

AKADÈMİ

MECMÛASI

Sâmiha AYVERDİ
Beynun AKYAVAŞ
Kemâl Y. AREN
A. Rıza AYTEKİN
İsmet BİNARK
Ahmet Aydın BOLAK
Mehmet DEMİRCİ
Nâzik ERİK
Semavi EYİCE
Ergun GÖZE
Hicran GÖZE
Ekrem KAFTAN
Fırat KIZILTUĞ
Mazlum UYAR
KUBBEALTI

YIL: 29

NİSAN 2000

SAYI: 2

ISSN 1301-157X

KUBBEALTI
AKADEMİ
MECMÛASI

YIL: 29

NİSAN 2000

SAYI: 2

KUBBEALTI AKADEMİ MECMÛASI

– Üç ayda bir çıkar.–

**Kubbealtı Akademisi
Kültür ve San'at Vakfı
Kubbealtı İktisâdî İşletmesi a.**

Sâhibi

Sinan ULUANT

Yazı İşleri Müdürü

İlhan AYVERDİ

Yayın Danışmanları:

Prof. Dr. Mustafa Fayda

Prof. Dr. Mustafa Tahrallı

Prof. Dr. Sema Uğurcan

Prof. Dr. Kâzım Yetiş

Dr. İbrahim Aydın Yüksel

Haberleşme Adresi

Peykhâne Sok. Nu. 3

34400 Çemberlitaş-İstanbul

Tel: (0 212) 516 23 56

Fax: (0 212) 638 02 72

Elektronik Posta

337056

Posta Çeki Nu.

337056

Yurtiçi Abone

Yıllık: 7.000.000.- TL.

Öğretmen ve Öğrencilere

Yıllık: 5.000.000.- TL.

Kurum Abonesi

Yıllık: 8.000.000.- TL. (KDV dâhil)

Yurtdışı Abone

(Posta ücreti dâhil)

40 DM

25 \$

Temsilcilerimiz

Türkiye Diyânnet Vakfı

Ankara Yayınevi

Necatibey Cad. Ankara İş Hanı

Nu. 8/32-33 Sıhhiye

ANKARA

Bilge Kitapevi

Atatürk Cad. Osmanlı İş Hanı

Nu. 105

BURSA

Beyoğlu Kitapçılık Ltd. Şti.

Sofyalı Sok. Nu. 32 /4

Tünel - İSTANBUL

Akademi Kitapevi

Kâzım Dirik Mah.

159. Sok. 6/A

Bornova - İZMİR

Basıldığı Yer:

Özal Matbaası

Tel: (0 212) 565 25 99

Topkapı - İstanbul

Mecmûamızdaki yazılar
kaynak gösterilerek iktibas
edilebilir.

İÇİNDEKİLER

Değerli Kubbealtı Dostları	KUBBEALTI	5
Mülâkat	S. AYVERDİ ile Albay Necâti ÖZVER	7
Kubbealtı Akademik Seminerleri	KUBBEALTI	9
Sâmiha Ayverdi'nin Sosyo-Kültürel Misyonu Ve Ondaki Başlıca Mânevî Değerler	Prof.Dr. Mehmet DEMİRCİ	15
Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Ufkundaki "Devlet" Anlayışı	Ahmet Aydın BOLAK	30
Dost Kapısının İki Ezel Ve Edeb Nasiplisi	İsmet BİNARK	35
Kadınlarımız Onlar...	Hicran GÖZE	42
İstanbul'da Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Kurucusu Olduğu İlmî Bir Cemiyete Dair Hâtıralar	Prof.Dr. Semavi EYİCE	47
Eyüp - Çemberlitaş	Prof.Dr. Beynun AKYAVAŞ	60
Az ve Öz	A. Rıza AYTEKİN	64
İsmet Tümtürk	Ergun GÖZE	65
Kavram Kargaşası	Nâzik ERİK	67
Sultanım	Ekrem KAFTAN	69
Dil Beste'den	Fırat KIZILTUĞ	70
"İslâm Şehri" Kavramı: Batı Kültüründeki Sosyal Hayâta Karşı Doğu İslâm'ının Mahremiyeti	Yrd.Doç.Dr. Mazlum UYAR	72
Gördüklerim-Duyduklarım- Okuduklarım	Kemâl Y. AREN	83
Kubbealtı Neşriyatı		88

Kubbealtı Akademi Mecmûası, 4.10.1976 da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından alınan karar mûcibince 8.11.1976 târihli Tebliğler Dergisi'nde, 660-10290 sayı ve 11664 genelge numarasıyla tavsiye edilmiştir.

DEĞERLİ KUBBEALTI DOSTLARI,

2 Mart 1970'de, önce cemiyet olarak kurulan ve daha sonra vakıf haline gelen Kubbealtı Akademisi'nin 30. yılını idrak etmiş bulunuyoruz.

30. yıl vesilesi ile Kubbealtı Akademisi seminerlerinin ilk açılış konuşmalarını –ifâde ettikleri mânânın bugün de önemini koruması sebebi ile– bu sayımızda yayınlamayı uygun bulduk.

Vakfımız, her türlü aşırılıklardan âzâde, sâdece millî ve mânevî değerlerimizle, gençliğimiz arasında bir dostluk köprüsü olmak üzere faaliyettedir. Kendi yaratılış gâyesini bilen, ülkesini, milletini ve bütün yaratılmışları seven; iyi bir insan, iyi bir vatandaş ölçülerindeki gençliğimizin çoğunlukta olmasına gayret etmektir.

İşte bu güzel gâyeyi gerçekleştirme yolunda, 30 yıldan beri düzenlediğimiz seminer, panel, sempozyum, konferans ve sohbet toplantıları ile gençliğimize kültür hizmeti vermeye çalışıyoruz. Diğer taraftan, insanî duyguları yücelten ve mâzimizden bize mirâs olarak gelen tezhip, hat san'atı ve mûsikî kursları ile gençlerimize estetik kabiliyetlerini geliştirme fırsatı vermeye gayret etmekteyiz.

29 yıldan beri kesintisiz yayınlanan mecmuamız ve yüzü aşan yayınlarımızla kültür hizmetinde devamlılığı temel prensip olarak seçmiş bulunuyoruz. Son 6 ayda yayın dünyâımıza birkaç eser daha kazandırılmıştır ki bunlardan ikisi, İsmet Binark tarafından hazırlanan Sâmiha Ayverdi ve Ekrem Hakkı Ayverdi Bibliyografyalarıdır. Prof. Dr. Muhittin Serin tarafından hazırlanan Hattat Aziz Efendi isimli eser ise bilhassa hat san'atı ile ilgilenenler için kaynak kitap niteliğindedir. Türk Mûsikîsi nazariyatı ile ilgilenenler için önemli bir eser olan, Safiyyüddin Abdülmü'min Urmevî'nin Kitâb'ül-Edvârı da 1999'un son aylarında yayınlanmıştır. Ayrıca, değerli yazar Sâmiha Ayverdi'nin Mesihpaşa İmamı adlı romanının üçüncü baskısı mart ayı içinde yapılmıştır. Kendisinin mevcudu kalmayan eserleri, maddî imkânlar sağlandığı nisbette basılarak yayın hayatımıza kazandırılacaktır.

"Vâkıfları Anma Toplantısı" ise, 1 Nisan 2000 cumartesi günü Kara Mustafa Paşa Medresesi'nde yapılmıştır. Yrd. Doç. Dr. Hâluk Dursun'un muhtevâlî ve heyecanlı konuşmasıyla katıldığı toplantı okunan Kur'ân-ı Kerîm ve ikramla sona ermiştir.

Vakfımızın mûsikî korusu, 14 Mayıs Pazar günü "Türk Müziği Günleri" çerçevesinde Atatürk Kültür Merkezi'nde saat 15.30'da, Cengizhan Sönmez'in solist olarak katılacağı bir konser verecektir. Biletler vakfımızdan temin edilebilir. 23 Haziran Cuma günü ise, Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda, İstanbul Târihî Türk Müziği Topluluğu Ahmet Özhan'ın solist olarak katılacağı bir konser verecektir.

Kültür, san'at, edebiyat ve târih sahalarında bilgili ve tecrübeli kalem sahiplerinin gönderecekleri yazılarla mecmuamız daha zengin bir muhteva ile daha geniş okuyucu kitlelerine hitap imkânını elde etmiş olacaktır. Yazıların azami 4-5 daktilo sayfasını geçmemesi tercihimizdir.

Dil konusundaki hassâsiyetimiz bilinmektedir. Yaşayan, konuşulan ve herkes tarafından anlaşılan türkçe temel hedefimizdir.

Bütün güzellikler sizinle olsun.

Saygılarımızla.

KUBBEALTI

MÛLÂKAT(*)

Sâmiha AYVERDİ
ile
Albay Necâti ÖZVER

26.V.945

N. Özver – Sizi tekrar rahatsız ettiğim için beni mâzur görün. Geldim. Zîra kendimi bildim bileli ben ne bu yolda bir yazı, ne de böyle bir insanla karşılaştım. Fakat evvelâ şunu ricâ edeyim ki, beni karşınızda son derece riyâsız, samîmî ve apaçık bir dost, bir kardeş gibi görerek, sizi rahatsız edip etmediğimi ve burada ne kadar kalabileceğimi söyleyiniz..

S. Ayverdi – Mâdemki apaçık ve samîmî olduğunuzu söylüyorsunuz, ben de bu dürüstlükten cesâret alarak, her zaman için vaktimin hesaplı olduğunu söyleyeyim. Mâmâfih, bu günlük mâdemki sizinle görüşmeye bir vakit ayırmış bulunuyorum, o saati siz tâyin edin. Şimdi tam dört.

N. Özver – Beşe kadar kalayım mı?

S. Ayverdi – Siz bilirsiniz.

N. Özver – Peki beşte giderim. Fakat başka ne zaman sizi tekrar görebilirim? Şimdiye kadar bu dünyâda dertleşecek, konuşacak kimseye tesâdüf etmedim. Halbuki gezmediğim yer, görüp geçirmedığım mâcerâ kalmamıştır. Fakat hayâtım boyunca arayıp istediğim bu sözler, insanlığın bu iç yüzü idi.

S. Ayverdi – Gene samîmiyetinizden istifâde ederek bir kabalık daha yapacağım. Gerçi birkaç gün evvel iki arkadaşınızla buraya geldiniz; fakat bu bir emr-i vâki idi, reddedememiştim. Halbuki mâzur görün, ziyâretlere ayıracak vakit bulamadığım için, üzüler de olsa, reddetmek mecbûriyetindeyim.

N. Özver – Peki öyle olsun; ama inşallah günün birinde gene görüşmek nasip olur. Müsâadenizle şunu belirtmek istiyorum ki sizde hakikaten bir başkalık olduğu gün gibi âşikâr. Bilhassa söyleyişiniz ka-

(*) Merhum S. Ayverdi'nin neşredilecek olan *MÛLÂKATLAR* adlı eserinden.

dar dinleyişiniz de câlib-i dikkat. Âdeta işitmiyor gibi bir hâliniz var ki, birdenbire cevâba geçmekle, işittiğinizi, hem pek iyi işittiğinizi anlatıyorsunuz. Siz, pek çok dinlemişe benziyorsunuz. Kitaplarınızı nereden ve kimden mülhem olarak yazdınız?

S. Ayverdi – Suallerinize, bu yolda başka sorgulara yol açmaması için cevap veremeyeceğim; beni mâzur görün. "Aşk Bu İmiş"i yazmadan evvel, hislerimi rencide eden bir kitap okumuştum. Bu, o tehevvrün tekâzası ile yazılmıştır.

N. Özver – Fakat san'atınıza dehşetli bir düşünce, bir fikir yükü karışmış..

S. Ayverdi – Olabilir. Her halde bunun kendi kendine oluverdiğini söyleyecek değilim. Hiçbir san'at, hiçbir hüner, hiçbir bilgi, bir başka san'atın, bir başka hüner ve bilginin tesîri altında kalmadığını iddia edemez. Benim de böyle bir şey söylediğim yok. Üstat, her zaman üstat, bu müstağnî olunamaz bir beşeriyet ihtiyâcı.. Hattâ şu konuştuğumuz alelade sözleri bile öğrenmiş olarak dünyâya gelmiş değiliz.

N. Özver – Bana öyle geliyor ki siz bu düşünce kabiliyetinizle belki şu ânı bile istifade etmek üzere zaptediyorsunuzdur. Belki bütün yazılarınız, zamanla devölöppe olmuş hakîkî sahnelerle dolu. Onun için işte bugün buraya gelirken, size, yaşanmış bir hayat hikâyesi anlatmayı kurmuştum. Fakat görüyorum ki bunu dinlemeye vaktiniz müsâit değil..

S. Ayverdi – Evet, mâlesef öyle. Fakat muhtasaran söylemeniz mümkünse anlatınız.

N. Özver – Hayır, uzun. Onun için hiç başlamayayım. Terbiyenin istîdâda tesirde ne gibi rolü vardır? Bu husustaki fikrinizi sorabilir miyim? Benim iki oğlum bir kızım var. Kızım ve büyük oğlum hissen bana yabancılardır; fakat küçük oğlum, görüyorum ki o benden fersah fersah ilerde..

S. Ayverdi – Terbiye, aslî istîdâda bozmakta nasıl âmil olabilir? Belki kabiliyetlerin sür'atle işlenmesine yardım ederek ârızî engelleri ortadan kaldırır ve yolu açar, istîdâdı forme eder.

N. Özver – Bu sohbebe doyum olmaz; fakat ben askerim az evvel beş kadar kalmaya söz vermiştim. Onun için vakit geldi, gitmeliyim artık..

KUBBEALTI AKADEMİK SEMİNERLERİ⁽¹⁾

2 Mart 1970

(Açılışta Dernek adına Sâmîha Ayverdi Hanımefendi'nin konuşması)

Aziz ve değerli misafirlerimiz,

Sözümüze başlamadan evvel, Türk Ev Kadınları Derneğinin dâvetini kabul ederek, KUBBEALTI AKADEMİK SEMİNERLERİ'nin açılış merasimine teşrifinizden dolayı arkadaşlarım ve şahsım nâmına teşekkürlerimizle beraber hürmetlerimizi bildirerek hoş geldiniz derim.

Bir içtimaî bünyenin zîhayat (canlı) olmasına delil, müessese doğurabilmesidir. Onu yaşatacak, zaman ve mekân ölçüsünde besleyip geliştirecek kudret ve salâhiyete sahip olmak da gene, cemiyet bünyesinin yapıcı ve üretici vasıflarının canlı kalmış bulunmasına ayrı bir delil sayılır.

Bu itibarla, şurada temeli ve çatısı, iyi niyet, ihlâs, samimiyet ve bir o kadar da ciddiyetle örülmek istenen bir irfan ocağının, hayata gözlerini açmış bulunması, memleketin ikbal ve istikbali adına ayrı bir ümit ve teselli mânâsı taşımaktadır.

Bilindiği gibi, her müessese bir ihtiyâcın mahsûlüdür. İlim, san'at, iktisad, ticaret, sanâyi ve her hangi bir sâhadaki mevcut boşluk ve ihtiyaçların zorlanması, resmî veya hususî teşekkülleri dürtüp uyandırarak bu açığı kapatmak, bu lüzum ve zarureti karşılamak çârelerini araştırır ve buldurur.

Bin senelik şerefli bir tarih ve medeniyet hazinesine sahip olan Türkiye Türklüğü de geçirmiş olduğu buhranlı devirlere, askerî, siyasî hezimet ve içtimaî krizlere rağmen, mâzîsinden getirip üstüne titreyerek muhafaza ettiği millî cevherini elden çıkarmamıştır. Ancak, bir milletin kaderinde, bu cevherin parlayıp şâsaası bütün dünyâyı tuttuğu çağlar olduğu gibi, çeşitli sebeplerle zayıf düşüp gizlenerek kendini, iç ve dış tehlikelerin el uzatamayacağı kuytuluklara sakladığı zamanlar da vardır.

İşte Türk milleti de, dünya tarih ve tâliinin mâruz bulunduğu med ve cezir devirlerini bizzatîh yaşamıştır. İstila, fütuhât ve medeniyet asırla-

(1) 2 Mart 1970 tarihinde Kubbealtı Akademisi seminerleri başlaması vesilesiyle yapılan konuşmaların metinleri.

rıyle dünyaya parmak ısırttığı keyifli ve gururlu devirleri olduğu gibi, izmihlaller (yok olmalar), hezimet (bozgun) ve mağlubiyetlerle kendi elini ısırdığı elemli ve muhtarib devirleri de olmuştur.

Burada, Türk tarihinin kronolojik akışını ve onun tahlil veya muhasebesini yapacak değiliz. Ancak, yüz yıllardır belimizi doğrultmamızdan korkarak memleketi planlı ve ustalıkli bir çevirme hareketi ile siyâsî, iktisadî ve kültürel ablukasının çenberi içine almış bulunan dış kuvvetlerin hücum taktikleri ile zor nefes alır hale getirildiğini söylemek gerekmektedir.

Temennimiz şudur ki: Akl-ı selimine ve millî şuuruna kastedilen, böylece de irfan hayatı ve içtimaî hassasiyeti zayıflamış olan milletimiz, üstüne serpilene ölü toprağının rehâvetinden silkinip uyanısın. Ve derinlerde gizlenmiş olarak bekleyen millî cevheriyle yüz yüze gelip, bir ba'sı ba'del mevt hamlesiyle yeniden dünya nizamının içinde bir muvâzene unsuru olmak imtiyazını elde edebilsin.

Bir memlekette sınaî, iktisadî, ziraî, ticarî ve teknik sâhalar birer alâka merkezi olduğu halde, unutulane, ihmal edilen, işlenmeyen, işletilmeyen ve neticede de boşuna harcanan sermaye insan olursa, o memleket için tehlikenin ayak sesleri kapıya dayanmış demektir.

Hele tarihî ve millî miras ve mes'uliyetleri bir yana itilip kafası, sahte ve taklid değerlerle tıka basa doldurulmuş bir cemiyet kadar çürümeye elverişli bir zemin yoktur.

Şu halde bir milletin maarifi bir eğitim felsefesinin kolu kanadı altında muvazeneli, basiretli ve istikrarlı bir politikadan mahrum bulunduğuna, böylece de gideceği istikamet, millî ve tarihî realitelere göre tayin edilmediği ve bunun bir beka ve devam mes'elesi olduğuna inanılmadığı müddetçe, gençliğin, kapanın elinde kalmasını istememek safdillik olur.

Türkiye'de insan denen canlı ve şuurli malzeme, Türkün tarihî iman ve an'anesine aykırı olarak, başı boşdur; bakımsızdır, sahipsizdir. Onun için de memlekette ziraî, sınaî ve teknik sahaların mâ'mûl ve mahsullerini bulmak bir dereceye kadar kolay, fakat insan bulmak güçtür. Zira bir manevî zürriyet gücünü taşıyan insan, o büyük sermaye, asırlardır devam edegelen başı bozuk bir maarif çarkının dişleri arasında un-ufak edilmiştir. Bu yüzden de mâsum ve tertemiz Türk çocuğuna, diplomalarının sayısı çoğaldıkça, memleketin dayanağı, ümidi ve güveni olacağı yerde, şifahî ve millî değerlerinden fire vere vere, bu har vurulup harman savrulmuş enerji ile kısa zamanda müflis ve eli böğründe kalıyor.

İşte, âdeta bir kaos içinde, yönünü ve gâyesini göremeden, el yordamı ile yürümekte olan gençliğe, mimarisi samimiyet, ihlas, ilim gerçekleri ve san'at değerleri olan mütevazı ve iddiasız bir müesseseye sahip olmayı, böylece de bir müşterek hafıza ve ideale ihtiyaç duyan bu genç vatan evladlarına, kasıtsız ve katışıksız sohbet imkânları hazırlamayı bir millî ve içtimâî icbar olarak hissedenden Derneğimiz, bize yardımlarını vaad eden muhterem ve değerli profesörlerimizin de müzaheretleri ile KUBBEALTI AKADEMİK SEMİNERLERİ çatısını kurmuş bulunmaktadır.

Bu arada, uzun yıllardır büyük hizmetleri ve tevâzulu gayretleri ile memleket hizmetinde ihlâsla kemer bağlamış ve muvaffak olmuş bulunan İstanbul Fetih Cemiyeti ile Yahya Kemal ve İstanbul Enstitüleri idarecilerine; kapılarını açmış ve azamî kolaylık göstermiş olmalarından dolayı şükranlarımızı bildirirken, bu alicenaplığın, yardımlaşmadan öte, kudsî bir fikir iştirakının semeresi olduğunu da gene şükranla beyan etmek isterim.

Memleket hizmetinden gayrı hiç bir iddia ve talebi olmayan Türk Ev Kadınları Derneği, KUBBEALTI AKADEMİK SEMİNERLERİ ile gençliğe, ancak ilim ve san'at değerleriyle yüz yüze gelecekleri bir merkez hazırlamak gayesini gütmektedir.

Her müessese gibi, bu da içtimâî bünyenin bir talebi ve zorlaması neticesi olarak, memleketin kucağında hayata gözlerini açmıştır. Kubbealtı Seminerleri bu sene, Edebiyat, Tarih, İktisad ve iktisad tarihi olarak, haftada iki gün faaliyette bulunacaktır. Ancak, bir üçüncü serbest günde, Kubbealtı'na davetli olarak uğrayacak zevatın, gençlerle musikî, san'at ve san'at tarihi sohbetleri yapacakları keyfiyettir.

KUBBEALTI'nın bir hususiyeti de, sualli cevaplı geçecek seminerlerden sonra, gençlerin kendi aralarında gruplaşarak konuşmalarına devamları ve çayhanede istirahat edip dinlenmeleri gibi imkânlarının olmasıdır.

İşbu açılış gününün feyizli ve bahtlı toplantısında siz aziz şahidlerimizin huzurunda kapılarını açtığımız bu müessese ile Türk gençliğinin manevî aktini icra eylemeyi, nikâhını kıyıp iki tarafı bir hayırlı düğüm ile birbirine bağlamayı bir memleket borcu bilmeliyiz.

Kubbealtı Akademik seminerleri, Derneğimizin olduğu kadar memleketin de bağrından kopmuş bir müessesedir. Onun için burası, aziz vatansever münevverlerimizin ve topyekûn has ve hâlis Türk evlâdlarının öz malıdır. Binaenaleyh bir içtimâî ihtiyaç ve ibrâmin (zorlamanın) için-

den fıskırmış olan Kubbealtı Akademik Seminerleri'nin yaşayıp gelişmesinde ve rüştünü idrak eylemesinde siz değerli vatanperver Türk aydınlarının alâka ve desteğini beklediğimizi beyan eylerken, cümleyi hürmetle selâmlarım efendim.

2 Mart 1970

(Açılıştaki Ekrem Hakkı Ayverdi Beyefendi'nin konuşması⁽²⁾)

Muhterem dâvetliler!

Muhterem dâvetliler, aziz misafirler, safa geldiniz. Bize iç kuvvetleri getirdiniz. Hürmetle cümleyi selâmlarım.

En geniş ölçü ile biz 600 milyonuz⁽³⁾; daha hususî şartlarla sayılınca 100 milyonuz; amma bir bakıma sadece 35 milyonsunuz derlerse daha fazlasını kolaylıkla kabul ettiremeyiz. Bu vahidlerin sağlamlığı nisbetinde, kademe kademe dünya cemiyetinin âzâsı olmaktayız.

Müşterek imânımız, itikatlarımız, mâzimiz, tarihimiz, birlikte mücadelelerin doğurduğu bağlar, san'atımız, edebiyatımız, büyük musikî ve mimârimiz, bunlardan süzülen zevkler, sevinçler, neşve ve vecdler vicdanımıza şuurumuza hâkim olmadıkça ve kaziyenin aksiyle, bu kanaat, imân ve zevklerimize tarih ve şahsiyetimize kasten ve cehlen yapılacak en ufak bir mücadeleye karşı, bir zenberek şiddetiyle şahlanmadıkça, teneffüs ettiği hava bir olan, bir 35 milyon, bir millet değil, demektir.

35 milyonun her ferdi kendi hesabına müsamahalı olacaktır; ama onun her hangi bir rûknüne karşı her türlü yan bakışı bile affetmeyecektir. Hele milletin şahsiyetine yapılan bir sitem veya bir târizi asla müsamaha ile karşılamıyacaktır. Kendi kıymetimizi bilip takdir etmeye şahsımız için değil, milletimiz için mecburuz; bir lûtfu olarak bu millet içinden çıktığımızın kefaretinin ödemek, o büyük şerefi korumak için birer serdengeçti olmamız vâcibdir.

Kendileri cemaatleri nâmına müsamaha nedir bilmeyenlerin zehirli telkinleriyle, geniş görüşlülük, beynelmilelcilik edebiyatı yapan yavan, sudan insanlar olmayacağız. Bizi asıl korkutması lâzım gelen cihet, bu gibi tesirlerle, tozun, dumanın ufukları sarması ve 35 milyonun, neticede bir gün, otuzbeş bine ve bir de bakarsınız otuzbeşe düşüvermesidir. Hayır, hayır, bu olmayacaktır; küçülmeyeceğiz. Hak buna müsaade etmiye-

(2) İstanbul Fetih Cemiyeti Başkanı.

(3) Nüfusla ilgili verilen rakamlar, 1970 yılı istatistik rakamlarıdır.

cektir. Gayretimiz 35 milyonun her birinin teker teker bu miktarın kopmaz bir cüz'ü olmasıdır; sürüden ayrılmaları önlemektir.

Bizim bu cemiyetimizin ismi üstündedir; İstanbul'un ve Fâtih'in hizmetinde olmak yolundayız. O da yukarıda söylediğimiz zihniyetin bir safhasıdır. İstanbul Fatih'inin sadece kılıcı yoktur; kılıcı ile aldığı bu şehre, her şeye rağmen, silinemiyen Osmanlı damgasını vurması asıl ehemmiyetli taraftır. İlme, fikre, edebiyata, mimariye hizmeti, bir millî program olacak mâhiyetteki son derece isabetli siyasî görüşü pek büyük kıymet taşır.

Cemiyetimiz çeşitli faaliyetleriyle, neşriyatıyla, vasıtalı bir yolda, yukarıdan beri söylenilenleri tahakkuk safhasına ulaştırma gayreti içindedir. Fakat kâfi midir? Beşerî tâkatın üstüne çıkılamadığı için, ancak bu kadarı olabiliyor.

Türk Ev Kadınları Derneği gibi, mütevazı bir isim altında çalışan kıymetli topluluğun şimdi açılışını yaptığı Kubbealtı Akademik Seminerleri teşebbüsü, senelerdir içimizde saklayıp, dile getiremediğimiz arzumuzdur; zamirimizdir.

Bu zamirimizi fiile çıkaracak fikir yüzde yüz bir tevârüt (ortak düşünce olarak), bir ilham halinde onlardan geldi; ismi onlar buldu; bunda en ufak bir imâmız dahi olmadı. Karşılıklı konuşma sonunda, nizâmnamemizin sarâhatine istinâden onlara meydanı açtık. At onların, meydan bizimdir. Biz hiç bir minnet beklemiyoruz; sen ben iddiası yoktur; yapılan müşterektir; iki taraf da hizmet yolundadır. Birinin birine teşekkürü sağ elin sol eli sıkmasına benzer.

Biz milletin bir ferdi olmakla iftihar ediyoruz, gurur ancak miillî olunca meşruîyet kazanır. Biz de millî bir gurur duyuyoruz. Milletin fevkînde olduğunu zannedenlerin safında değil; milletin sahibi değil, hâdimiyiz.

Zira hutbede sarfedilen Sâhibü'l-Haremeyn ünvânını, akabinde Hâdimü'l-Haremeyn şeklinde tashîh eden ve dört asır kulağına bu ses gelen bir millettensiz. Sahib olmak ne haddimize? Millet bizi hâdim olarak kabul eder ve teveccühünü esirgemezse ne devlet!

Kardeş cemiyetin de böyle düşündüğünü tahmin ediyorum. Böylece hareket ediyoruz. Ne birinin ona, ne onun birine şükran borcu vardır.

Fakat Fetih Cemiyetinin ve dolayısıyla Türk Ev Kadınları cemiyetinin bir teşekkür borcu vardır. Burada evvelce yapılan toplantılara iştirak edenler bilirler; yer döşemeleri eski, gayri muntazam bir taştan idi. Pek de hoş bir manzara göstermiyordu. hersek'te Tara nehri boylarının gözcüsü eski serhad beyleri ahfadından, Üsküp Belediye Reisi, âzâmız Fevzi

Tara Bey, fabrikasının güzel mâmûllerleriyle bu gördüğünüz döşemeyi yaptı; kendi vasıtalarıyla itinalı bir şekilde döşetti. Ayrıca nefis bir tablo hediye etti. Eğer bu tamir olmasaydı, Kubbealtı teşebbüsünün burada yerleşmesi güç olur ve bu revnaklı hâli bulamazdı. Perdelikleri teberru eden Narin Fabrikasına başka yardımları dokunan müesseselere de teşekkür ederiz.

Cümleyi aşk ve sevk ile selâmlarım.

2 Mart 1970

(Açılıştta İstanbul Valisi Sayın Vefa Poyraz'ın konuşması)

Çok muhterem misafirler;

Türk Ev Kadınları Derneğinin bu olumlu hareketini yürekten alkışlıyorum ve bunun icabı olarak da bu toplantıya katılmış bulunuyorum.

Yapılan iş bu toplantı ile ve devam edecek toplantılarla varılmak istenilen maksat entellektüel sınıfın fikri akımını temin etmektir. Bunun bir çok araçları vardır. Bu vasıtalarından bir tanesi de pekâlâ bu sohbetler olabilir.

Ecdâdımın ustalıkla kullandığı ve düne kadar Beyazıt'ta Bakırcılar'da Büyük Köşk'te yapılan bu sohbetlerin devamı, bunu temin edebilmek güzel bir buluştur. Bugünün anlayışına da uygundur. Öğrenimin pek çok araçları vardır. Fakat aktif metod, aktif buluş bu suretle öğrenimi geliştirmeyi temin, çok başarılı usul olacağı kanaatindeyim. Dünya bugün bunu kullanıyor. Bu metod okullarda da kullanılmaktadır.

Bir insanın bir çok mes'eleleri incelemesi ve ondan yeteri kadar faydalanması mümkün değildir. Fakat bir inceleyenden kâfi derecede öğrenmesi pekâlâ mümkündür.

Dünü olduğu gibi almak mümkün değildir. Bu günü dün yapamayız. Bugünü yarın yapacağız. Dünün iyiliklerinden ve kaabil-i istifade metodlarından faydalanarak, an'aneyi geliştireceğiz. Bunu bir spor olarak bir zevk olarak bir hareket olarak yapabilirsek başarılı olur.

Bu sohbetlere bilhassa gençleri yaklaştırmak, ısındırabilmek için çok ustalıkla davranmamız icap edecektir.

Bu günün anlayışı içersinde bugünün çocuğunu, bugünün anlayışı ile gencini, erginini kaynaştırmak ağır bir vazifedir. Bu cesareti gösterdiği için Türk Ev Kadınları Derneğini tebrik ediyorum ve başarılı olmalarını temenni ediyorum. Keşke vaktimiz olsa da, bu sohbetler arasında bir şeyler öğrenebilsek, hepinizi hürmetle selâmlarım.

SÂMİHA AYVERDİ'NİN SOSYO-KÜLTÜREL MİSYONU VE ONDAKİ BAŞLICA MÂNEVÎ DEĞERLER(*)

Prof. Dr. Mehmet DEMİRCİ

GİRİŞ

Yahyâ Kemal anlatır: **Ziyâ Gökalp** bana takılmak istediği bir gün, kafamı târihin zevklerine kaptırdığımı vesîle ederek:

*Harâbîsin harâbâtî değilsin
Gözün mâzîdedir âtî değilsin*

demişti. İrticâl dedikleri nâdir tesâdüfün sevgiyle ben de kendisine demiştim ki:

*Ne harâbî ne harâbâtîyim
Kökü mâzîde olan âtîyim⁽¹⁾*

Böylece bize mısra-ı berceste gibi; sosyo-kültürel alan için bir güzel ölçü kalır: "*Kökü mâzîde olan âtîyim.*"

Bilindiği üzere Türkler en eski milletlerden biridir. Târih içinde çeşitli devletler kurmuşlardır. İslâmiyet'i benimsedikten sonrakileri hatırlayacak olursak, birbirini tâkiben Büyük Selçuklu, Anadolu Selçukluları, Osmanlı ve Türkiye Cumhûriyeti dönemlerini görürüz. Bu devletlerin insan malzemesi hemen hemen aynıdır ve sosyo-kültürel yapısı devamlılık arzeder.

Yahyâ Kemal'in "kök"lü mısraından hareketle milletimizi bir ağaca benzetebiliriz. Bu ağaç, 18. yüzyıldan sonra zayıflamaya yüz tuttu. Bâzı dalları kurudu. Nihâyet Osmanlı yıkıldı, yerine Türkiye Cumhûriyeti kuruldu. Bu sırada kuruyan dalların ayıklanması gerekti; ağacın dibi kazılarak köklerinin nefes alması ve yeni bir su ile beslenmesi cihetine gidildi.

(*) Altay Kültür ve Sanat Vakfı ile Türk Kadınları Kültür Derneği'nin 26 şubat 2000 tarihinde Ankara Millî Kütüphane salonunda düzenlediği, vefâtının 7. Yılında "Sâmiha Ayverdi'yi Anma Toplantısı" panelinde kısaltılarak sunulan konuşmanın tam metnidir.

(1) Yahya Kemal, *Siyasi ve Edebî Portreler*, s. 16, İstanbul Fethi Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü yayını, 1968.

Bâzı ağaç cinslerinin budanma ihtiyâcı bir gerçektir; kesilen dalların yerine daha yenileri ve güçlülere gelecektir. Tabîî bu işlem dikkat ister. Bahçıvanın mâhir olması, bakım sırasında bilhassa ana kökleri zedelememesi gerekir.

Milletlerin hayâtında yıkılıp yapılmalar zordur. Bu sırada toplum olarak bir takım sıkıntılara katlanmak gerekir. Cumhûriyet inkılâbı çok büyük bir hâdisedir. Tanzîmatla başlayan Doğudan Batıya yönelme hareketi, Cumhûriyetle birlikte, bir medeniyet değıştirme projesi şeklinde noktalanmıştır.

19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında Batıda hâkim düşünce materyalist ve pozitivist çizgidedir. Tanzimattan itibaren bizdeki modernleşme ve batılılaşma gayretlerinin bu çizginin etkisinde kaldığı açıktır. Bu sürecin sonunda Cumhûriyetten sonra bir dizi inkılâplar yapıldı. Amaç Türk toplumunu "muâsır medeniyet" içine sokmaktır. Tanzimattan bu yana devlet teşkilâtının geleneksel temelleri modern ve seküler olanlarla değıştirilmeye başlanmıştır. Evvelce "devletin çağdaşlaşması" ile sınırlı olan hareket, Cumhûriyetle birlikte "toplumun çağdaşlaşması"na dönüştü. Gaye, kültürün yörüngelerini Batı toplumunun kültür temellerine yaklaştırmaktır.⁽²⁾ Bu büyük bir kültür değışimi, hattâ yeni bir kültürel kimlik empoze etme projesiydi.

Batı iki yüzyıldan beri ilimde, teknolojiye, askerlikte bir hayli ileri gitmişti. Osmanlı ise yorgun ve yıldı, bir çok bakımdan geri kalmıştı. Böyle bir enkazdan yeni bir toplum meydana getirmek isteyen Cumhûriyetimizin önderleri o günkü ortamda ve yetişme şartları itibariyle kendilerince haklıydılar.

Kültürel kimlik nedir? Edward Said'e göre kültürel kimlik verilmez; o ancak müştereken inşâ edilir. Temelinde ortak tecrübe, hâtıra ve gelenekler, geçmişten gelen birikim vardır. Ayrıca onda kültürel, siyâsî ve sosyal uygulama ve ifâde biçimleri olanca çeşitliliği ile yer alır ve kimlik ortaklaşa inşâ edilir.

Cumhuriyet projesi bu sosyolojik gerçeği yeterince dikkate almaksızın bir kimlik kurmaya çalışmıştır. Ancak görünüşe bakılırsa toplumun bütün kesimlerini kucaklayan bir alternatif olduğunu söylemek zordur. Eski ile yeni arasında ciddî bir boşluk ve bir kültür kopukluğu olduğu âşikârdır.

(2) Bk. Tayfun Atay, *Batıda Bir Nakşî Cemaati, Şeyh Nâzım-ı Kıbrısî Örneği*, s. 241-243, İletişim yayını, İstanbul 1996.

MİSYON

İntikal dönemlerinde rehber insanlara mühim iş düşer. Yahyâ Kemal, Tanpınar, Sâmiha Ayverdi gibi fikir ve sanat adamları eskiyle yeni arasında köprü vazifesi görmüşlerdir. Toplumda canlılığın devam etmesi, köklerle bağı sağlam tutmakla mümkün olur. Kök eskilere, târihin derinliklerine uzanır. Eskinin aynen devam etmesi düşünülemez. Köke âit değerlerin bir sonraki döneme taşınması, onların yeni ve çağa hitap eden yorumlarla sunulması sûretiyle olur. Bu bağlantı dikkatle kurulursa, budanan dalların yerine daha tâze ve güçlüleri gelecektir. Böylece *"her dem yeni doğarız"* sırrı tecellî eder.

İşte Sâmiha Ayverdi (1905-1993)'nin hizmeti ve misyonu bu noktada yoğunlaşır. Eserleri ve çalışmalarıyla *"kökü mâzîde olan âtî olmak"* düşüncesine hayat verir.

Genç bir sosyal bilimcimin Almanya'da Sâmiha Ayverdi üzerine yaptığı bir lisansüstü çalışmasında, Ayverdi'nin eserlerinin söz konusu boşluğu doldurduğunun söylenebileceği belirtilir. İslâm ve Osmanlı kültür mirasının, bu amaca yönelik olarak, Ayverdi tarafından yeni bir yorumla ele alındığı söylenir. Bu yeni sentezin bir bakıma İslâm dini ile Türk milliyetçiliğinin karışımı olduğu dile getirilir.

Bu misyonuyla S. Ayverdi, sözünü ettiğimiz araştırmacıya göre: *"Bir taraftan Osmanlı geçmişine ve İslâm geleneğine devamlılık sağlarken, diğer taraftan modern çerçevesi ile, Türk millî devletini, yani Kemalist mirası muhafaza eder."*⁽³⁾

Sâmiha Ayverdi kültürde devamlılık olduğuna inanır ve şöyle der: "Geçmiş zamana harp ilân etmekle, onunla olan münasebet ve âşinalığımızı bir cehil ve gaflet süngüsü ile tepelemek de gene bizi kurtup tüketir. Çünkü bugünkü gün, dünkü günün yuvarlana yuvarlana şu zamana gelişinin oldurduğu keyfiyettir. Biz geçmişin meyvesiyiz."

Kültürel kimliğe ve târihe bakış açısındaki farklılığa rağmen, Sâmiha Ayverdi'nin Cumhuriyet yönetimi ile hiçbir dönemde aktif bir kavgası veya bu yönde bir îmâsı olmamıştır. Yeni idare ile gelen yasaklar itirazsız kabullenilmiş ve uyulmuştur. S. Ayverdi'nin hocası **Ken'an Rifâî** (v. 1950) bir dergâh şeyhidir ve 1925'te tekkelerin kapatılmasıyla birlikte bu faaliyetlerine derhal ve kesin olarak son vermiştir.

(3) Bk. Nazlı Kaner, "Atatürkçülüğün Çağdaşlık Görüşü ile İslâm Geleneklerin Bir Sentezi Var mıdır? Cumhuriyet Türkiye'sinin Fikir Hayatındaki Gelişmeler: Sâmiha Ayverdi Örneği", *Uluslararası Konferans Atatürk ve Modern Türkiye* içinde (tebliğ), s.216, Ankara 1999; Semahat Yüksel, "Bir Kitap ve Söyledikleri", *Kubbealtı Akademi Mecmûası (KAM)*, nisan 1999 s. 53. Bu sonuncu yazı N. Kaner'in Almanya'da yayınlanmış, söz konusu çalışmasının geniş bir tanıtım ve özetidir.

Zarcone'un değerlendirmesine göre K. Rifâî'nin başında bulunduğu Altay Dergâhı, klâsik tarikatten farklı olarak, yeni bir biçim bulma ve İslâmî ahlâkî zamanın şartları içinde yaşatma gayreti içinde olmuştur.⁽⁴⁾

Ayverdi bu dergâhla ilgili olarak şunları söyler: *"Eğer o zamanki cemiyet, bir zâviye değil de bir akademi yoluyla fikrini yayma imkânına sâhip olsaydı, belki de K. Rifâî bir akademiye tercih ederdi.. K. Rifâî, dergâhı "dergâh şeyhi" ünvanı kazanmak için değil; gayesini zamanın şartlarına göre tahakkuk zemînine getirebilme vâsıtası olarak telâkkî ettiği için açmıştır."*⁽⁵⁾

Esasen S. Ayverdi'nin işi rejimlerle veya şahıslarla olmayıp prensiplerle. O, târihin devamlılığına inanır. Oğuz Han, Alparslan, Kılıç Arslan, Osman Gazi, Fatih, Yavuz Selim, III. Selim, Abdülhamid ve onların devletleri ne kadar bizimse; Atatürk, Menderes, Özal ve Cumhûriyet devri de o kadar bizimdir.

Sâmiha Ayverdi, Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyet yıllarını yaşamış birisidir. Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine geçiş kolay olmamıştır. Ayverdi'ye göre, temeli İslâm ve Türklük olan âdil ve uyumlu bir toplum düzeni Osmanlı döneminde gerçekleşmişti. O, artık var olmayan, bir çok şeyin daha güzel ve daha iyi olduğu bu çağ ile genç nesiller arasında bir köprü görevi üstlenmiştir. Onun önemli rolü, geçmişin tesbîti ve tanıtımında şahitlik ve bugüne aktarılmasında aracılık etmektir.

Büyük bir yekûn tutan Ayverdi külliyyâtının yazılış sebebi ve bunların tesiri çeşitli bakımlardan ele alınabilir. Bu değerlendirmelerden birine göre: Türk toplumunda kutuplaşmalardan arınmış, Osmanlı mirası ile Cumhuriyet ideolojisini, Doğu ile Batı medeniyeti unsurlarını bir araya getiren bir kültürel kimlik kurmak ideal olmalıdır.⁽⁶⁾ Bu kimlikte ahlâk-kültür bütünlüğü esastır. Böyle bir terkîbin kökleri Müslüman-Türk Osmanlı'da vardır.

"Ayverdi'nin çabası 'aydınlatma' vazîfesi görmek ve özellikle genç nesilleri, tek gerçek ahlâk sistem ve davranış kodeksi saydığı, kendi anladığı biçimdeki İslâm'a yaklaştırmaktı."⁽⁷⁾

Onun edebî eserlerinin⁽⁸⁾ çıkış noktası, mistik İslâm'ın, bir başka ifadeyle dînin tasavvufî yorumunun tanıtılmasıdır. Biraz da Türk'e has olan

(4) S. Yüksel ag makale, KAM, 39.

(5) Sâmiha Ayverdi ve arkadaşları, *Ken'an Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık*, s. 89-91, Hülbe yayını İstanbul 1983. Bundan sonra bu esere yapılan atıflar (KR 20. A) rumuzuyla metin içinde gösterilecektir.

(6) Bk. S. Yüksel agm, KAM s. 54.

(7) N. Kaner, agm s. 216

(8) Sâmiha Ayverdi ve eserleri için bk. İsmet Binark, *Sâmiha Ayverdi Bibliyografyası*, Kubbealtı neşriyatı, İstanbul 1999.

bu yorum ve anlayış, insanımız için bir ahlâk sistemi, bir değerler ve normlar bütünü ve davranış kuralları gibi hazineler oluşturmuştur.

Ayverdi'ye göre, kitabî ve formel dinden çok, dînin toplum hayatında gelenek, görenek, teâmül ve an'anelerle devam eden yönü önem taşır. Bu bir bakıma dînin hayata geçirilmesi "hâl edinilmesi", yaşayış kuralı hâline getirilmesi demektir. Bir başka ifadeyle dîni, özellikle de tasavvufî değerlerin aktif hale getirilmesi, yani dervişlik uygulamasıdır. O, her şeyden evvel tasavvufî / mistik İslâm'ın Türk'e has yorum ve uygulamasının peşindedir.

Ayverdi, düşüncesindeki mânevî değerlerden bir kısmını şöyle sıralayabiliriz:

1. DOĞRU DİN ANLAYIŞI

Mütefekkir-yazarımızda Allah inancı, din, dînin tasavvufî yorumu ve buna bağlı ahlâk anlayışı ile ruhî zenginlik önemli değerler olarak dikati çeker. Şöyle ki:

İnsanoğlu târihin hiçbir devrinde din fikrinden müstağnî kalmamıştır, salâh ve selâmet için dînin kollarına atılmaktan başka çare bulamamıştır (Bk. KR 20. A, s.134) Allah duygusunu kaybetmiş toplumların fertleri, nerede ve ne şartta olursa olsunlar, birbirlerine sıcak ve yumuşak bir dostlukla bağlanamazlar; belki kanunların, zaruret veya menfaatlerin baskısıyla yaklaşmaya çalışırlar ki, bu kuru bir ortaklıktan ileri gidemez.

İman, beşer ihtiraslarını karar ve kıvama sokar. Kanun ve nizamın durduramadığı hayvanî temâyülleri kontrol eder. İşte bu iman tarih boyunca millî değerlerimizi korumuş, cemiyetin çürük ve sakat taraflarını lehimleyip perçinleyerek mütecânis bir bütün meydana getirmiştir.⁽⁹⁾

İnanmak, inandığı prensiple münasebet kurmak olduğuna göre; inanan, inandığına bağlanmış olan insan, "yalnız insan" değildir.⁽¹⁰⁾ İnanmış insan aynı zamanda yüksek bir sorumluluk şuuruna sahiptir. Böyle bir duyguya ise ancak aşk ve iman yoluyla varılabilir.

Din ve iman, insan ve toplum hayatında bu kadar önemli olmakla beraber, acaba onu doğru olarak anlayabiliyor muyuz? Yazarımız şöyle düşünür; bugün dinin mâhiyetinden habersiz iki ayrı kütle var:

1. Fikren bir din düşüncesine sahip olmayanlar, bu mevzuda bilgisiz ve cahil bulunanlar.

(9) Bk. Sâmiha Ayverdi, *Millî Kültür Meseleleri ve Maarif Davamız*, s. 103-104, Kültür Bakanlığı yayını, İstanbul 1976. Bundan sonra bu kitaba âit atıflar (MKM) rumuzuyla metin içinde gösterilecektir.

(10) Bk. Sâmiha Ayverdi, *Âbide Şahsiyetler*, s. 192, Kültür Bakanlığı yayını, İstanbul 1976. Bundan sonra bu kitaba âit atıflar (*Âbide Ş.*) kısaltmasıyla metin içinde gösterilecektir.

2. Dindar geçindikleri halde, ellerindeki mücevheri nasıl kullanacaklarını bilemeyip, onu çakıl taşı yerine kullananlar. Bunların her ikisi de topluma zararlıdır. Zıt kutuplar olmalarına rağmen ikisi de taassup mahkûmudurlar (MKM s.99)

Mütefekkir yazarımızın en büyük şikâyetlerinden birisi "taassup"tur: Taassup, düşünce ve duygunun kabuklaşıp katılaşmasıdır. İnsanoğlu, kendi kendini hapseden bu jandarma kuvvetin elinden kurtulmadıkça selâmete eremez.

Tarihin tesbit ettiği bir gerçek var: Din adına işlenmiş hatalar ve din istismarıyla, bir hayli acı çekilmiştir. Fakat bu zorbalıklar ve ayaklanmalar, dinin gerçek çehresini ve sağlam bünyesini koruduğu devirlerde değil, cahâlet ve taassubun eline düştüğü zamanlara rastlar. (MKM s.104)

Taassup yalnız dine musallat olmuş bir ruh hastalığı değildir. İlim izâfî bir fenomen iken ilim mutaassıpları vardır. Siyaset bir politik temâyül iken, politikada kindar ve saldırgan bir taassup çevresi eksik değildir.

Son dönemlerde halk seviyesindeki taassubun sebeplerinden biri, halkı küçük görmek ve karikatürize etmektir. Buna mâruz kalan insanlar çareyi taassuba demir atmakta bularak, intikamını bu yolla almakta, bundan da düşmanlar faydalanmaktadır. (MKM s.25)

Ayverdi, dinde taassubun iyi yetişmiş bir din kadrosuyla önlenebileceğine inanır: Her türlü gerilik ve taassuptan uzak din, ancak şuurlu ve bastığı yeri gören bir diyânet kadrosunun yetişmesi ve sosyal bünye içinde gerçek yerini almasına bağlıdır. Bilgi seviyesi düşmüş, geleneği ve seciyesi gevşemiş, ölçü ve nizamı dağılmış, ürkek ve pırsık bir teşkilâtın elinde bu kurum bir iş yapamaz (MKM s.104)

1957 ve 1970 yılları arasında yazılmış olan bu yazılardan alıntılara devam ediyoruz. İkbâl "Kabahat Müslümanlıkta değil, bizim müslümanlığımızdadır" der. Bizde de, bütün kabahat, Müslümanlık denen ve cemiyyetin ip uçlarını sımsıkı birbirine bağlayan o kuvveti sahipsiz bırakmamızdadır.

"Aslında yobazı yobaz yapan kendisi değil biziz!" diyen Ayverdi sorar: "Kapattığımız dînî kurumların yerleri başıboş kalınca; alaylı din adamlarının kendi kendilerine yetişmelerini ve câhil kütlelere hâkim olmalarını neden yadırgıyoruz?" (MKM s.42)

O halde ne yapmalı? Şuurlu din adamı yetiştirmeli. Misyonlarının şuuruna varmış, ahlâklı, faziletli, iffetli, inançlı ve gayretli kişileri yetiştiren yeni kurumlar açmak veya mevcutların seviyesini yükseltmek gerekir. Ayverdi'nin bu noktada olmazsa olmaz bir şartı vardır, o da millî hü-

viyettir: Bu kurumların talebesi, bin yıllık Türk tarihinin temsilcisi olmalı, bu şuurla yetişmeli, bu ruh sorumluluğunu taşımalıdır. Böyle kimseler memleket sathına yayılmalı ve onlara faaliyet sahaları açılmalıdır. (MKM s.81)

Gözden uzak tuttuğumuz bir şey var: Halk din adamına inanır. Aydınla halk ve köylü arasında bağ kuracak, iki tarafı birbirine ısındırıp ulaştıracak olan bu iman ordusunu cehâletten kurtarmak; ona bilgi, iman ve memleket aşkı ile çalışma şuru aşılıp medenî ve ileri bir ruh ve kafa yapısını kazandırmak gerekir. Din öğretmenleri, imam, müftü ve bütün din görevlilerinin fikrî ve ruhî gelişmelerine özen gösterilmelidir. (MKM s.25, 43)

Ayverdi'ye göre dînin ve gerçek îmânın cemiyet içindeki rolü; her şeyden evvel, kendini topluma adayacak, iradeli, seviyeli, feragatli ve dengeli fertler yaratmakta en önemli kuvvet olmasıdır.

O; statik, durağan değil, dinamik bir din anlayışına sahiptir. Ona göre "yapıcı bir karakter taşıyan iman bizatihî dinamizm kaynağıdır."⁽¹¹⁾

Dünya ve hayat şartları devamlı bir değişme ve tekâmül hâlinindedir. Sosyal, hukukî, bedîî ve fennî alanlarda sonsuz bir hareketlilik yaşanıyor. Bütün bunlara, dinin değişmeyen ve sınırlı olan doğmaları nasıl cevap verecektir?

Ayverdi'nin cevabı açık ve basittir: Müslümanlık ana şartları sabit tutulmak sûretiyle, zaman ve mekân içindeki sosyal tekâmüle müsait bir inkılâpçı harekettir. Bazı hadisleri bu konuda delil olarak gösterir: "Yüz senede bir müceddid (dini yenileyici) gelecektir."⁽¹²⁾ "Kolaylaştırın zorlaştırmayın, müjdeleyin nefret ettirmeyin."⁽¹³⁾ "Müslümanların iyi gördükleri şey Allah katında da iyidir."⁽¹⁴⁾

Ona göre: İlâhî olduğu kadar beşerî de olan dînin ilk ihtiyacı, yumuşaklığını kaybetmemesi esasdır. Eğer ona, ana esasları hariç, "değiştiremez" damgasını vurursak kendi elimizle öldürmüş oluruz. Zamana, şartlara ve akl-ı selîmin icaplarına göre, yumuşaklığından istifade olunamayan inkılâp fonksiyonunu kaybeder. (KR 20. A s.145)

2. MÂNEVÎ EĞİTİM

S. Ayverdi mânevîyata, mânevî eğitime çok önem verir ve bu eğitimi İslâm'ın tasavvuf kalıpları içinde ele alır. Yani onun din anlayışı, mistik / tasavvufî İslâm'ın, kendi çağının şartlarına ve gereklerine cevap ve-

(11) Sâmiha Ayverdi, *Bağ Bozumu*, s. 281, Hülbe yayını, İstanbul 1987.

(12) Ebu Davut, melâhim, I.

(13) Buhari, cihad, 164; Müslim, cihad, 379.

(14) Ahmed b. Hanbel, I, 379.

ren şeklidir. Şöyle düşünür:

Asrımızın insanı sadece bedenine hizmet ediyor. Kendine yabancı, hattâ düşman olmuş. Sevgiyi unutmuş, iman ve ihlâstan habersiz, bencil, çevresini yıkar, döker, ezer durumda. (*Âbide* Ş. 38) Özellikle Türk gençliği bugün kendini tahrip etme şehveti içindedir. Zihin ve ruh dünyası boş bırakıldığından böyle oluyor. "Yemeyenin malını yerler." Biz boş bırakırsak, kafaları yabancı rejimler istilâ eder. (*MKM s.217*) Bir iç terbiyesinden mahrum olan bu gençlik, kendi cihan değer medeniyetini bilmiyor.

Mânevî nafakadan, ruh sağlığından ve her türlü millî ve insanî değerlerden mahrum olarak yetişen nesiller; vicdan, ahlâk, vazîfe, sorumluluk, vatan ve iman şuurundan boş olarak hayata atılıyorlar. Neticede cemiyet çürüyor. (*Âbide* Ş. 27)

Çâre rûhî-mânevî eğitimdedir. Mâneviyatımızı çorak ve bakımsız bırakmakla meydana gelecek davranış kusurlarımız bizi zaaflarımızın mağlûbu kılar.

Yazarımız sorar: Peki mâneviyat nedir? Cevap: Allah fikri insanın yaradılışından ve sağduyusundan doğar. Allah duygusu cemiyetin çürük taraflarını tashih edip, sakatlıkları tâmir eder. Eğer iyilik yapmanın saâdetine ermişsek, bu yolda katlanacağımız zahmetler bize hiç de güç gelmez. Affetmenin tadına varmışsak; bir dostumuzun, bir arkadaşımızın hatasını bağışlamak ne kadar zevkli olur! (*MKM s.359*)

Mânevî eğitim ve bunun hâsıl edeceği netîce, insan varlığında maddesi ile mânâsı arasında bir denge kuracaktır. Şu bir gerçektir ki, insan-ı noğlu refâha ve bolluğa kavuştukça ya ondan bıkar ya da daha fazlasını ister. Meselâ varlık ve servet içinde yüzdükleri halde bazı zenginlerin intihar etmeleri görülen hâdiselerdendir.

Kezâ gündeliği 40 lira olan bir işçiye 80 lira verirsiniz, bir süre sonra 180 istemesi yadırganmaz. Onun için maddî refah tam mânâsıyla insanın yüzünü güldüremez ve sâdece maddî arzuları tatmin edilen kimse doymak bilmez.

Asıl dâvâ, bugün dünyânın ruh ve mânâ bakımından tatminsiz oluşunda, kendi kendinden ve kendi Yaradanından kesilmiş bulunmasındadır. (*MKM 139-140*)

Ayverdi âdetâ feryad eder: Bugün köylü ve şehirli ayırmaksızın bütün millete şâmil bir ruh terbiyesine ve mânevî eğitime ihtiyâcımız artık bir ölüm kalım meselesidir. Bu eğitimin özünü, **çağın gereklerine uygun bir tasavvuf eğitimi** olarak ifade edebiliriz. Meselâ bu yolun önderlerin-

den Hz. Mevlânâ ne yapmıştır? O, insanları kendi kendileriyle yüzleştirep, kötülüklerinden utandırarak, onlara kemâlin ve müteâlin hasret ve iştiyâkını aşlamıştır. Böylece nefsanî kuvvetlerin baskısı ile sinip, şuur altında uyuklamaya kalmış değerleri sihirli aşk asâsıyla dürterek faaliyete geçirmiştir. (*Âbide* Ş. 7)

Dünyanın tehlikeli bir hızla mekanikleştiği bu asırda, insanoğlunun tasavvuf kültürüne, Mevlânâ'yı, *Mesnevî*'yi ve benzerlerini anlamaya olan ihtiyâcı, her zamankinden daha fazladır. Zira bugün, tabiatı ve maddeyi kontrolüne ve hizmetine koşmuş olan insanoğlu, bir yandan da esir ettiği bu zorlu kuvvetler tarafından esir alınmış görünüyor. Teknolojideki başarısı insanın maddesi ile rûhu arasındaki kapıyı örtmüştür. (*Âbide* Ş. 38)

En kötü esâret, bir efendiye köle ve hizmetkâr olmak değil, kendi hayvanî ihtiras ve şehvetlerinin kulu ve kölesi olmaktır. İnsanoğlunun egosu elinden hürriyetini kurtarması, kendi kendinin esaretinden sıyrılacak bir olgunluğa erişmesi, böylece de hayvanî ve nefsanî kuvvetleriyle çarpışıp onları yenmesi ve kendi köleliğinden kurtulması bir cenk ve cihaddır. (*MKM* s. 330) Tasavvuf terminolojisindeki adı ile bu "büyük savaş"tır.

Arzularımız bize değil, biz arzularımıza hâkim olmalıyız. Eğer arzularımız irademize galip ise, biz esîriz demektir. Şayet biz arzularımızın dizginini tutabilirsek, bir süvari gibi onları istediğimiz şekilde kullanıp yönlendiririz. (*MKM* s. 349)

Ayverdi, mânevî-tasavvufî eğitimin başarılı örneklerinden biri olarak Fâtih üzerinde ısrarla durur.⁽¹⁵⁾ Akşemseddin, talebesi II. Mehmed'i kendi kendinin hakikatinden haberdar kıldı. O bir ruh eğitimcisi olarak genç Fâtih'in manevî formasyonunu tamamladı ve topluma hediye etti. Fatih bir cihangir olmasına rağmen elini öpeceği bir hocası, kendini hiza-ya getirecek bir efendisi vardı. İskender ve Napolyon da birer cihangir idiler. Fakat ruhlarını yoğuran bir elin himayesinden mahrumdular.

Eğer Fâtih fikirde ve işte tasavvuf şuuruyla dolu olmasaydı, yine de dünyanın sayılı cihangirlerinden olurdu, fakat "Fâtih" olamazdı. Eğer o tasavvuf terbiyesiyle beşerî ihtiraslarına hükmetmeyi öğrenmemiş olsaydı, otuz yıl dünyayı titreten isminin başına yüz kızartıcı nice sıfatlar eklenirdi. (*Âbide* Ş. 88-89)

Tasavvufun bir teorik / nazarî, bir de pratik / amelî cephesi vardır.

(15) Bk. Sâmiha Ayverdi, *Edebî ve Mânevî Dünyası İçinde Fâtih*, İstanbul Fetih Cemiyeti yayını, İstanbul 1968; aynı yazar. *Âbide Şahsiyetler*.

Ayverdi'ye göre tasavvufun amelî ve tatbîkî cephesi olan "sülûk terbiyesi" yani dervişlik, bir mürebbî - müşşid önünde pişip şekillenerek üslûp kazanmak demektir.

Müşşid ne yapar? Kendisine gelen kimseyi kul köle edip kişilik kaybına mı yol açar, onu istismar mı eder? Hayır! İdeal, kâmil müşşid, istekli kişinin bizâtihi mâlik olduğu mânevî değerlerini bulup işleyerek yüze çıkarır; onu arınmış, düzenli ve yapıcı bir insanlık fedâiisi haline getirir. Böylece olgun ve erdemli bir insan olarak cemiyete sunmuş olur. (*Âbide* Ş. 65)

Böyle bir eğitim tezgâhından başarı ile geçen insan, yalnızca devlete, millete, kanuna veya âmirine hesap vermek korkusu taşımaz; o, her şeyden evvel kendi vicdânına ve kendini Yaradana hesap verecek bir anlayışla yetişmiştir. Bu durum aynı zamanda Türk'ün tarihi ve geleneksel terbiyesinin bir gereğidir.

İnsanın kendi vicdânı önünde sorguya çekilip temize çıkması hepsinden zordur. Yazarımız heyecanla bugüne döner ve haykırır: "**Türk gençliğini kendi kendine karşı mes'ûliyet duyacak ve hesap verecek bir sevgi, fazilet ve iman âbidesi hâlinde yetiştirmek bir kurtuluş savaşı, varlığımızın devâmının teminatıdır.**" (*MKM s.152*)

Tasavvuf düşüncesinin psikolojik boyutu insanı tanımakla ve tahlille başlar. S. Ayverdi şöyle diyor:

İnsanoğlu ne melektir ne de şeytan. Fakat başıboş ve her türlü mânevî kontrolden mahrum bir eğitim düzensizliği içinde yetişecek olursa, şeytan olmaya daha elverişlidir.

Aslında ondan beklenen ne melek ne de şeytan olmasıdır. Belki insanoğlunu şeytanlaştırmaya iten aşırı hırslarını, gaflet ve şer duygularını, faydalı ve müsbet hâle sokacak bir ruh terbiyesi, bir mânevî disiplin gerektir. Türk milletinin tarihte maddesi ile mânâsını at başı yürüttüğü devirlerin parlak misalleri bu yolda ümîdimiz ve rehberimiz olmalıdır. (*MKM s.151-152*)

Size belki garip, hattâ paradoksal gelecek bir şey söyleyeyim mi? diye sorar ve devam eder:

Aslında dünyada korkulacak hiç kimse ve hiçbir şey yoktur. Yalnız ve yalnız bizzat insanın kendisidir. Zira bizi korkutabilecek her türlü hâdise, bize bizden gelir. (*MKM s.355*)

Bu tehlikeden kurtulmanın yolu yok mudur? Vardır: İnsan ruhu bir sevk ve enerji kaynağıdır. Yapıcı ve yaratıcı bir yola sevk edilmez ise tabiatındaki vahşet ve sertlik şahlanıp onun müsbet vasıflarını boğarak ce-

miyetin başına musîbet kılar.

Bu durumu çok iyi bilen ecdâdımız, câreyi, insanoğlunu **kendi tehlikesinden kurtarmak**'ta bulmuştur. Bunu da, onu kendini kendine muhâfız kılacak bir iç terbiyesi vererek yapmıştır. (MKM, 51)

Böyle bir eğitimden geçen insanlar arınmış kimselerdir. Onlar rehber, önden gidici ve uyarıcıdırlar. Kendilerinde olan temizliği ve imanı kütleye nakletmekle cemiyetin mayasını tutar, yüzünü güldürürler. Kanun ve müeyyidelerin engel olamadığı beşer ihtiraslarını zararsız hâle getirirler. (MKM s.330)

Mütefekkir-yazarımız bu tür eğitimden nasîbini alamamış çağımız için hayıflanır: 20. asrın insanı, kendini tanıyamadığı için, kendi kendine yabancı, hattâ düşman kesildi. Sevgiyi unuttu, imandan, ihlâstan mahrum kaldı, sonunda üstüne çöken bencillığe teslim olarak, onun emrinde dünyaya meydan okuyan bir dev hâline geldi. (Âbide Ş. 26)

3. SEVGİ AHLÂKİ

Sâmiha Ayverdi'nin önem verdiği mânevî değerlerin başında sevgi, aşk, sevgiye dayanan dindarlık ve sevgi ahlâkî gelir. Yukarıda söz konusu edilen mânevî eğitimin amaçlarından birisi de kişiyi böyle bir anlayışa getirmektir. Şöyle düşünür:

Dinin özünü teşkil eden iman kuru bir ilke değildir; onun amele yani pratiğe dönüşmesi beklenir. İmanın rûhu ameldir, İman ve amelin kemâli, olgunluk belirtisi vardır. İmanın kemâli Allah'ı sevmek, amelin kemâli ise halkı, yaradılmışları sevmektir. (Yaradılmışı severiz yaradandan ötürü) Müslümanlık bu kemâli sağlayan en mütekâmil dindir. (KR 2. A. 135, 143)

Halkı sevmek güzel ahlâkî doğuracaktır. Esasen din güzel ahlâktır. Allah âlemlerin Rabbidir (Rabbül'âlemîn), sadece müslümanların değil. Onun ahlâkî hoşgörü ahlâkıdır. Hz. Musa C. Hakk'a soruyor: "En aziz kulun kimdir ya Rabbi?" Allah cevap veriyor: "Güçlü iken affedendir." (KR 20. A. 156)

İnsanlar bir bütünün parçaları, tek vücûdun uzuvları sayılır. O halde organlarımızdan herhangi biri hasta olsa bundan bütün beden etkilenmez mi?

Hem kendimize hem de başkalarına faydamız dokunmasını istiyorsak insanları sevelim ve onlara sevginin icap ettirdiği lûtfu, merhameti, şefkati, dostluğu ve güler yüzü gösterelim.

Bilinen bir hikâye: Bal satan iki arkadaş varmış. Bunlardan biri güler yüzlü, sevimli, tatlı dilli imiş. Diğeri ise haşın, aksi, kavgacı. Bir gün

huysuz olanı iyi huyluya:

– İkimiz de bal satıyoruz. Kaplarımız yan yana, mallarımız da aynı cinsten. Ama sen beş okka satıncaya kadar, ben bir okka bile satamıyorum!. diye hayretini ızhar edince, güler yüzlü komşusu:

– Evet, doğru söylüyorsun, kabın bal satıyor ise de yüzün sirke satmakta!.. demiş. (MKM s.352)

Sevgi, ama herkesi kucaklayan bir sevgi.. İnsanları; hatâları, kusurları, yanlışlarına rağmen sevelim. Elimizden gelirse, bu hatâların üstünde sevgimizi rûfuj yapalım. Bir bahçıvan ne kadar mâhir olursa olsun, bir incir ağacını kayısı yapamaz; fakat aşî ile, ihtimam ile cinsini ıslah edebilir. (MKM s.355)

Sevgi ve dostluk, kayaları parçalayan ağaç kökleri gibi, sırasında en sert, en katı yürekleri bile tuz buz edip yumuşatır. Onun için her fırsattan faydalanarak etrafımıza elimizle, dilimizle, gönümüzle ne verebilirsek verelim. Tâki bu suretle varlığımızın, hem kendi mihveri etrafında hem de güneşin etrafında dönen dünya gibi, şahsî olduğu kadar umumî ve âlemşümül bir vazifesi olduğunu da bilip bildirelim. (MKM s.357)

Herkesi ve her şeyi sevmek hilkatin îcâbıdır. Zevkle dinlediğimiz bir şarkıyı, bir besteyi, onu teşkil eden seslere ayırsak, evvelce aldığımız zevk birden sıfıra düşer. Meselâ notaların içinden yalnız do'ları, yahut re'leri sevip diğerlerini atarsak, bestenin besteliği kalır mı? Şu halde, bu dünya melodisinin de inceli kalınlı, diyezli bemollü âhengine dokunmaksızın dinleyip zevkine ermek lâzımdır. Zira yaradılış âlemi içinde tam iyi ve tam fenâ yoktur.

Meselâ bir köpek leşi, bizim koku alma duygumuza göre çok fenâdır. Burnumuzu tıkar ve kaçarız. Halbuki o, toprak için ne kadar faydalı bir malzemedir. Toprak onu çürüterek, ayrıştırarak kendi kuvvetini ziyadeleştirir.

Yağmur, çömlüklerini kurutmak için güneş bekleyen çömlükçiye zararlı olabilir, fakat bostanı susuz kalmış bahçıvan için ne büyük nimettir! (MKM s.522)

Ayverdi, hemen her konuda olduğu gibi burada da târihimizin güzel örneklerini hatırlatır: **Alpler, Ahîler, Bacılar, Mevlânâ ve Yûnus**'lar bu âbide insanlar; zamanlarında körü sevmişler, topalı sevmişler, yoksulu sevmişler ve bütün cemiyete topyekûn kol kanat açmışlardır. (MKM s.36)

Meselâ **Hz. Mevlânâ** kütle terbiyesinde sevgiyi esas tuttu. "Ben her cemiyette nâlân oldum, kötü hallilerle de iyi halliler ile de berâber bulun-

dum." diyordu. O, insanı öylesine bir muhabbet ve şefkate garketti ki, sonunda kendi kendinin ayıplarından utandıracak noktaya getirmesini bildi. (*Âbide* Ş. 8)

4. AKTİFLİK

Yanlış bir telâkkî olarak tasavvuf anlayışının insanı pasifliğe ve inzivâya yönelttiği zannedilir. S. Ayverdi bunun böyle olmadığını ısrarla vurgular. Son demlerine kadar yoğun bir fikrî, amelî ve içtimâî aktivite içinde geçen kendi hayatı bu konuda en büyük örnektir. Hakîkî mürşid kimdir? diye sorar: Tasavvuf felsefesiyle uğraşan kimse değil, tasavvuf şuurunu bizzat amel/fiil hâline getiren kimsedir, der. (*Âbide* Ş. 101)

Kuruluş devirlerimizde, tasavvuf felsefesinin devlet ve millete şâmil aktif ve yaygın bir şekil aldığı hasretle anar. İdeal olarak gösterilen o zamanlarda, tasavvuf kurumları olan zâviye veya tekke mensupları, tüketici değil üretici zümre idi. Bunlar müşahhas bir makama hesap verirdi. Mâceracı, menfaatçi, haris insanlar değillerdi. Sâde, aksiyoncu fakat arınmış kimselerdi. Kolay ve râhat ortamlarda değil, sınır boylarında stratejik yerlerde tekkelerini kurarlardı. Bulundukları bölgede, mânevî eğitim kadar; ziraatle, san'atla ve kültür sahalarıyla da meşgul olurlardı. Böylece halkın estetik kabiliyetini, şiirleri, ilâhîleri, türkülerini ve destanlarıyla beslerlerdi. Sonuçta maddî ve mânevî bakımdan sosyal hayâtın masasını tutarlardı. (*MKM* s.400)

Bu konuda yazarımız, Akşemseddin-Fâtih örneği üzerinde durur: Akşemseddin'in, Fâtih'in rûhî huzûra imrenerek inzivâya çekilme isteğini reddettiğini,; "Senin sâlik olmandan mâlik olman hayırlıdır" dediğini ve Fâtih'i daimâ aksiyona yönelttiğini belirtir. (*Âbide* Ş. 117)

5. TARİH ŞUURU

Sözün bu noktasında başta yer verdiğimiz "Kökü mâzîde olan âtî" ölçüsünün, S. Ayverdi'nin düşüncelerine de tıpa tıp uyduğunu belirtmeliyiz. Onda derin bir târih şuru ve sevgisi vardır. Bu kuru bir övünme gayreti olmayıp, târihten ilham alarak bugünü ve geleceği inşâ düşüncesini temsil eder. Târih şuuruna sâhip olmayan nesiller için şöyle hayıflanır:

Bir bitkinin büyüyüp gelişmesi nice zahmet ve mücâdeleye bağlıdır. Ne yazık ki insanoğlu bu nebâtî şurdan bile mahrumdur. Köke muhtac olmadan meyve bekliyor! Bu yüzden geçmişini inkâr ediyor. Sonunda gayesine ulaşmadan ziyan olup gidiyor.

Ona göre, köksüz yaşama heves ve illeti ne yazık ki cemiyetimizin bir işler yarasıdır. Mâzî ve târih şuurundan, millî ve mânevî terbiyeden

mahrum yetişen gençlik, ilk darbeye yıkılmaya mahkûmdur. (MKM s.176)

Yukarıda bir kısmına temas ettiğimiz ve daha sayılabilecek yapıcı ve koruyucu değerler için en mühim referans olarak Türk târihini ve kendi târihî tecrübemizi gösterir. Ona göre Müslüman-Türk için bir mânevî züğürtlük, bir ideal yokluğu, dolayısıyla buhran ve çâresizlik diye bir şey düşünülemez. Ama ne yazık ki gaflet içindeyiz, dolup taşan hazînelerimize rağmen, var olanı yok etmek basîretsizliğine uğramışız. (MKM s.153)

Hazîneleri içinde aklıktan ölen insan örneğini sıkça kullanır bunlardan biri şöyledir: Çok eskiden bir dünyâ havâdisi okumuştum. Milyardelerin birinin; hisse senedi, tahvil, nakit para, mücevher gibi kıymetli mallarını sakladığı bir yeraltı hazînesi varmış. Mahzenin iki anahtarından biri kendisinde, diğeri karısında bulunurmuş. Bir gün milyarder hazînesinde iken, nasıl olmuşsa olmuş, içerden açılma imkânı olmayan bir şekilde, kapı kapanıvermiş. Adam milyarlarının ortasında mahsur kalmış.

Vakit geçip kocasının gelmediğini gören karısı telâşlanmış, arayıp taramış, bulamayınca emniyete haber vermiş. Elbirliği ile günlerce araştırılan meşhur zengin bulunamamış.

Karısı dahil kimsenin aklına yeraltı hazînesine bakmak gelmediği için, sonunda zavallı milyarder büyük servetinin ortasında aklıktan ölüp gitmiş.

Ve yazarımız şöyle hayıflanır: Revâ mı ki binlerce yıllık şanlı bir mâzî ve târih hazînesine sâhip olan Türk milleti de, bu varlığına rağmen yokluk içinde can çekişir olsun!. Bu şanlı şerefli malzemeyi işleyip yararlı hâle getirebildiğimiz takdirde ise, yalnız bize değil, bütün dünyaya yetecek bir medeniyet mîrâsına sâhip olduğumuz görülecektir. (MKM s.147)

Şu önemli özelliğine de dikkat çekilir: Türk medeniyeti ilâhî-beşerî bir sîmâ taşır. O ne sırf mâneviyattır, ne de sırf maddeye tapınmadan ibârettir. Kılıç tutan elleri îcâbında sanat şâh eserleri ortaya koyar. Onun mensupları, maddî ve bedenî bünyelerini hazırlayıp terbiye ederken, manevî yapılarını da ıslah etmekten geri kalmazlar. (MKM s.5)

S. Ayverdi hiçbir zaman ümitsiz olmamıştır. O, derd içinde devânın da olduğunu hep söyler. Ama acı gerçekleri ifâdeden geri kalmaz ve der ki: Yazık ki bugün kendi kültür ve medeniyetinin ip uçlarını kaybeden Türk milleti, kendine, tarihî ve millî bereketlerinden faydalanacağı bir yol çizmiş değildir. (MKM s.339)

GÜNÜMÜZE BAKIŞ

İki binli yılların başında Türk toplumu büyük bir değişim geçiriyor. Yeni oluşumlar bekleniyor. Avrupa Birliğine girmeye hazırlanıyoruz. Çoğulcu toplum yapısı galip gelecek gibi görünüyor. Bu noktada "kimlik" konusu daha bir önem taşır. Bir kimlik bunalımına tahammül edemeyiz. Globalleşen ve büyük entegrasyona dahil olmak zarûreti görülen bu çağda Türk insanının kimliği nasıl olacaktır? Elbette iyi şeyler var. Ama "bardağın yarısı boş" düşüncesiyle bakarsak durum çok vahimdir!.

Ne oluyoruz, nereye gidiyoruz? Bunca bozulma nedendir? Nerede hata yaptık? İnsanımız neden bu kadar yozlaştı, gaddarlaştı, çürüdü, çıkarıcı, köşe dönmece oldu?. Bu kırılma, bu derin sosyal fay tâmir edilebilir mi? Referans olarak İslâm dînini gösterip, vahşet ve terör örnekleri ortaya koyan zihniyet mensupları nasıl bir yanlış anlayış veya ihmâlin ürünüdür?

Bütün bunların cevâbı ve çâresi, muhterem Ayverdi'nin temsil ettiği düşüncede ve onun tekliflerindedir!. dersek abartmış olmalıyız..

İnsan malzemesinin doğru ele alınması, sağlam kültür ve din politikaları bu tekliflerin başında gelir. Dengeli, kontrollü, sorumluluk bilinci taşıyan, kalıcı değerlere inanan, memleket sevgisi taşıyan insan!.. Millî kültürle yoğrulmuş, sağlam karakterli, hoşgörülü, hamleci, ileriye dönük, yeniliğe, çağa, gelişmeye açık insan!..

Bu insanın mayasını teşkil etmek üzere sağlam bir din anlayışı ve politikası.. Târîhî Türk tecrübesinde örnekleri görülen **tasavvuf ahlâkı**nı öne çıkaran, önce milletini daha sonra bütün insanlığı kardeş bilen, yapıcı, aktifleştirici din anlayışı.. Bu, Âkîf'in deyişiyle "**asrın idrâkine söylenecek**" bir İslâm; Ayverdi'nin hocasını anlatan kitabının ismiyle "**Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık**"tır.

Böyle bir din anlayışında taassup yok; bencillik, dar kafalılık ve hizipçilik yoktur. Fakat vakar, olgunluk, millî-dînî hamiyet ve şahsiyet sağlamlığı vardır. Bu, sulandırılmış, içi boşaltılmış, "rejimin" veya "düzen"in istediği bir din anlayışı da değildir.

Dinsiz olunamayacağına göre, kültür ve geleneğimize uygun, bu en iyi din yorumunu neden görmezden geliyoruz?

Aslında bizimki varlık içinde yokluktur. S. Ayverdi yazıları, ciltler dolusu eserleri ve fikirleriyle 50 yıldan beri haykırıp durmaktadır. Yazıp söyledikleri şahsî malı değildir, onlar bizim müşterek tarihî-kültürel hazinemizdir. Sadece terkip ve yorum yenidir.

Kim bilir belki de toplum olarak artık ona kulak verme zamanımız gelmiştir. Bu tür panel ve faaliyetler bunun müjdecisidir.

25.12.1999 günü, Ekrem Hakkı Ayverdi'nin 100. doğum yıldönümü dolayısıyla Yıldız Sarayı, İstabl-ı Âmire-i Ferhan'da verilen iftar yemeğinde yapılan konuşma metnidir.

Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Ufkundaki "Devlet" Anlayışı

Ahmet Aydın BOLAK

Muhterem Hanımefendiler, Beyefendiler...

İkinci bin yılı bitirmek üzereyiz. Hazret-i İsa'nın doğduğu farzedilen bir tarihten itibaren hesaplanmış ikibin Gregoryüs Takvimi'ne göre üçüncü bin yıla girmek üzereyiz. İslâmî takvim olan Hicrî Takvim'e göreyse, henüz 1420'deyiz.

Gregoryen Takvim içinde Hz. İsa'nın doğum günü denilen "Noel'i" kimi hristiyanlar bugün kutlamaktalar, bir kısım hristiyanlar da 6 Ocak'da kutlayacaklar... Görülüyor ki, bugün Tek Allah'a inandığını kabûl ettiğimiz üç büyük dînin iki peygamberinin, yâni gerek Hz. İsa'nın gerek Hz. Mûsa'nın ne doğum tarihleri, ne de hayatları hakkında, sarîh, kayda dayanmış bilgiler yoktur. Hepsi tahminlere ve kendilerinden asırlar sonra yazılmış kitaplara dayanmaktadır. Meselâ, hâlen müteberiyeti kabûl edilmiş dört İncil vardır ve bunlar muhtevâ itibariyle birbirlerinden farklıdır. Ama hepsi de Hristiyanlık Âlemi'nin İncili'dir.

Bu dört İncil'den başka, bildiğiniz gibi, içinde, "*İsa'dan sonra Muhammed isimli bir peygamberin gelerek şeriatı ikmâl edeceği..*" âyeti bulunan ve İznik Konsili tarafından yakılmasına karar verilen bir *Barnabas İncili* vardır. Yine bildiğiniz üzere Barnabas, Hz. İsa'nın havârîlerinden ve ona en yakın olan kimsedir...

Bu ikibin yıl içinde insanlık tarihi bakımından fevkalâde mühim bir vak'a: Resûlullah'ın hayata gelişi, Kur'ân-ı Kerîm'in nâzil oluşu (ki, bu ayda nâzil olmuştur ve Ramazan'ın mübârekliği buradan gelmektedir), Hz. Muhammed'in İslâm'ı tebliği ve Son Dîn'in intişârıdır.

İnsanlık tarihinin bu ikibin senelik devresinde ikinci mühim hâdis, biz Türklerin farkında olmadığımız bir hâdisedir: İkibin senenin bin senesinde Türkler, siyâset, san'at, askerlik ve ilim dünyasında mevcutturlar.

Bin yılın altıyüz küsur senesi Osmanlı İmparatorluğu'dur, yüz küsur senesi Selçuklu Devleti'dir, yüz küsur senesi Timurular'dır, Gazneliler'dir, Bâbü'r Devleti'dir.

Karahanlılar'ın İslâmiyet'i kabûl ettikleri onbirinci asırdan itibaren dokuz asır boyunca dünya siyâsetinde, dünya tefekküründe, dünya san'atında, dünya idaresinde dâimâ ön safta olarak isminden söz edilen, mevcudiyetini hissettiren bir ırkın çocukları olduğumuzu çocuklarımıza anlatmak, bu yeni yüzyılda bence en mühim vazifemizdir. İkibin yılın bin yılı, bizim yaşattığımız bin yıldır. Karahanlılar'a göre hesaplırsak dokuzyüz senedir ama, daha evvelini düşünürsek, bin seneyi de aşmaktadır.

Bu devre zarfında nice büyük mütefekkir, nice büyük cengâver, nice büyük cihan fâtihi, nice büyük âlim yaşamıştır. Batıların Rönesans'ına esas olan kadîm klâsik eserleri Şam'da tercüme ettirerek Endülüs yoluyla Avrupa'ya geçmesini ve böylece Batı dünyasının cehâlet devrinden, engizisyon devrinden, kısacası Ortaçağ'ın karanlığından bir Rönesans'a açılmasını sağlayan, İslâm anlayışdır. Ve bu anlayışın içinde "Türkler" mühim yer almaktadır. İslâm'ın kulelerinde-kalelerinde dâimâ Türk bayrağı dalgalanmıştır. İslâm'ı yücelten ve bin senedir onu "Haç"ın taassubuna karşı koruyan, nitekim hâlâ "Haç'la Hilâl kavgası"nın mevzû olan, mübârek Türk Milleti'dir.

Bu mübârek millet kendi içinden hep büyük insanlar çıkararak hayatını idâme ettirmiştir. Eğer bir millet dünya siyâsetine bin senedir hâkim olabilmişse, yetiştirdiği kahramanları, âlimleri, büyük mütefekkirleri vâsıtasıyla bu neticeye varabilmiştir. Birbirini takip ederek bir bayrak yarışı gibi elden ele geçen fikirlerle devamlılığını sürdüren, çocuğunu korur gibi fikirlerini koruyup hayâtiyetini devâm ettirebilen bir topluluk "millet" olur!..

Onikinci asırdan seslenen *Ahmed-ür-rifâî Hazretleri*'ni ve onu yirminci asırda yaşatan *Kenan Rifâî Hazretleri*'ni hatırlayınız!.. Sonra, onun müridleri olan Ekrem Hakkı Bey'i ve hemşîrelerini düşününüz!.. Bu intisâb zinciri, Türk ırkının asırlar içinden gelen yüksek kabiliyetinin bir tezâhürüdür. Hazret-i Mevlânâ'dan sonra, Hacı Bektaş'dan, Yûnus Emre'den, büyük Şeyhülislâm Ebûssuûd Efendi'den sonra nasıl başkaları yetişmişse; bir yanda medrese âlim yetiştirmiş, öte yanda tasavvuf, büyük İslâm inancına sahip fakat İslâm felsefesini en uç noktalara uzatan insanlar yetiştirmiştir. Böylece bu yirmi asır içinde Türk insanı velûdiyyetini hep muhafaza etmiş ve fikir kahramanları, fikir mübdîleri, fikir yaratıcıları, büyük dehâ sahipleri dâimâ yetişmiştir.

Ekrem Hakkı Bey'in kaderinde ne vardır?..

Bir defa; altıyüz sene devam eden ihtişamlı Osmanlı Devleti'nin yıkılışını görmek vardır!.. Büyük fâcialar vardır, büyük hicretler, büyük mağlûbiyetler vardır ve Osmanlı'nın Avrupa tarafından "taksimi" vâkiası vardır!.. Bu fecâati yaşamıştır Ekrem Hakkı Bey. Peki, genç yaşında bu ıztırafları çeken bu insan yıkılmış mıdır?.. Hayır!.. Anadolu'nun birçok yerinde var olanlar gibi, o da kendi sâhasında kendini muhafaza ederek yaşatmıştır. Çünkü ona göre, Türk Milleti bir "devlet idâre dehâsı"na sahiptir. Hani nasıl Göktürkler *"Kut'un kendilerine Gök-Tanrı tarafından verildiğine ve o kut'un cihan hâkimiyeti olduğuna.."* inanmışlarsa, Ekrem Hakkı Bey de, bu milletin kaderinin böyle olmadığını; bu milletin kabiliyetlerinin ve yarattığı eserlerin çok yüce bir san'atın, çok yüce bir tefekkürün mahsûlü olduğunu yüreğiyle bilerek gayretlerini sürdürmüştür.

Ekrem Hakkı Bey'in Rumeli'ndeki mîmârî eserlerde aradığı nedir?.. Türk'ün inanç dünyasının şâheserlerini birer birer tesbit etmektir!.. Bunlar, Türklüğün ve İslâmiyet'in mühürleridir. Bu mühürlerin nerelere kurulup nerelerde muhafaza edildiğini ve haçlı zihniyetinin onları nasıl tahrip ettiğini vesikalandırmıştır. Eğer haçlı zihniyetinin, İslâm ve Türk düşmanlığının nereye kadar ulaştığını görmek istiyorsanız, başka kitaplar aramayınız.. Ekrem Hakkı Bey'in Aydın Bey'le beraber neşrettiği kitaplara bakınız, orada göreceksiniz!..

Budapeşte'ye, Evliyâ Çelebi'yi okuyarak gitmişim. Orada cuma namazı kılınan câmi adedini veriyordu. Gördüğümde hiçbirşey kalmamıştı. Yalnız Gülbaba Türbesi ve bir de Osmanlı hamamları kalmıştı. Büyük kavgalara mevzû olan Eğri (Erlau) Fethi'nden önce Evliyâ Çelebi şöyle yazmış:

"...kal'a içinde onüç tane câmi-i şerîf vardır ki, hepsinde cuma namazı kılınır.."

Bugün Erlau'a gidiniz.. Şehrin kilisesinin yanında bir uzun bazalt minâre ve minârenin tepesinde, ayyıldızlı alem yerine bir istavroz göreceksiniz!.. Başka hiçbir şey bırakmamışlardır!.. Derler ki; Ferdinand Budapeşte'yi aldığı zaman Tuna'dan aylarca kan ve ceset aktı. O kadar insanı öylesine insafsız bir hınçla katlettiler ki, Tuna Nehri bunları aylarca taşıdı...

Ekrem Hakkı Bey'e göre, bir milletin dehâsı onun yarattığı eserlerle kâbil-i izahdır. Türklerdeki san'at duygusunun yüksek seviyesi, mîmârî dehânın inkişaf ve ihtişâmının kaynağıdır. Türk Milleti sevmeye ve sayılmaya lâyık bir millettir. Onun hizmetinde bulunmak şeref ve gurur ve-

ricidir. Türk mîmârîsi mücerret ve zaman fevkindeki evsâfıyla, asırlar boyunca hiçbir şey kaybetmeden yaşayacak müstesnâ bir bünyeye sahiptir.

Ekrem Hakkı Bey, Türk mîmârîsi, Türk mûsikîsi, Türk cild san'atı, Türk tezhib san'atı gibi, Türk'ün yaşama seviyesindeki yükseklik ve içtimâî hayatın her noktasında yarattığı güzellikler karşısında hayran, onları tesbit etmekle müftehir ve müstakbel nesillere anlatmakta mâhirdir. Mâhir bir kalemi, mâhir bir üslûbu vardır. Üslûbu, "Osmanlı sohbet üslûbu"dur. O üslûbun içinde, yâni Ekrem Hakkı Beyefendi'nin bulunduğu konakta tertiplediği sohbetlerde bulunmak, bir akademi hayatı yaşamakla müsâvîydi. Çünkü orada Türk'ün ve dünyanın bütün meseleleri fevkalâde üst seviyede konuşulur tartışılırdı. Ekrem Hakkı Bey, kendisinden genç insanların tartışmalarını, koltuğuna "Kedibey"le beraber oturup sükûnetle dinlemekten gurur duyar ve o müzakereler seviyesini arttırdıkça zevkten gaşyolurdu! Bu, Türkiye'de tekrar doğmasını dilediğimiz bir esastır. Bu sohbet meclislerinin lezzetini, konaklarda olmasa bile böyle geceler vesilesiyle tekrar yaşayabilmek ne mutluluktur ve devamı ne güzel olur.

Bana, "*Ekrem Hakkı Bey'in ufkundaki devlet anlayışını söyle*" dediler. Bu hususda benim ilâve edeceğim bir şey yok! Ekrem Hakkı Bey'in cümleleriyle ifade edeyim:

"Türk, bir devlet ehlidir; Devlet de, ezelden vazife alan ve ezele bağlanan kuruluş demektir. Türk ferdi en büyüğünden en küçüğüne kadar devletin bir parçası olmanın idrâki içindedir. Bundan duyduğu şeref ve gurur onun şahsî hayatını bütünüyle kaplar. Ona yaşamak için lâzım olan metânet ve cesâreti verir. Devlet, gelip-geçici değil, "ebed-müddet"dir. Cihan hâkimiyeti gâyesinin peşindedir. O hâlde bu milletten, bu devletten doğan mimâri de, teferruat iinde kaybolmayacak bir yekpârelik, bir bütünlük gösterecektir.

Ebed-müddet devlet kurma azim ve kararında olan bu cemâatin fertleri, yakıp-yıkan Moğollar gibi taş üstünde taş bırakmayan insanlar mıdır?.. Hayır!.. Her yere adl ve insaf ile uzanmışlar, zaptettikleri topraklarda yalnız i'lâ-yi kelîmetullah'ı düşünmüşlerdir. I'lâ-yı kelîmetullah, mağlûb milletleri aslâ müslümanlığa icbar demek değildir. Ancak Allah'ın söz ve emirlerini onlara kadar götürüp, orada yeşermesi için bir zemin hazırlamaktır. Kur'an'daki ahkâma ters düşen bu milletler kendiliğinden hidâyete erişirse ne âlâ; yoksa bütün îtikad ve mezhepler bu topraklarda eskisi gibi devam edecektir. Eğer zor kullanılsaydı Budapeş-

te'ye kadar Hıristiyan ve Mûsevî esasen kalmazdı.

Bu kadar hâlis bir maksat ve gāye için, bir cihan devleti emelinde olan insan, ferâgatkâr, serdengeçti, gurursuz, sâde ve içi-dışı bir olacaktır. Tabiata âşık olacaktır. Çünkü Allah nâmına hareket edince, tabîî hâlinde kalınca ve karanlık peşin fikirlerin, maddeye bağlı düşüncelerin esiri olmayınca, tabiattan uzaklaşmak gayritabiî bir hareket olur, mümkün değildir.

Bu akıncı ve serdengeçti millet süsten müstağnîdir. Onun süsü, pûlâd kâmeti, şahin bakışı, kaya gibi metâneti ve insanların gözünde bir dev heybetiyle görünen şahsiyetidir. Bu serdengeçtinin üzerinde ne süs olabilir?.. Nihayet yavuklusunun işleyip verdiği bir mahremeyi kuşağında taşıyacaktır. Binâları da o kadarcık bir süs hamûlesinden ileriye gitmeyecektir; bilhassa câmilerde..."

Ekrem Hakkı Bey, mîmârîyi duyan, yaşayan; Türk mîmârîsinde Türk'ün asırlar içinde duyup hissettiği yaşama sevincini, Allah'ı idrakteki sevgi seviyesini kemâliyle tesbit eden bir yola mensuptur. Bu yoldan gelenler, bu yolda devam ederler.

Şimdi o yol erenleri Cenâb-ı Hakk'ın "irci" emrine itaatle O'na dönmüşlerse; geride kalanlara düşen hizmet, kendilerinin bu yoldan aldıklarını (eğer anlamışlar ve kabûl etmişlerse) ilerleterek devâm etmek; eğer tereddütleri varsa, ışık aldıkları eserleri tekrar tekrar okuyup anlamak ve asırların içinden gelen, "cihan devleti" gibi, "insanlığa adâletin tevcihi" gibi yüce fikirleri ve Allah sevgisini, önümüzdeki nesillere aktarmaktır.

Bugün Türk Gençliği bu sohbetlerin açlığı içindedir. Gençlik kendi kültürünü ve köklerini iştıyakla aramakta, fakat maaleşef oralara ulaşmakda imkânsızlıklarla karşılaşmaktadır. Kubbealtı Vakfı faaliyetlerinin ve sizin gibi düşünen insanların tertipleyeceği sohbetlerin devamı bu gençlerin açlığını giderecek ve onlar, köklerinin nerede olduğunu, yarın nereye doğru gitmeleri lâzımgeldiğini, ilim ve yüksek teknoloji çağının gerektirdiği hedeflere hangi îmânla ulaşabileceklerini idrak edeceklerdir. Böylece Türk Milleti fiilen yücecek ve cihanda köle milletlerden değil, efendi milletlerden olacaktır.

Ekrem Hakkı Bey ve Sâmiha Hanımefendi bu yolun mübârek yolcularıdır. Emânet kendileri tarafından sıdk ile tâkib edenlere devredilmiştir. Emânetin muhafazası da İslâm'ın şartıdır.

Allah'dan hepinize sağlıklı ömürler niyâzımla, gençlerimizin ihtiyacı olan bilgileri aktarmada hepinizin gayretini rica ediyorum.

*Sâmiha Anne'nin Hakk'a yürüyüşünün 6 ıncı ve
Ekrem Amca'nın 15 inci senesi münasebetiyle
Her ikisinin azîz ruhlarına
Fâtihalarla ithaf olunur...*

DOST KAPISININ İKİ EZEL VE EBED NASİPLİSİ^(*)

İsmet BİNARK

Sözlerime, muhterem İlhan Ayverdi Hanımefendinin müsaadelerini isteyerek ve cümlemizin Ramazanını tebrik ederek başlamak istiyorum.

Malûmları olduğu üzere, sonuna geldiğimiz 1999 yılı içersinde, Sâmiha Anne'nin Hakk'a yürüyüşünün 6 ıncı, Ekrem Amca'nın ise 15 inci senesini idrâk etmiş bulunuyoruz. Bu münasebetle, bu anlamlı toplantıda kendime sıkça sorduğum, "Sâmiha Ayverdi ve Ekrem Hakkı Ayverdi kimdir? Gâyeleri nedir? Hizmetleri nelerdir?" suallerine âcizâne vermeye çalıştığım cevapları sizlere arz etmek, bu suallerin cevaplarını sizlerle paylaşmak istiyorum. Bunu yapmaya çalışırken de, 'Dost' kapısının her iki ezel ve ebed nasiplisinin rûhâniyetine sığınıyorum.

Fikirleriyle, eserleriyle, hizmetleriyle ve yaşayışları ile birer âbide şahsiyet olan Sâmiha Anne ve Ekrem Amca hakkında söylenecek ve yazılacak çok şey vardır. Vardır da, bunları ifâde etmek, hem bizim idrâkimizi, hem de zamanın sınırlarını aşar...

Üzerimizde bir rahmet bulutu gibi dolaşan Sâmiha Ayverdi kimdir? Hizmetleri nelerdir? Misyonu ve tebliği nedir? diye sorulduğunda, verilecek cevaplar neler olabilir diye düşünüyorum...

Türk milletinin fikir, kültür ve imân hayatında çok mühim bir yeri olan Sâmiha Ayverdi, tevhîd bayrağının bayraktarlığını yapmış, mutasavvıf, mütefekkir, mürebbî; hizmeti hayâtının gayesi bilmiş, yalnız bilmekle kalmamış, bu şuûru etrafına da aşılarmış bir âbide şahsiyettir.

O, kendine ezel-i âzalde bahşedilmiş olan zenginlikleri insanlığa aktarma yoluna vakfetmiş, ömrü boyunca inandığı hakikatleri hiç çizgi değiştirmeden yaşamış bir büyük insan, mânâyı maddenin temeline oturtan bir mütefekkir, bir mürebbîdir. O, insan-ı kâmilin hem tefsîri, hem müfessiridir.

(*) Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı'nca 25 Aralık 1999 tarihinde düzenlenen an'anevî iftar yemeğinde yapılan konuşmadır.

Sâmiha Ayverdi, ömrünü tevhîd içinde geçirmiş, tasavvufta tarihi, vatan coğrafyasını, mâzî bereketlerini, milliyeti bulmuş; eserleriyle bir dünyadan bir dünyaya maddî ve manevî kurtuluşun müjdesini vermiştir.

Ulvî kaynaktan haber verici olan bu büyük insan, ömrünün her nefesini, şüphe yok ki vatani, imâmî ve inandıkları adına yaşıyandır.

O'nun eserlerinin, fikirlerinin ortak mesajı 'İlâ-i Kelimetullah'a ulaşmaktır. Esasen, Sâmiha Ayverdi, san'atını da dâvası ve gâyesi yolunda kullanan bir san'atkârdır. O, dâvasına imân etmiş olup; O'nun, imâmî ile şahsiyeti ve san'atkârlığı birbirinden ayrılmaz bir bütünlük gösterir.

Değerli şâir ve mânâ adamı Necip Fâzıl, O'nun için "maddî eşyanın bittiği, deri üstü hâdiselerin tükendiği ve zâhir ufuklarının sona erdiği noktaya bitişik âlemin serdengeçti bir meczûbudur." der. (Necip Fâzıl Kısakürek: Bir Kadın Muharrir. Son Telgraf Gazetesi, 21 Haziran 1942).

Devrinin titiz münekkidlerinden olan Ref'i Cevad Ulunay, bir yazısında Ayverdi'nin san'atını, fikir ve ruh dünyasını şu cümlelerle ifâde eder: "Sâmiha Ayverdi, hikâyelerinde, bize binlerce senelerden beri binlerce büyük dimağların nesirle, şiirle, mûsikî ile, tabiatla, aşkla, hicranla, elemle terennüm eyledikleri büyük Şark felsefesinin zevahir çalılıklarına gizlenmiş hakikat kaynaklarını arz ediyor. Geçmiş ve gelecek 'Ehl-i aşk' kafilesi arasında bu değerli Türk kadınının bir mevkii olduğuna ve olacağına şüphe etmiyorum." (Ref'i Cevad Ulunay: Bir Mistik Edebiyat Nümunesi. Yeni Sabah Gazetesi, 25 İkinci teşrin 1944).

Romancı, yazar İzzet Melih Devrim, Sâmiha Ayverdi'nin sanatına, edebî şahsiyetine ve gönül dünyasına şu satırlarla uzanır: "Sâmiha Hanımda başlıca üç vasıf görüyorum: a) Türk toprağının kokusunu, kadîm ve muasır en güzîde şâir ve nâşirlerimizin havasını taşıyan bir üslûp ki ekseriya nâdide teşbihler, istiâreler ve mecazlarla süslüdür... b) Mâziyi hasretle düşünmekle beraber garp irfânını ve medeniyetini bilen, mütekâmil bir Türk terbiyesi... c) Sâmiha Hanımın hulyalı gözlerinde mistik aşk ve feragatinin aksini, kâinata yüksekten bakışını, derûnî ateş ocağından gelen nuru görürsünüz. O konuşurken ve yazarken, mevzu ne olursa olsun, dâima mürşîdinin tesiri altındadır. Sükûtunda, istiğrakında dahi ruhâniyet sezilir." (İzzet Melih Devrim: Sâmiha Ayverdi. Yeni Sabah Gazetesi, 18 Mayıs 1952).

Kendisiyle yapılan bir mülâkatta, sorulan "Türk edebiyatı içinde yeriniz hakkında kısaca malûmat verir misiniz? sualine verdiği cevapta: "Ben yer için yazmıyorum, hizmet için yazıyorum. Allah, insanı dünyaya imtihan için göndermiştir. Eğer bu vatana ve imâna hizmet ediyorsam,

Allah kereminden bana bir yer ihsan eder." demiştir. (Yusuf Serdar Çuhadaroğlu: Sâmiha Ayverdi Konuşuyor. Tepe Edebiyat Sanat, Fikir ve Kültür Dergisi, 3 (29), Aralık 1993, 8. s.)

Yazarın 'Mesihpaşa İmamı' adlı eserinin, 1948 tarihli ilk baskısında yer alan 'Ön söz'de, O'nun dâvası ve gâyesi ile ilgili olarak şu değerlendirmeye yer verilmiştir: "Onun teşekkül etmiş bir fikir binası, bir âlem görüşü, bir felsefesi var; o bütün eserlerinde bu âlem görüşünü terennüm etmekte, bu âlem görüşünün dayandığı felsefenin sözcülüğünü yapmaktadır... Yâni Sâmiha Ayverdi, eserlerinde bilerek ve isteyerek muayyen bir hayat felsefesini teşrih ve müdafaa etmektedir. Bu fikir nedir? Bir insanın bütün hayatını uğruna harcadığı bir dâvâyı, böyle iki üç kelime içinde ifade etmek hem yanlış, hem de haksızlık olur. Ancak şu kadarını söyleyebiliriz: O da her san'atkâr gibi başını 'insan' meselesi üzerine iğmiştir. Fakat onun, tanıdığımız başka san'atkârlardan bir farkı var: O, bir eline insanın insanla olan münasebetlerini aldığı gibi, öbür eline de insanın Allahla olan münasebetleri meselesini almıştır." ('Ön söz'. Mesihpaşa İmamı, 3-4. ss.)

Ayverdi'nin üslûbu tevhîdi üslûptur. O'nun telkin ettiği duygu ve düşüncenin kaynağı aşktır, imândır... Türk cemiyetinin imân, fikir, kültür hayatında ve edebiyatında bir Sâmiha Ayverdi gerçeği ve imzası, bir Ayverdi Türkçesi ve üslûbu vardır.

Sâmiha Ayverdi'nin fikirleri, çağdaş bir İslâm-Türk ruhunun, tasavvufta olgunlaşmış bir halde topluma yayılması ülküsü diye özetlenebilir.

O'na göre maddî kalkınmanın yanı sıra, bir de mânevî, ruhanî yükseliş vardır ki, çağımızın insanı hem geçmişe bakmak, hem de geleceğin ufuklarına yönelmek suretiyle bu yüceliğe erebilir. Bu görüş, maddeci çözüm yollarına karşıdır. Bu görüşte, 'İlâ-i Kelimetullah' vardır.

Yirminci asrın Türk insanına, mâzî bereketlerini tattırmak misyonunu üstlenmiş olan Sâmiha Ayverdi, İlâ-i Kelimetullah mefhumunu, günümüz Türkçesine, Türk tefekkür ve imân hayatına yeniden kazandıran bir âbide şahsiyettir.

Sâmiha Ayverdi'nin tebliğinde, Türk insanı ve Türk devleti, tarih içinde kazandığı şahsiyeti ve devlet-i ebed müddet anlayışı çerçevesi içersinde yer alır.

"Bütün vatan çocuklarını evlâdım olarak görmek anlayış ve zevkinden Allahım beni mahrum etmesin." diyen bu mübârek anne, Türk'ün millî ve mânevî değerlerine de bir ana şefkati ile eğilmiştir. O'na anne sıfatı ne kadar yakışmaktadır. Anne kelimesi, bizim dilimizde ve hayatı-

mızda mübârek bir kavramdır. Anne, yaşadığımız sürece aklımızdan hiç çıkmayandır.

Sâmiha Anne'nin, insanları tevhi'd anlayışında birleştirmek için inandığı temel fikir, sevgi ve imândır. Tevhidde birleşmek, Kur'an ahlâkı ile ahlâklanmak, O'nun gâyesi bu idi...

Biz evlâdları, şuûrlaşmış bir imânın tâvizsiz, olanca güzelliği ile ve fiilen yaşandığını kabiliyetimiz ölçüsünde O'nda gördük.

Bugün Sâmiha Anne'den feyz almış, vatan, Türklük ve insanlık sevgisine, tarih şuûruna sahip, millî benliğini kavramış, millî iftiharlarının ve zenginliklerinin farkında, mâzisiyle barışmış, haramı haram helâli helâl bilerek yaşayan imânlı nesiller çok şükür yetişmiştir.

Pek çok vatan evlâdının maddesini doğurmayan, ama mânâsını yoğuran Sâmiha Anne, evlâdlarını bir mânâ etrafında birleştirmiş, onların eksikliklerini telâfi etmeye çalışmış ve o vatan evlâdlarını imân, ihlâs ve muhabbetin hüküm sürdüğü ve yaşandığı bir kapıda buluşturmuştur. O kapı, 'Dost' kapısıdır. Rahmet kapısıdır...

Sâmiha Anne'yi tanıma saâdetine ve bahtıyarlığına ermiş olanlar, bir imân makamı huzurunda olduklarını idrâk etmiş şanslılardır.

O, "Fakirlik nedir, kimler fakir sayılır? diyecek olursak, kin, kibir, yalan, nefret, intikam, tamah, hased; hisset ve emsâlî süflî ve hayvanî sıfatların esiri olmuş kimseler, dünya hazinelerine de mâlik olsalar, gene fakir muhtaçdırlar...", "Zengin kime denir, zenginlik nedir? de diyecek olursak, şu gökkubbe altının ebedî geçer akçesi olan imân, ihlas, insaf, doğruluk, cömerdlük, hasbîlik, feragat, fedakârlık, güzel ahlâk, vatan aşkı, hikmet ve irfan gibi ulvî vasıfları mayalayıp etraflarına taşıyanlar yer-yüzünün gerçek zenginleridir." buyurmuştur.

Bugün, biz evlâdlarına düşen, 'Dost' kapısına muhabbet ve sadâkatle bağlı, hayatından ikiliği silmiş, kendine ve bağlı olduğu kapıya karşı dürist, bağlandığına ise garazsız ve ivazsız bağlı insan olabilmektir!..

Sâmiha Anne'nin yolunda olmak, insanı, insan olmanın şuûruna, şükrüne ve 'Rahmet Kapısı'na götürür.

*

Dost kapısının diğer ezel ve ebed nasiplisi olan Ekrem Hakkı Ayverdi ise, dürüst bir müteahhit, çok başarılı bir restorâtör, Türk mimarlık tarihine damgasını vurmuş bir araştırmacı, ilim, fikir, imân, tefekkür ve fazilet sahibi bir âbide şahsiyettir.

Değerli ilim adamı Prof. Semavi Eyice, O'nun için "binlerce Osman-

lı devri Türk eserini unutulmuşluğun karanlıklarından çıkarmış, yalnız Türk mimarlık ve san'at tarihine malzeme sağlamakla kalmamış, fakat Osmanlı devri Türk medeniyetinin yapıcılığını da açık surette ortaya koymuştur... Türk san'atı tarihi ilim dalında Ekrem Hakkı Ayverdi adının bir merhale olarak kalacağından emin bulunuyoruz." der. (Semâvi Eyice: Ekrem Hakkı Ayverdi ve Türk Sanatı Tarihi. Kubbealtı Akademi Mecmûası, 13 (3), Temmuz 1984, 58-59. ss.)

Muhterem Ahmet Kabaklı, O'nun ardından "Ekrem Hakkı Ayverdi, Yahya Kemal'in kudretiyle çizilen bu hayal ve gerçek vatanın, fikirde, kitapta, gayrette mimarıdır." diye söz eder. (Ahmet Kabaklı: İlim Mücahidi. Tercüman Gazetesi, 29 Nisan 1984).

Kültür Bakanlığı eski Müsteşarlarından, bu vesile ile rahmetle andığımız Prof. Emin Bilgiç, O'ndan "zihniyeti, telâkkileri, inançları, seçtiği ferdî ve ailevî hayat tarzı itibarıyla emsâli çok nâdir kalmış bir hakikî 'Osmanlı Efendisi' edep ve ahlâkını temsil eden ve Devlet ve Milleti dâima önde ve ihtiram mevkiinde tutan üstâd Ekrem Hakkı Ayverdi" diye bahseder.

Değerli idim adamı Prof. Muharrem Ergin, O'nun hakkındaki duygu ve düşüncelerini şu satırlarla ifâde eder: "İstanbul'daki son Osmanlı Âbidesi idi. İstanbul'daki son Süleymaniye Camii idi... İstanbul'daki son Sultanahmed Camii idi... İstanbul'daki son Topkapı Sarayı idi... O hem şahıs olarak böyle idi, hem de o şahsın ortaya koyduğu eser olarak böyle idi..." (Muharrem Ergin: İstanbul'daki Son Osmanlı Âbidesi. Kubbealtı Akademi Mecmûası, 13 (3), Temmuz 1984, 31. s.)

Değerli yazar Ergun Göze, O'ndan "Mayası 'hamaset' ve 'hamiyetten' yoğrulmuş ender insanlardan birisi idi. Ne mutlu ona ki, bütün ömrünü, aynı mânevî istikamette, durmaksızın hizmet etmeye hasredebilmiştir. Kültür mirâsımızın vazgeçmez takipçisi olarak, ciltlere sığmayan bir gayretin sahibi oldu." diye söz eder. (Ergun Göze: Bir Ondokuzuncu Asırlı. Tercüman Gazetesi, 25 Nisan 1984).

Ekrem Hakkı Ayverdi kimdir? diye sorulduğunda verilecek ilk cevap herhalde şudur: O, inandığı dâvâ uğruna şahsî menfaatini geriye itip, ileri yaşında Müslüman Türk'ün tarihe bıraktığı mirası kaybolmaktan kurtaran, kayda ve kitaba geçiren büyük irâdedir... Emsalsiz bir gayretin temsilcisidir...

Ancak, Ekrem Hakkı Ayverdi, bütün bunlarla birlikte, herşeyden önce Hakk ve hakikate gönül vermiş bir imân ve gönül adamıdır.

Sâmiha Anne, ağabeyi Ekrem Hakkı Ayverdi için, O'nun "büyük

tâlihi, yaradılış mayasında mevcut bulunan san'at ve zarâfet anlayışının, bir kâmil mürşide mülâki olmakla derunî kemâl de kazanarak dört başı mâmur hale gelmiş bir Türk-İslâm temsilcisi olmuş bulunmasıdır." der. (Sâmiha Ayverdi: Kardeşim Ekrem Hakkı. Türk Edebiyatı, (128), Haziran 1984, 59. s.)

Ekrem Amca'nın aynı zamanda doktoru olan Prof. Süleyman Yalçın, O'nun ardından: "Ekrem Hakkı Ayverdi sâdece dünyada milletin takdir ve tebciline lâıyk dolu bir hayat sürmekle kalmamış ve fakat, O Ulu Merkez'e, Ahmed'er-Rifâf Hz. den gelen, Ken'ân Rifâf gibi bir mutlu kişi aracılığıyla uzanan bir bağıllığın, intisâba ve nasîbine lâıyk olarak da müstesna bir kaderin sahibi olmuştur." der. (Süleyman Yalçın: Hekimi Gözüyle Ekrem Hakkı Ayverdi. Kubbealtı Akademi Mecmûası, 13 (3), Temmuz 1984, 47. s.)

Yakın çevresinden Prof. Bayram Yüksel ile yaptığı bir konuşmada: "Herşeyi Efendime borçluyum. Eğer o beni paçamdan, yenimden çekip de terbiyesi halkasına almasaydı, himmetini üzerime bezletmeseydi, gayret etmemi sağlayacak şuûru vermeseydi, devlet nedir, hele hele hizmet nedir, bunların mânalarını ve icaplarını O'ndan öğrendim." demiştir. (Bayram Yüksel: Nasılsınız Ekrem Amca. Kubbealtı Akademi Mecmûası, 13 (3), Temmuz 1984, 80. s.)

Ekrem Hakkı Ayverdi, milletine, milliyetine inanmış, iftiharlarının, dilinin, imânının, kültürünün, mâzisinin değer ve zenginliklerini şahsiyetinin temel taşı yapmış fikir, kültür, ilim ve gönül adamıdır.

O, ilim ile imânı, bilgi ile ciddiyeti, dürüstlük ile gayreti şahsında telif etmiş, devleti ve milleti hep ön plânda tutmuş, vatan toprağını karşılıksız seven müstesna kâfilelerinden olan, seciye ve güzel ahlâk sahibi bir örnek insan, bir âbide şahsiyettir.

O, devletine ve milletine hizmet etmeyi, bu yolda gayret kemeri kuşanmayı, insan olarak yaradılmanın şükrünü ödemek olarak anlayanlardandır.

Sâmiha Anne'nin, "Ezelden ebede izzetlenmiş..." diye tarif ve "Efendim, seni bu câmianın akl-ı selimi olmakta, sağlıklı ve hayırlı uzun ömürlerle dâim ve kâim eylesin.." duâsıyla da tebcil ettiği, müstesna ve mümtaz insan İlhan Ayverdi, O'nun ardından şunları söylemiştir: "Ekrem Hakkı Ayverdi hayatı boyunca verdi, vermekle de ne aç kaldı ne açık... Ezel kanunû icâbı herkes gibi hiç bir şeyini götüremedi ama, amel defteri, bıraktığı sadaka-i câriyesi ile kıyamete kadar açık kalan bahtiyarlarından oldu." (İlhan Ayverdi: Veren El. Kubbealtı Akademi Mecmûası, 13

(3), Temmuz 1984, 87. s.)

Sözümüzü şöyle bağlamak isteriz:

Dost kapısının iki ezel ve ebed nasiplisi, aynı Efendinin şifâhî tâlimi halkasında yetişmişlerdir.

Her ikisi de, bağlandığı kapıya, muhabbet ve sadâkatle sarılmış iki derviş idi. İkrar verdikleri merkezin dünya görüşü, Onların şahsiyetinin temel taşı olmuştur.

Sâmiha Anne buyurmuşlar ki:

"Arınmış, kemâl ermiş disiplinli bir ruh, evvelâ kendi kendisiyle hesaplaşıp bir anlaşılmaya vardıktan, ancak bu kemâl zirvesine ulaştıktan sonra dışa taşıp insanlara hizmet edebilir... İçimize çökmüş olan tortuları kazıyarak atmak, boş kalan yerleri insanı yükseltecek melekelerin faaliyet sâhası haline sokmak mânevî inkişaf için şarttır... Öte taraftan beşeriyete iç rahatı ve gönül huzuru sağlayacak Hakk'ı ve neticede kendini tanıma ilmini aramak, inanan insanın vazifesidir."

Ayverdi'leri örnek almak, onların ahlâklandığı Kur'ân ahlâkı ile ahlâklanmak, hayatımızı madde ve mâna plânında onların yürümüş olduğu yola göre tanzim etmek, ahlâklı, namuslu, güvenilir olmak, inandıklarımızı gündelik hayatımızda gösteriş ve riyâdan uzak, samimiyetle yaşayabilmek, her iki dünyada da kurtuluşun müjdesidir.

Niyâzımız, Rabbimin, bizleri Ayverdi'lerin aydınlatıcı, yol gösterici, kısaca madde ve mâna plânında insan olmanın sırlarını veren irşâdlarından, hayat ve yaşama tarzlarından ve yakınlıklarından uzak tutmasın ve ayırmasın!..

Sâmiha Anne, bir yazısında der ki: "Ölümler dirilmezler, ancak zürriyetlerinde yaşarlar."

Sizler, 'Dost' kapısının iki ezel ve ebed nasiplisi, Sâmiha Anne, Ekrem Amca, bir mânada öldünüz. Ancak, fikir, hizmet ve eserlerinizle yaşıyorsunuz.

Ruhunuz şâd, mekânınız cennet, himmetiniz dâim olsun!...

KADINLARIMIZ ONLAR...

Hicran GÖZE

Onlar adı olmayan kadınlar. Erkekleriyle eşit olmak gibi bir meseleleri de yok. Baba evinde bıraktıkları soyadlarını illâ da taşımak gibi bir kavgaları da olmamıştı. Feminizim filân gibi ilimlerden de haberleri yoktu.

Onlar önce vatanlarının ve mensubu oldukları milletin kadınlarıydı. Anaydılar, eştiler, bacıydılar. Ancak düşman vatan toprağını çiğneyip inançlarına, ırzlarına, namuslarına saldırdığı zaman hırçınlaştılar ve kavga etmesini de bildiklerini işte o zaman gösterdiler. Çok iyi de döğüştiler.

Onlar bir adsız kadınlar ordusuydu. Bâzılarının adlarını ise seneler sonra duyduk. Kahramanlıklarını da...

Adları ve kahramanlıkları onlara ne mal getirdi ne de mülk... Ne yalılarda oturdular ne zevk sefa içinde yaşadılar.

Kıyıda, köşede fakir ve bilinmeyen, tanınmayan olarak yaşadılar. Öyle de öldüler.

Ama şerefleriyle, haysiyetlerine ve namuslarına en ufak bir leke sürmeyerek... Onlar bizim adları olmayan kahraman kadınlarımızdı.

Bu toprağa ANADOLU ismini çok yakıştıran kadınlardı onlar.

Bu gün kadınlardan epeyce uzaklara, çok başka kavgaların içine girmiş, çok yabancı değerlerle kucaklanmış bizlere onlarla biraz tanış olmak acaba bir şeyler kazandırmaz mı?

Millî mücadeleden önce 93 harbinde Rusla, Moskofla yapılan savaşta ellerinde baltalarla düşmana saldırmışlar, destanlar yazmışlardı.

Rukiye Abla ve Pumpir kızı Ayşe bunlardan adlarını bildiklerimiz. Bir destanın son satırlarında isimleri yazılı,

Rukiye Abla'nın zikir dilinde
 Askerin önünde, balta belinde
 "Şehit olur!" diyor cenkte vuruşan
 Kadınlar vermeyin düşmana amân
 Pümpür kızı Ayşe amân vermiyor
 Düşmana kaçmağa zaman vermiyor
 Görenler şaşırıp yolun açıyor
 Moskoflar elinden amân dileyor.

1877 deki Türk-Rus savaşında destanlaşan Nene hatun da ayrı bir hadise...

22 yaşında gencecik bir kadın. Rusların Aziziye tabyasını alıp askerlerimizi öldürdüğünü duyunca, kocasının "evde kal" demesine rağmen çocuğunu bırakıp tabyaya koşmuş, yanındakilerle beraber satırla taşla rus askerlerini öldürüp Aziziye tabyasını geri almışlardır. Çeperli köyünün bu genç kadınının en büyük oğlu Nâzım ve küçük oğlu Birinci Dünya Savaşında şehit düşmüşlerdir. İki şehidin anası Gazi kadın 1955 de vefat etmiş, cenazesi Aziziye tabyasının önüne getirildikten sonra şehitlikte toprağa verilmiştir.

Mithat Cemal ölümünden sonra ona şu sözle seslenmiştir:

Bâzan ne kadar benzemiyor kendine insan
 Erkek acaba kimdir? Eğer sen de kadınsın,
 Ruhun adı olmaz; Ne kadınsın, ne de kızsın;
 Bir tane değilsin Nene hatun, sayısızsın.
 Evlâdı ölüm dersi alırken anasından,
 Hep anneler akmış Meric'inden Tuna'sından
 Yurdunda şehit ülkesi vardır analardan,
 Kaç bin kişisin, git, onu sor Dumlupınar'dan
 Tarihi yapanlar, bağırın fırtınalardır;
 Bâzan da fakat sesleri çıkmaz analardır.

Nene Hatun'un yanında Nâme Kadını, Gülizar Kadını da unutmamak lâzımdır. İsmail Habib'in Erzurum'da yaptığı araştırmalar neticesinde öğrendiğine göre bu Gülizar Kadın bulgur sahanlığı gibi iri bir taşı Moskof paşasının başına indirip cansız bırakmıştır. Yazar Name kadınıla da, Nene hatunla da görüşüp konuşmuştur. Nene hatun, uzun boylu asabi bir kadındır. Kızı felçli, kocası ise yüz yaşındadır.

Kendisine verilen parayı kabul etmemiş "Parayı nedeyim a efendi bana bir iş bulun da evdekilere bakayım!" demiştir. İsmail Habib yaşlı kadının bu davranışı karşısında: "Kahramanlığı kanıksadığımız için mi kahraman kıymetini bilmeyiz? Fakat bunlar yalnız kahraman değil, altmış yıl önceki o eşsiz harikulâdeliğin hayatta kalmış hâtıralarıdır. Bu üç beş hâtıraya üç-beş lira maaş bağlamak: Bu onlara iyilik olmaktan daha çok, bizi nankör olmaktan kurtaracaktır." diyerek üzüntüsünü ifade etmiştir.

İstiklâl savaşından önce veya sonra hep bu kahraman ana kadınlarla karşılaşmaktayız. Türk askerinin nasıl "Mehmetçik" denilen tek bir adı varsa bu kadınların da ekseri adı (Kara Fatma) dır. Mehmetçikler ve Kara Fatmalar el ele vererek bu kavgayı vermişlerdir.

Kara Fatmalardan bir tanesi Millî mücadelede çete başıdır. Yunanlılarla harb etmiş, yaralanmış esir düşmüş ve kaçmayı da başarmıştır:

Bu kahraman kadın 1954 tarihinde yapayalnız İstanbul'da bir kulübede yaşamıştır. Milletvekili Tezer Taşkiran ve İzzet Akçal'ın teklifi ile Milis Subayı Kara Fatmaya 1954 de 170 lira aylık bağlanmıştır. 1955 de Erzurumda hayata veda etmiştir. Faruk Nafiz Çamlıbel şiirinde Onu şöyle anlatmaktadır:

Kara Fatma adında bir kız çıktı meydana,
Ya aslandır, ya kaplan onu doğuran ana!
Kılıç gibi ortaya fırlattı göğdesini,
Çağırdı Türk olanı yükselterek sesini:
"Hey dullar, ihtiyarlar, çocuklar, nişanlılar!
"Sınırlarda döğüştü gürbüz delikanlılar,
"Sizler rahat ediniz evinizde diyerek...
"Böyle günde onları tek bırakmak mı gerek?
"Onların kanı var da yok mu sizin kanınız?
"Toplanınız ki bu gün ana, baba günüdür,
"Düşmanlarla boy ölçmek, Türklerin düğünüdür.

Bir büyük adsız kadınlar ordusunun içinde adları nasılsa bilinen Ayşe Hanım var, Tayyar Rahmiye var, Çukurovanın Haçin ilçesinden Melek Hanım var, Gaziantebli Yirik Fatma var, Mudurnulu Fatma Kadın var, Gördesli Makbule, Nazife Kadın, Adile Hala, Kılavuz Hatice var. "Bitlis defterdarının hanımı" diye tanınan bir hanım var.

Herbirinin kahramanlıklarından kaç hikâye, kaç roman çıkar. Ayşe hanım Aydın'da, Demirci'de döğüşmüş birinci ve ikinci İnönü savaşları-

na katılmış, iki oğlunu da bu savaşlarda şehit vermiştir. Yunanı denize döken orduda da vardı. 1942 tarihinde Ankara'da Merkez bankasında odacı olarak çalıştığı bilinmektedir.

"Tayyar" yani Uçan Rahmiye olarak tanınan bu hanıma ise bu lâkâb şehit düşen iki arkadaşını korumak için uçarcasına ileriye atıldığı için verilmiştir. Kendisi Fransız karargâhına yapılan bir hücumda biraz kararsız davranan arkadaşlarına "Ben kadın olduğum halde ayakta duruyorum da, siz erkek olduğunuz halde yerlerde sürünmekten ve saklanmaktan utanmıyor musunuz?" diye bağırması ve alnına isabet eden bir kurşunla şehit düşmüştür.

Melek hanım ise Haçin'de, 500, 600 müslümanın düşmanla işbirliği yapan ermenilerce feci işkencelerle öldürüldüğü Haçin'de şehit düşmüştür. Haçin'in kurtuluşundan sonra bohçasından bu feci işkenceleri anlatan bir destanı çıkmıştır.

Destanından bir kaç satır:
 "Meydan kazanı kurdular
 Bebekleri kaynattılar
 Gün görmedik hanımları
 Süngü ile oynattılar
 Kapı, kapı geziyorlar
 İfadeyi yazıyorlar
 Düşman başına vermesin
 Oğlak gibi yüzüyorlar."

Yürük Fatma da bir gazi. Fransızlarla döğüşmüş. Mudurnulu Fatma Kadın ise kıt'asından firar eden oğlunu "dine ve vatana ihanet ederek onu eve kabul etmeyeceğini" söyleyerek karda, kışta teslim etmiştir.

Nazife kadın Türk ordusuna ekmek taşımaktadır. Yunanlılar tarafından yakalanmış, ağzından tek söz alınamayınca fırına atılarak şehit edilmiştir.

Gördesli Makbule bir efe hanımı... Erkek gibi giyinen çok cesur bir hanım. O da şehit...

Adile halanın lâkabı Kara Fatma... Onbaşı. Afyon Savaşı gazisi.

Kılavuz Hatice Fransızlara kılavuzluk yapıp para alıyor. Ama Fransızlar Adana'nın Karabağında sıkıştırılıp baskına uğrayınca şaşırıyorlar çünkü baskını yapan müfrezenin başında Kılavuz Hatice var. Ve Fransızların hepsi esir alınıyor.

Bitlis kaymakamının hanımı olarak bilinen bu kahraman kadın ise

Maraşın Kayabaşı mahallesindeki çatışmada hazırladığı mazgaldan ateş ederek sekiz düşmanı öldürmüştür.

Binlerce kadının hizmet verdiği "kağnı kollarını" ise anlatmaya sayfalar yetmez. O kollar adsız kadınların fedakârlığı, vatan sevgisi ile dolu oluşları sebebiyle karlı tepelerden, donmuş yollardan aşmışlar, orduya silah ve erzak taşımışlardır. Çok kadın battaniyesini cephanenin üzerine örterek donmuştur.

Evet Millî mücadele bir yerde adı olmayan bu "adsız kadınların" destanıdır.

Nerden nereye geldik... "Kadının adı yok" diye bağırın, kadınıımızı, kızımızı meyhanelere ve barlara davet eden bu anlayışla artık bir Millî mücadele yapabilir miyiz? Tavernalarda tabak kırıp, kafa çeken bir kadınlık ve barları dolduran bir genç kızlar yığını... Kara Fatmaların kemikleri sızlıyor.

İSTANBUL'DA EKREM HAKKI AYVERDİ'NİN KURUCUSU OLDUĞU İLMÎ BİR CEMİYETE DAİR HÂTİRALAR

Prof. Dr. Semavi EYİCE

Batıda, bilhassa Fransa'da, varlıklı bâzı kişiler evlerinde şehrin fikir, san'at, ilim çevrelerinden belli başlı kişileri toplayarak uzmanlık dallarındaki konulara dâir konuşmalar ve tartışmalar yaparlardı. Bu tür toplantıların 20.yy. başlarında İstanbul'da da yapıldığı bilinir. Daha yakın tarihlerde birkaç biyografya eseri vermiş olan İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal (1870-1957) Süleymaniye'deki konağında böyle toplantılar yapardı. Topkapı sarayının müdürü Tahsin Öz'de (1887-1973) emekli olduktan sonra Cağaloğlu'ndaki evinde her salı sohbete gelenleri ağırlardı. Harbiye'de oturan bir başka kişinin de aralarında Prof. Sadi Irmak, Reşat Ekrem Koçu gibi yayın hayatına girmiş kişilerin bulunduğu bir grubu belirli günlerde biraraya getirdiği duyulmuştur. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Bedi Şehsuvaroğlu ise üniversite merkez binasındaki tıp tarihi enstitüsünde her perşembe bir toplantı yapılmasına özen gösterirdi. Aralarında tarihçilerin, bâzı yazarların ve hattâ birkaç emekli subayın bulundukları bu toplantılarda konferans verilirdi. Bu yுகarda sayılan konferanslı tartışmalı toplantılardan bir tanesi de ve en uzun ömürlü olanı İkinci Dünya Savaşı sırasında 1939-45 yılları arasında İstanbul'da düzenlendi. Benim de üyesi olduğum bu adsız cemiyete dâir hatırlayabildiklerimi yazmayı gerekli gördüğümü belirtmek isterim. Bu cemiyetin bugün hayatta bulunan son üyelerinden biri olarak notlarımın İstanbul'un kültür tarihinde bir belge olarak kalacağını umuyorum.

Bu adsız cemiyet bildiğim kadarıyla İkinci Dünya Harbi yıllarının sonlarına doğru Ekrem Hakkı Ayverdi (v. 1984) ile Feridun Dirimtekin (v. 1976) tarafından tasarlanarak kurulmuştu. Ayverdi ile Dirimtekin gerek uğraştıkları bilim dalı, gerek çevreleri ve inançları bakımından birbir-

lerinden tamamen zıt şahsiyetlere sahiptiler. Ekrem Hakkı, İstanbul'un içinde doğup büyümüş çok eski bir Osmanlı âilesinden iniyordu. Esas mesleği mimar mühendis olmakla beraber birçok inşaatların müteahhitliğini yapmıştı. Varlıklı bir kişi olarak iş sâhasını bir tarafa bırakarak Türk mimarlık tarihi araştırmaları üzerinde çalışmaya başlamıştı. Milliyetçi duyguları, dini görüşleri bakımından Osmanlılığa son derecede bağlı idi. Zaten verdiği eserlerde bunu gösterir.⁽¹⁾ Dirimtekin ise ecdâdının Fatih Sultan Mehmet'in fetihleri sırasında ihtida etmiş olan ve Osmanlı hizmetinde yükselen hristiyan asıllı Dukakinzâdelerden olduğunu iddia ederdi. Beyoğlu muhitinde levantinler arasında gençliği geçmiş, harp tarihleri ile ilgili dersler vererek tarihçilik hüviyeti almış, tamamen batılı görüşlere sahip bir subay emeklisi idi. Bir süre Türk hava kurumunda, arkasından beden terbiyesi genel müdürlüğünde görevlendirilmiş nihâyet Eminönü halkevi kadrosunda çalışmaya başlamıştı. Buradan müzecilik kolu kanalıyla İstanbul Arkeoloji müzeleri müdürlüğü ile yakın bir bağlantı kurmuş bir taraftan da İstanbul belediyesi şehir meclisinde üyelik yapmıştır. Bu ilişkiler onun, İstanbul'un fethi, şehrin etrafını çevreleyen surları ile ilgilenmesine yol açmıştı. 1955'de Ayasofya müzesine müdür olarak atanması sonunda kendisini bir Bizans arkeolojisi uzmanı yapmış ve yayınları da bu çerçevede olmuştur.⁽²⁾

Bu cemiyetin ilk kuruluştaki üyelerinin bütününe adlarını tespit edemiyoruz. Bildiğimiz kadarıyla İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde ilkçağ tarihi ve klasik arkeoloji öğretim üyesi olan ve uzun süre arkeoloji müzesi müdür muavinliği de yapan Prof. Dr. Arif Müfit Mansel (v. 1975) ilk üyelere dendi.⁽³⁾ Cemiyet yeni kurulduğunda, 1953 yılında İstanbul'un fethinin 500. Yıldönümü kutlaması düşüncesi ile bir hazırlık komitesi kurulmuştu. Bu komite her hafta İstanbul Arkeoloji müzesinin idari kısmında bir salonda toplanırdı. Cemiyetin üyelerinin büyük bir kısmı bu komitenin üyelerinden oluşmuştu. Benim de bu cemiyete girişim bu komite üyeliğinden geçerek gerçekleşti. Fakat ne yazık ki 500. Fetih yıldönümü lâıyk olduğu biçimde kutlanmadı. Fatih cami avlusunda yapı-

(1) İstanbul Fetih Cemiyeti yayını, *Ekrem Hakkı Ayverdi Makaleler*, İstanbul 1985; İstanbul Fetih Cemiyeti yayını, *Ekrem Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı*, İstanbul 1995; İsmet Binark, *Ekrem Hakkı Ayverdi Bibliyografyası*, İstanbul 1999.

(2) Semavi Eyice, *Trakya Araştırmacılarından: Feridun Dirimtekin* (1894-1976), *I.Ü. Edebiyat Fakültesi Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 8-9, s. 259-281.

(3) Arif Müfit Mansel'e Armağan, Ankara 1974, 3 cilt; Semavi Eyice, *Türk Trakya Araştırmalarının Öncüsü: Ord. Prof. Dr. Arif Müfit Mansel* (1905-1975), *I.Ü. Edebiyat Fakültesi Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 4-5 (1975-76), s. 301-330.

lan çok sönük bir törenden ibâret kaldı. Bu vesile ile yayınlanması tasarlanan çok geniş bir yayın programının da sadece birkaç fasikülü hazırlanıp piyasaya sürülebildi. Fakat Ekrem Hakkı Ayverdi'nin himmetiyle kurulan Fetih Derneği çok sayıdaki yayınları ile kültür hayatımıza büyük bir hizmet yaptıktan başka hâlâ daha varlığını sürdürmektedir. İşte adsız cemiyet de bu komitenin üyelerinin bir kısmından oluşmuş idi. İstanbul Rum Ortodoks patrikhanesinin hukuk işleri danışmanı olan ve Fatih devrine ve İstanbul'un bazı eski eserlerine dâir yayınları olan Vlademir Mırmıroğlu da ilk üyeler arasında vardı. Arkeoloji müzesinin müdürü Aziz Ogan (ö. 1956), İstanbul Üniversite merkez kütüphanesi müdürü Fehmi Karatay, Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Mustafa İnan (v. 1967) ve asker emeklisi adının Hakkı olduğunu sandığım soyadını ise hatırlayamadığım bir Tuğbay (Tugaya komuta eden Albaylara bir ara verilen bir ara rütbe) Mansel ile ilk üyelerdendi. Mustafa İnan Pangaltı'daki Eşref Efendi sokağındaki bir apartmanda toplantılarını yaptı. Ancak bundan sonra pek katılamadı. Kısa bir süre sonra da vefat etti.⁽⁴⁾ Başka kimlerin bu ilk toplantılara katıldıklarını bilmiyorum. Yalnız İstanbul Arkeoloji müzelerinde görevli Osman Sümer de cemiyetin sekreterliği görevini üstlenmiş bulunuyordu. Her toplantıda katılanların adları yazılır ve yapılan konuşmaya dâir bir özet bu sekreter tarafından yazılarak dosyalanırdı.

Ben de 1956 yılında cemiyetin üyeleri arasına alındım. Katıldığım ilk toplantı Prof. Mansel'in Osmanbey'deki konak yavrusu evinde oldu. Bu kâgir yapıli tarihi bina zannederim bir ermeni zengininden alınmıştı. Mansel'in dedesi Hariciye müsteşarı Tevfik Paşa'nın esas konağı Sultanaahmet'te idi. Sonra elden çıkan bu ahşap konak kız öğrenci yurdu olarak hizmet görürken yanarak yok olmuştur. Prof. Mansel'in içinde yaşadığı Osmanbey'deki bina ise mimarisi ve iç süslemesiyle olduğu kadar hiç yıpranmamış muhteşem mobilyası ile de tipik bir Tanzimat dönemi Osmanlı konağı görünümündeydi. Bu mükellef mekânda bir süre sohbet edildikten sonra çeşitli pasta ve kurabiye, kekler ile birlikte çıkarılan bir çay servisinden sonra üyelerden biri tarafından arkeoloji konusunda bir konferans verilmişti. Bunun arkasından sekreter Osman Sümer daha birkaç toplantıya katıldı, fakat Ankara'daki müzede görevlendirildiğinden dosya tutan kimse olmadı.⁽⁵⁾ 1955 yılında Aya Sofya müzesi müdürlüğün-

(4) Oğuz Atay, *Bir Bilim Adamının Romanı: Mustafa İnan*, Ankara 1975.

(5) Bu sıralardaki birkaç toplantıya arkeoloji öğretim üyelerinden Dr. Aşkıdıl Akarca da misafir üye olarak katıldı. Fakat cemiyette kadın üyelere yer verilmediğinden daha fazla devam etmedi.

ne getirilen Feridun Dirimtekin buradaki personele her toplantıdan önce daktilo ile küçük bir dâvet mektubu yazdırarak gelecek oturumun nerede kimin evinde yapılacağını ve kim tarafından hangi konuda konferans verileceğini bildiriyordu. Bu dâvetiyeler posta ile bütün üyelere ulaştırılıyordu. Benim katıldığım ilk toplantılardan biri de Dirimtekin'in o sıralarda içinde yaşamakta olduğu Şişhane meydanına bakan gösterişli bir dış mimariye sahip Frej apartmanındaki dâiresinde oldu. Osmanlı devletinin son döneminde Beyoğlu levantinlerinden Lübnanlı hristiyan Frej adlı kişinin kızı Dirimtekin'in karısıydı. Bu dâire de görebildiğim kadarıyla tıklım tıklım eski ve değerli eşya ile doluydu. Bu toplantıda Dirimtekin'in çay servislerinde hiçbir zaman eksik olmayan revaniye benzeyen üzerine rom dökülerek içirilmiş kek türünden bir büyük pasta sofranın hâkim unsuru idi. O gün konferans Prof. Bittel tarafından verildi. Konuşma Almanca yapıldığından türkçeye çevirme işini ben üstlenmek zorunda kaldım. Arkamdaki kaloriferin cehennem sıcaklığı verdiği ve eşya ile dolu bu salonda yaptığım tercümede kan ter içinde kaldığımı hâlâ hatırlarım. Bundan sonraki benim de aralarında bulunduğum grupta şu kişiler vardı. Eski eserlere çok meraklı ve kendi parası ile Side'de antik bir hamam binasını restore ve ihya ettirerek müzeye dönüştüren Ragıp Devres varlıklı bir müteahhit idi. Bebek'te arkada geniş bahçesi olan, denize bakan modern bir yalıda yaşıyordu.⁽⁶⁾ Yalnız seçme Çin mobilyaları ve porselenleri ile döşenmiş olan salonda bir toplantımız oldu. Aynı yerde daha önce yapılan bir toplantıda bu salonla ilgili emekli tuğbay misafirlik nezâketine sığmayacak bâzı sözler sarfettiğinden bir daha toplantılara katılmaması uygun görülmüştü. Ondan açılan üyeliğe de ben seçildim. Emekli olmadan önce son görevi Mısır'da Türk büyük elçiliği olan Hulusi Fuat Tugay villanın bahçesinde yapılan toplantıya misafir olarak iki kardeşini de getirmişti. Üyeler arasında olan Hulusi Fuat Tugay son dönemin önemli kişilerinden Fuad Paşa'nın oğullarından biri idi. Mısırlı bir prensesle evli olduğundan görevli olarak Kahire'de bulunduğu sırada bu ülkede cereyan eden rejim değişikliği yüzünden Türkiye ile Mısır arasında politik bir rahatsızlık çıkmıştı. Ayda bir yapılan toplantılarda Hulusi Fuat Tugay ilk toplantıyı İstinye'deki köşkünde gerçekleştirdi. Sonraki toplantıların Maçka Palas'taki dâiresinde yapılmasını uygun gördükten

(6) Ragıp Devres eşi Selma Devres ile birlikte Prof. Mansel tarafından 1948 yılından beri Antik Side şehrinde yürütmekte olduğu kazılarda bulunan eski eserleri korumak ve sergilemek için şehre giden ana caddenin kenarındaki geç antik çağdan kalma bir hamam binasını tamir ve ihya ettirmişlerdi. Bugün Side Müzesi olan bu binanın içinde bu çiftin kabartmalarıyla süslü bir anma kitabesi görülebilir.

başka bir değişiklik olarak bir öğle yemeği ile grubun biraraya gelmesini teklif etti. Hulûsi Fuad Bey'in salonunu büyük bir yağlıboya tablo süslüyordu. Bir müzayededen Londra'da satın alınan bu tabloda Çemberlitaş önündeki Elçi hanında bir yabancı elçilik heyeti tasvir edilmişti. Ricam üzerine tablonun iyi bir fotoğrafı bana verildi. Ve ben de bunu "Elçi Hanı" adlı makalemden yayınladım. Böylece gelenek bozulmuş oluyordu.⁽⁷⁾ Alman Arkeoloji Enstitüsünün İstanbul şubesi başkanının cemiyetin üyeleri arasında yer alması bir gelenek halini almıştı. Enstitü 1944'de kapatıldığında Prof. Bittel yurduna dönmek zorunda kalmış ancak Almanya yeniden canlandığında İstanbul'daki görevine dönmüş ve cemiyetin toplantılarına katılmaya başlamıştır. Prof. Bittel'in⁽⁸⁾ Almanya'ya müdür olarak atanmasının arkasından bir süre R. Naumann⁽⁹⁾ cemiyetin üyesi olmuş, ardından da çok faal bir araştırmacı olan W. Müller-Wiener (v. 1991) atanmıştı.⁽¹⁰⁾ Dolayısıyla toplantılarımıza artık onun katılması gerekiyordu. Dâvetleri Müller-Wiener Ortaköy'ün az ilerisinde deniz kıyısında kiralamış olduğu güzel bir küçük yalıda yapıyordu. En fazla konferans verenler F. Dirimtekin, W. Müller-Wiener, Arif Müfid Mansel ve bendim. İlerlemiş yaşına rağmen Belediye ve vilâyet mektupçusu olan ve pek çok esere imzasını atan Osman Nuri Ergin (v. 1961) diğer üyelerden yapılan konuşmalara ilgi çekici bazı katkılarda bulunmuştu. Bir vesileyle Yedikule hisarından bahsedilirken buraya "köşe sarayı" denildiğini hatırlıyorum. Orta Avrupa'dan gelen yabancı elçilerin konakladıkları Çemberlitaş karşısındaki Elçi hanı hakkında bir konuşma yaptığımda buraya Elçi hanı mı yoksa elçihane mi demenin daha doğru olacağını ileri sürmüştü. Üyeler birgün evimdeki toplantıya geldiklerinde Osman Nuri Ergin, oturduğum sokağın adı olan Yazmacı Tahir adına kafası takılarak bana "kimmiş bu Yazmacı Tahir" diye sordu. Ben de 1930'lu yıllarda İstanbul'un bütün sokaklarının adlarının kendisi tarafından verildiğini düşünerek "Aman üstad, siz bâri bunu sormayın" cevabını vermiştim. Çünkü sokağımıza bu ad verildiğinde değil buralarda bir yazmacının olması tek tük ev ve köşkerlerin arasında çayırırlar, arsalar ve hattâ tam önümüzde büyük bir tarla vardı. 1961 yazı başlarında vefat ettiğinde Prof. Mansel'in yalısının bah-

(7) Bedi Şehsuvaroğlu, *Hekim bir siyasetimizin portresi Büyükelî Dr. A. Hulûsi Fuad Tugay*, İstanbul 1972.

(8) *Beiträge zur Altertumskunde Kleinasien Festschrift für Kurt Bittel*, Mainz 1983; In Memoriam Kurt Bittel, 5.7.1907-30.1.1991 Heidenheim / Br. Istanbuler Mitteilungen 41, 1991.

(9) *Rudolf Naumann zum 60. Geburtstag am 18. Juli 1970, Istanbuler Mitteilungen* 19/20, 1969/1970.

(10) *In Memoriam W. Müller-Wiener*, 17.5.1923-25.3.1991, *Istanbuler Mitteilungen* 41, 1991 (özel sayı).

çesinde yaptığımız toplantıda onun hakkında anma toplantısının konuşması benim tarafımdan yapıldı.⁽¹¹⁾ Bu yıllarda üye olan ünlü ressam ve Dolmabahçe resim ve heykel müzesi müdürü Nurullah Berk bir sene kadar aramızda bulundu. Fakat toplantılarda misafirlerini ağırlama işini çok hafiften aldığı için bir süre sonra üyeliğine son verildi. Üniversite kütüphanesi müdürü Fehmi Karatay hiçbir toplantıyı kaçırmamakla beraber kendisi evinde tek bir toplantı yapmadı. Nurullah Berk'in Maçka'daki apartman dâiresindeki bir toplantıya gittiğimde Teşvikiye camii önlerinde Fehmi Karatay'a rastladım. Beni görür görmez çok sevinerek, güldü ve "ihtiyarlık çok kötü ben yolumu kaybettim. Nereye nasıl gideceğimi bilemediğimden dakikalardır buralarda dolanıyorum" demişti. Fakat kendisinden eski kitaplar bilhassa el yazmalar hususunda aydınlatıcı bilgiler elde etmek mümkün oluyordu.⁽¹²⁾ İstanbullu rum vatandaşlardan olan Vlademir Mırmıroğlu'nun esas mesleği avukatlık olmakla beraber tarihi konulara yabancı değildi. Hatta kendisinin Mevlânâ ve Mevlevilik hakkında grekçe bir kitabı olduğunu duymuştum. O sıralarda yeni yapılmış olan Taksim'deki Kervansaray blokunun en üst katındaki dâiresinde iki toplantıya katıldığımı biliyorum. Gruba katılmamdan az sonra vefat ettiğinden fazla bir yakınlığımız olmadı.⁽¹³⁾ Bu toplulukta niçin yer aldığımı bilemediğim, soyadını hatırlayamadığım doktor Turan Bey vardı. Sanırım evvelce bir ara Sağlık Bakanlığında yüksek bir mevkide veya müstesarlıkta bulunmuş bu zat, tarihi konuları dinler fakat söze karışmazdı. Kendisinin mesleği çerçevesine giren ünlü çapkın Casanova'nın anlattığı garip bir olaya dâir bir soru sorduğumda cevap alamamıştım.

Toplantılar yaz aylarında boğaz kıyılarında yalısı olan üyelerde yapılıyordu. Bunlardan Kadri Cenâni eski bir Osmanlı ailesinden olup eski eser ve tarihe çok meraklı bir iş adamıydı. Antikalarla dolu yalısı da bir hazine güzellik ve zenginliğindeydi. Fakat bu tarihi eser içindeki bütün güzelliklerle birlikte yanıp kül oldu.⁽¹⁴⁾ Prof. Arif Müfid Mansel'in Paşabahçesi'ndeki yalısı ise mimari bakımından pek güzel bir yapı olmamak-

(11) Selahattin Yıldırım, *Osman Nuri Ergin, Türk Belediyecilik ve şehircilik tarihi üstüne seçmeler*, İstanbul 1987.

(12) Müjgan Cumbur, *Fehmi Ethem Karatay, Türkiye Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 17/1, 1968, s. 3-7; Semavi Eyice, *Fehmi Karatay, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (basılmakta).

(13) Mırmıroğlu'nun hayatı ve eserleri hakkında bir yayına rastlamadık. Belki o sıralarda çıkmakta olan Rumca gazete veya dergilerde yayınlar yapılmıştır.

(14) Kadri Cenani yalısı aslında Saffet Paşa'ya aitti. 1976'da yanan bu yalının arsası sonraları Sakıp Sabancı'nın ortaklarından Ahmet Sapmaz tarafından satın alınmış eski biçimine göre ihyası için proje hazırlanmış idi. S. Lloyd, "Old waterside houses on the Bosphorus: Saffet Paşa yalısı at Kanlıca", *Anatolian Studies*, VII (1957), s. 163.

la beraber bir son dönem Osmanlı yalısının bütün özelliklerine içindeki bütün personeli ile birlikte sahip bulunuyordu. Mansel 1950'li yıllarda yalıyı yüksek mimar Lemi Meray'e mükemmel surette restore ettirmişti. Burada toplantı ve konuşmalar deniz kıyısına uzanan bahçedeki asırlık bir çınar ağacının altında yapılırdı. Yemek ise yalının içindeki yemek odasında servis edilir ve daima boğaz balıklarından oluşan servis mutfaktan dönme dolapla yemek odasına ve sofraya getirilirdi. Mansel'in yalısında 74 yılı sonbaharında bir toplantı yapıldı. 10-12 yıl önce bir enfaktüs krizi atlatan Mansel Güney Anadolu'da Perge kazılarında gitme kararında olduğunu söylediğinde bu sıcak bölgeye gitmemesini tavsiye etmek istedik. Tabii bu tavsiyemiz hiçbir netice vermedi. 1974 yılı 75'e bağlandığından 1 hafta kadar sonra evinde vefat ettiği haberi geldi. Böylece onunla yaptığımız son toplantı onun Paşabahçe'deki yalısında oldu. Grup üyelerinden büyük yalı sahibi diğer bir kişi de esas mesleği arkeologluk olan ve bir süre de Arkeoloji müzelerinin Yakın Doğu eserleri seksiyonunda çalışan ancak sonra mesleği bırakarak sigortacılığa giren Selim Dırvana idi. Sadrazam Kıbrıslı Mehmet Paşa soyundan olarak Anadolu yakasında ayakta kalabilmiş son büyük yalılardan birinin hissedarı idi. Bir kanadı hisse sahiplerinden biri tarafından yıktırılıp yerine çirkin bir modern bina inşaa edilmiş olmakla beraber yalının büyük bir kısmı ayakta kalabilmişti. Sadece yaz aylarında içinde oturulan bu büyük yalının yalnız bir salonu bir dereceye kadar döşenmişti. Konferans burada veriliyordu. Bu salonun önünde olan kış bahçesi ise yine boğaz balıklarından oluşan öğle yemeğinin servisinin yapıldığı yemek salonu idi.⁽¹⁵⁾ Burada toplandığımız bir gün 15.yy. başlarında Osmanlı beyliğinde çok ilgi çeken bir gezi yapan bu arada son günlerini yaşayan Bizans'a da giden Bertrandon de la Broquière hakkında bir konuşma yapmıştım. Fransız edebiyatı profesörü olan Selim Dırvana'nın yengesi Prof. Nesterin Dırvana hanım da hazır bulunmuş ve Fransız edebiyatının 500 yılı aşkın bir süre önce yazılmış metindeki bazı anlaşılması güç terimleri beraberce çözümlenmeye çalışmıştık. Kışları Cihangir'deki apartmanında kalan Selim Dırvana'nın evinde yaptığımız bir toplantıda bir sehbanın üstünde antikaçı Nurettin Rüştü Büngül'den 2000 TL'ye satın aldığını söylediği eski bir kılıç gözüme çarpmıştı. Bu güzel Memlûk kılıcının kabzasının ucunda bir yere Baltaoğlu Süleyman Bey'e âit olduğunu bildiren bir yazı hak edilmişti. Ayrıntılı fotoğraflarını çektiğimiz bu kılıca dâir bir mâkale

(15) K. Tuchelt, *Das Yalı des Kıbrıslı Mustafa Paşa.....*, "Istanbuler Mitteilungen", XII (1962), s. 129-158.

yazdım. Tabîî bu arada bu kitabenin sonradan işlenmiş sahte bir kitabe olabileceğini de hesaba katmak suretiyle etraflı bir makale yayınladım. Bu kılıcı askeri müzenin satın almak istediğini duymuştum. Fakat neticede ne olduğunu bilmiyorum. Cemiyetimize seçilen önemli bir yabancı üye de Kont Jan Ostrorog (v. 1975) idi. Sultan II. Abdülhamid döneminde bir hukuk müşaviri olarak İstanbul'a gelen ve Osmanlı devletinin adli durumu hakkında bir de kitap yazan Polonya asıllı Kont Ostrorog'un soyundandı. Bu âile çok önceleri Fransa'ya yerleşmiş ve fertleri Fransız devletinin önemli mevkilerine yükselmişlerdi. Kont Ostrorog her odası eksiksiz bir biçimde döşeli olan bu son Osmanlı yalısında ecdadının Polonya'daki malikânesinde olduğu gibi hayatını sürdürüyor idi. Buradaki toplantılarda sofrâ hizmetini gören beyaz ceketli hizmetlinin bronz düğmelerinin üzerinde Ostrorog âilesinin asalet arması işlenmiş idi.

Çok sonraları üç emekli elçi daha grubumuza katıldı. Bunlardan biri Tahran, Roma ve Moskova'da Türkiye'yi temsil ettikten sonra cumhurbaşkanı genel sekreteri olan Fuad Bayramoğlu'ydü. Fuad Bayramoğlu burada deniz kıyısında mimar Sedad Eldem'e modern bir yalı yaptırmıştı. Çok zengin cam eşyadan ve bilhassa İran'da toplanmış bir gülâbdan koleksiyonundan başka güzel bir de kütüphanesi bulunuyordu. Fuad Bayramoğlu bu cemiyetin toplantılarının durmasından büyük üzüntü duyduğunu her karşılaştığımızda söyler ve tekrar canlandırılmasını, benim birşeyler yapmamı teklif ederdi. Hattâ yeni ve genç üyeler tespitine çalıştığım bir sırada 1995 veya 1996 yılında vefat etti. Diğer emekli elçilerden Seyfullah Esin ise Beylerbeyi'ne yakın Sadullah Paşa yalısının⁽¹⁶⁾ sahibi idi. Eşi Emel Esin hanım Türk kültür tarihine dâir pek çok esere imza atmıştı. Tarihi değeri çok büyük olan bu yalıda ancak bir defa toplantı yapabildik. Bakımlı ve döşeli durumda olmasına rağmen bu yalıda hiç oturuyorlar, Salacak sırtlarında eski bir köşkün arsası üzerine yapılmış modern bir binada yaşamayı tercih ediyorlardı. Seyfullah Bey dışişlerinde hayli çalışmış ve önemli yerlerden biri olan Bonn elçiliğinde bulunmuştu. Bir tarih uzmanı olmamakla beraber iki konferansı oldukça ilgi çekiciydi. Bunlardan biri Portekiz'in başşehri Lizbon'da bulunan Türk eserlerine dâirdi. Diğerisi ise İkinci Dünya harbi yıllarında eşiyile birlikte günler süren Trans-Sibirien hattı üzerinden Sibirya'yı boydan boya geçtiklerinin hikâyesiydi.

Son üyelerimizden esas mesleği elçilik olan Muharrem Nuri Birgi de Salacak'ta denize hâkim bir noktada bulunan ahşap Çürüksulu Mahmut

(16) Emel Esin, Sadullah Paşa Yalısı, TTKB, sayı 33-312 (1972), s. 481-488.

Paşa köşkünü satın almış son derecede harap haldeki bu yapıyı yüksek mimar Turgut Cansever'e restore ettirdikten ve bahçesini de düzenledikten sonra içini eski bir Osmanlı köşkü karakterine uygun bir biçimde döşemişti. Bu arada dekorasyonda hayli değerli eski hat sanatı örnekleri kullanılmış, çerçevelenmiş minyatürler ve ufak eşya ile iç dekorasyon tamamlanmıştı. Buradaki bir toplantımızda da Pierre Loti ve İstanbul hakkında bir konuşma yapmıştım.

Grubumuzda emekli elçilerin çok sayıda olması üzerine yeni bir üye alınması hususunda Selim Bey'le görüştüğümüzde "artık sufera'dan (sefirlerden) olmasın" demişti.

Bu grubun başkanları durumunda olanlardan Feridun Dirimtekin uzun yıllar içinde yaşadığı Şişhane'deki Frej apartmanından çıkmak zorunda kalmış ve burası da satılmıştır. O sırada Ayasofya müzesi müdürü olduğundan Ayasofya'nın Sultan Ahmet çeşmesine bakan Kasr-ı humayunun karanlık ve rutubetli giriş kısmına eşyasının bir kısmını sığdırarak yaşamını orada sürdürmüştür. Dolayısıyla dâvetler de bu dar mekânda yapılıyor idi. Tabiatıyla Dirimtekin'in bu kısıtlı yaşamı içinde zengin bir ağırlama düzeni kurmasına da pek imkân yoktu. Dirimtekin (v. 1976) müze müdürlüğünden ayrıldıktan sonra Osmanbey'de bir apartmanın birinci katında bir daire satın almış ve eşyasını oraya taşıtmıştı. Hatırimda kaldığına göre burada sadece bir toplantı yapabildik. 1976 yılında apartmanın yolu üstündeki bir garajın önünden geçerken yaya kaldırımına sızan deterjanlı sularda ayağı kayarak düşmüş ve önemli bir kırıkla hastaneye kaldırılarak kısa bir süre sonra vefat etmiştir. İkinci başkan durumunda olan ve ilk kuruculardan Ekrem Hakkı Ayverdi ise Fatih ile Edirnekapısı arasında Fevzi Paşa caddesi üzerindeki modern evinde dâvetlerini yapardı. Mekân çok küçük olmakla beraber burada son derecede değerli Türk eserleri görülüyordu. Ayverdi'nin yazlığı yoktu. Yaz aylarını Boğaz kıyılarının kiralık bir yalısında geçirirdi. İki yazını da Beylerbeyi'nde Münevver Ayaşlı'ya âit eski bir yalının yerine yapılan modern bir binada geçirmişti. Yemek hususunda onun dâvetlerinin bir özelliği Muharrem ayında koca bir çanak ile aşure servisinin yapılmasıydı. Ekrem Hakkı Ayverdi de Rumeli topraklarındaki Osmanlı eserlerine dair birçok kitap yayınladıktan sonra 1984'te vefat etti. Onun ölümü ile 1975'te de Arif Müfit Mansel öldüğüne göre ilk kurucu üyelerin sonuncusu da Allah'ın rahmetine kavuşmuş oluyordu.

1970'li yıllar içinde yeni üye olarak gruba girenlerden biri de iktisat fakültesi öğretim üyelerinden Sabri Ülgener (v. 1983) oldu. Osmanlı me-

deniyeti ile ilgili geniş bilgisi olan Ülgener Vilâyetin karşısında Fatma Sultan camii yanındaki Gümüşhaneli tekkesi şeyhinin torunu ve cumhuriyet döneminde İstanbul müftülüğü makamında bulunan Fehmi Efendi'nin oğlu olmasına rağmen sağlam bir batı kültürü almıştı. Osmanlıca dışında mükemmel Almanca ve İngilizcesi vardı. Hitler'den kaçan alman bilim adamlarından iktisatçı Prof. Neumark'ın asistanlığını yapmıştı. Uzun yıllar önceden başlayan bir dostluğum olan Ülgener'in gruba katılmasını ben teklif etmiştim. İktisat bilimi dışında bilgili bir hat uzmanı idi. Evinde de hat sanatı örneklerinden güzel bir koleksiyon meydana getirmişti. Erenköy'ünde eski bir köşkün bahçesinden ifraz edilen bir parselde inşaa ettirdiği iki katlı bir villada yaşamını sürdürüyordu. 1983'te ölümünün arkasından bu villa yıktırıldı. Yerine dev ölçüde bir apartman inşaa edildi. Toplantılarımızdan birinde Ülgener İranlı hat sanatı üstadlarından İmad hakkında bir konuşma yapmıştı. İkinci bir konuşması ise İngiliz iktisatçılarından bir seyahatname yazmış olan Senior'un yakın doğu ve İstanbul hakkında olmuştu.⁽¹⁷⁾ Cemiyetin son üyelerinden olan Prof. Bahadır Alkım Edebiyat fakültesinin yakın doğu ve bilhassa Hitit arkeolojisi uzmanı idi. Son derece nazik, zarif aynı derecede bilgili bir ilim adamı olan Alkım, bazı âilevi üzüntüler sonunda rahatsızlanarak aramızdan ayrıldı. Önceleri Çengelköy'de otururken sonraları Şişli'de camiye yakın bir sokak içinde (Hanımeli sokağı) bir daire satın almış ve buraya yerleşmişti. Toplantılarımızın çoğu burada oldu.⁽¹⁸⁾ Tümgenerallik rütbesine kadar yükselmişken ordudan ayrılan Cevdet Çulpan (v. 1982) adsız cemiyetimize alınanlardan biri oldu. Emekli olduğu 1953 veya 1954 yılından itibaren bütün boş vaktini sanat tarihi araştırmalarına veren Cevdet Çulpan Paşa şaşılacak derecede zarif ve nazik bir kişiliğe sahipti. Emeklilik yıllarında üç-dört eser yayınlayan ve maalesef hazırladığı İstanbul'un askeri yapılarına dâir son eseri ise basılamadan yazarın vefatı üzerine unutulup gitmiştir. Cevdet Çulpan grup içinde yabancılik duygusu yaratmayan bir kişiydi. Ancak ne var ki dâvetlerde hazır bulunmasına karşılık kendisi ev bakımından bir dâvet yapabilme durumunda değildi. Bu da onun ağrına gidiyordu. Böylece bir mâzeret yazısı yollayarak toplantılara artık katılamıyacağını hassas bir kişinin gösterebileceği azami

(17) *İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Mecmuası, Prof. Dr. Sabri Ülgener'e Armağan*, İstanbul 1984, 85, 43. cilt (özel sayı); Ahmet Güner Sayar, *Bir İktisatçının Entelektüel Portresi Sabri F. Ülgener*, İstanbul 1998.

(18) *Prof. Dr. U. Bahadır Alkım hatıra sayısı, Anadolu Araştırmaları Dergisi*, sayı 10, İstanbul 1986 (özel sayı).

nezaketle belirtmiş oldu.⁽¹⁹⁾ Gruba en son girenlerden biri de İstanbul Üniversitesi edebiyat fakültesi ilkçağ tarihi öğretim üyesi Prof. Dr. Afif Erzen⁽²⁰⁾ oldu. Önce onun da evi uygun olmadığından birkaç toplantıyı Moda deniz klubünde yapmak durumunda kalmıştık. Arkasından yine Moda'da bir apartman dairesi alıp oraya yerleştiğinde durumu daha ferahlamış oldu. Bir toplantımızı onun bu evinde yaptık. Konuşmacı Müller-Wiener'di. Dirimtekin'in teklifi üzerine İstanbul dışından tek üye olan Ankara üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Ekrem Akurgal da cemiyete üye yapılmış idi. Adı geçen ilim adamı Ankara'da yaşadığından ancak İstanbul'da olduğunda bir toplantı tesadüf ettiğinde katılabiliyordu.⁽²¹⁾ Erzen'in evinde yapılan bir toplantıda başkanlık yapan Selim Dırvana üyeliklerde boşluklar olduğunu belirterek yeni bazı üyeler seçmemiz gerektiğine işaret etti. İlk akla gelen isimlerden biri Çelik Gülersoy oldu. Fakat kendisine bu teklif götürüldüğünde Gülersoy nazıkçe teklifi reddetti. İkinci üye adayı ise Türkiye'nin son birkaç hat sanatı uzmanlarından biri olan Uğur Derman oldu. Derman bu toplulukta yer almaktan sevinç duyduğunu bildirdi. Fakat ne varki bu adsız cemiyetin bir daha toplanması mümkün olamadı. Tekrar canlandırmak için Selim Dırvana'nın, Fuad Bayramoğlu'nun ve benim uğraşlarım hiçbir sonuç vermedi. Bir karşılaşmamızda Uğur Derman gülerek "galiba uğursuzluk bende, üye olmamla birlikte hiçbir toplantıya katılamadan bu cemiyet sona erdi" demiştir. En eski üyelerden olmasına rağmen cemiyet üyeliğinde hiç beraberliğimiz olmayan tek üye İstanbul Arkeoloji müzesi müdürü Aziz Ogan'dır. 1938'den beri tanışıklığım olmakla beraber hiçbir toplantıda birarada olamadık. Ben üye olduğumda artık toplantılara katılamıyordum. Az sonra da vefat etti.⁽²²⁾

Adsız cemiyetimiz yaklaşık, aralıksız olarak 40 yıl kadar sürdü. Her ay üyelerden birinin evinde eğer varsa yalısında bazen çaylı pastalı, bazen yemekli toplantılarda çeşitli ilmi veya politik konularda sohbetler yapıldığı ve her toplantıda bir üyenin uzmanlık dalında yaptığı genellikle projeksiyonlu bir konuşma toplantılara tam bir ilmi hüviyet veriyordu. Zaten bu yüzden de Prof. Dr. A. Müfid Mansel cemiyete "âlimler toplan-

(19) Semavi Eyice, *Kaybettiklerimiz: E. Tümgeneral Cevdet Çulpan (1898-1982)*, I. Ü. Edb. Fak. Sanat Tarihi XIII (1988), s. 215-218.

(20) Prof. Dr. Afif Erzen'e Armağan, *Anadolu Araştırmaları Dergisi*, sayı 14, İstanbul 1996 (özel sayı).

(21) Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), *Bir Arkeoloğun Anıları Ekrem Akurgal*, Ankara 1999.

(22) Semavi Eyice, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri eski müdürü Aziz Ogan (1888-1956)*, *Türk Yurdu* 263 (Aralık 1956), s. 421-428; Jale İnan, *Babam Aziz Ogan, İstanbul Enstitüsü Dergisi*, sayı 3 (1957), s. 167-176; A. Müfid Mansel, *Aziz Ogan, Belleten* 85 (1958), s. 117-135.

tısı" adını vermişti. Dirimtekin ise dâvetiyelerde bir ad vermez, "grubumuz" diye bahsederdi. Ekrem Akurgal ise "aydınlar topluluğu" olarak adlandıırırdı. Müller-Wiener'in İstanbul veya Miletos antik şehri hakkındaki konuşmaları, A. Müfid Mansel'in Side ve Perge'de yaptığı araştırma ve kazılarda elde edilen bilgilere dâir konuşması, Afif Erzen'in doğuda Van çevresinde pek az bilinen Urartu sanat eserleriyle yine aynı dolaylarda Çavuştepe'de yürütülen kazılara dair konferansı, Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Osmanlı mimarisi ile ilgili konuşmaları, Feridun Dirimtekin'in bazı Bizans sanatı ve Trakya'da yaptığı araştırmalara dâir haberleri, Sabri Ülgener'in hattatlar ve bu arada İmad ile iktisatçı Senyor hakkındaki konferansları bu toplantıların en verimli taraflarını teşkil ediyordu. Selim Dırvana ise Kıbrıslı Mehmed Paşa hakkında onun sadaret yıllarına ait bir Alman gazetesinde çıkan yazının fotokopisini elde ederek bu vezir hakkında konuşmuştu. Ben de İstanbul'da Elçi hanı, Kosova'da Meşhed-i Hüdevendigâr, Silifke yakınında Kanlı Divan denilen antik Kanytelleis ören yeri, Konya ile Sille arasında Akmanastır vs. gibi konularda konuşmalar yaptım.⁽²³⁾ Bunların bir kısmı da sonraları daha ayrıntılı işlenerek makale halinde yayınlanmıştır. Bugün cemiyetin bu üyeleri, üç istisna ile aramızdan ayrılmış bulunuyorlar. Prof. Dr. Mahmut Şakiroğlu yayınladığı kısa bir makalede İstanbul'da 1957'ye kadar devam eden ve Esâfil-i Şarki adını verdiği bir topluluktan bahseder. Üyeleri arasında Nazmi Acar, Mükrimin Halil Yınanç, Avukat Afif Şakir, Halil Vedat Fıratlı, Emin Ali Çanlı, Avukat Mehdi Sait, Halit Güleriyüz, Hamamizade İhsan, İbnülemin Mahmut Kemal İnal gibi aydınlar vardı. Çeşitli ihtisas dallarından olan bu zevat uygun mevsimlerde Bayezit'te Küllük denilen Çınar altı açık kahvehanesinde toplanıyordu. Kışları ise bu toplantılar Mahmut Kemal İnal'ın konağında sürdürülmüştü.⁽²⁴⁾ Bu topluluk 1957 yıllarında yavaş yavaş dağılırken Ekrem Hakkı Ayverdi ile Feridun Dirimtekin'in kurdukları adsız cemiyet geliyor ve daha gösterişli bir biçimde toplantılarını sürdürüyordu. Toplantılarda muhakkak ilmi bir konu üzerinde bir konuşma yapıldığından cemiyetin çalışmaları çok daha verimli olmuştu. Bizim toplantıların en ilgi çekici bir tarafı da günün ana konusu olan ilmi konferansın önünden yapılan sohbetlerdi. Bunlarda 1955-1985 yılları arasındaki iç politika hakkında görüşler ve tartışmalar ortaya konulduktan sonra, üyeler arasında çok sayıda (sufera) yani emekli büyükelçi-

(23) Mahmut Şakiroğlu, *Prof. Dr. Semavi Eyice Bibliyografyası*, Ankara 1991; *TTOK yayını, Semavi Eyice Armağanı, İstanbul yazıları*, İstanbul 1992.

(24) Mahmut Şakiroğlu, *Esâfil-i Şark*, DB İst. A., III, s. 198-199.

nin bulunuşu dolayısı ile dış politikaya dâir düşünceler de ortaya atılır, bunun üzerinde tartışmalar yapılırdı. (25)

Uzun yıllar süren bu toplantılar bazı ahabpların bir araya gelerek konuştukları dedikodu yaptıkları bir kahvehane sohbeti değildi. Bazı toplantılarda veya Rotary'nin aylık toplantılarında olduğu gibi kulüp üyesi olmayan dışardan davet edilen bir kişinin yemekli konuşması gibi de olmamıştır. Daha bilimsel çok daha programlı akademik idi. Cemiyetin ilk kurucusu Ekrem Hakkı Ayverdi ile Ferudun Dirimtekin arkeolog ve san'at tarihçisi olarak yetişmiş değillerdi. Ancak Ayverdi sağlam bir Osmanlı kültürünü mimarlık san'atı ile kaynaştırmış ve bu bilgisini belirli bir yaştan itibaren eserler halinde bilim alemine dökmeye başlamıştı. Dirimtekin ise harp tarihi uzmanlığından amatör bir bizans arkeoloğu durumuna geçmişti. Üyelerden akademik ünvanı olmayanlardan bir kısmı ya tarih bilimi sahasında Mırmıroğlu gibi eser vermişti veya esas meslekleri dışında belirli bazı bilim dallarında uzmanlaşmışlardı. Osman Nuri Ergin, Fehmi Karatay, Fuat Bayramoğlu gibileri ise bu ikinci zümredendi. Bunlar dışında ancak bir-iki meraklı üye vardı. Akademik ünvanı olanlara gelince en başta Arif Müfit Mansel ile Ekrem Akurgal Türk arkeolojisinin ilk en başta gelen adlarını teşkil ediyordu. Bahadır Alkım, Afif Erzen ve ben arkeoloji ve san'at tarihinin değişik dallarında öğretim üyeliği yapan kişilerdik. Peş peşe üye olan Alman arkeoloji üç başkanı ise arkeoloji ve san'at tarihinin değişik dallarında uzman öğretim üyesi idiler. İktisat bilimini bir başarı ile Osmanlı tarihi ile kaynaştıran bir bilim adamı idi. Çok çeşitli konuların uzmanları olan bu kişilerin bir araya gelmeleri ve ilmi bir konuşma çerçevesi içinde görüşlerini ortaya koymaları toplantılara tam akademik bir hava vermiş oluyordu.

Hepsini burada bir kere daha rahmetle anıyorum.

(25) Yukarıda bahisleri geçen yalı sahiplerinden dördünün yalıları hakkında bakınız Orhan Erdenen, *Boğaziçi Sahilhaneleri*, C. I, s. 88-95 (Saffet Paşa (Kadri Cenani) yalısı); s. 50 (Mansel yalısı); C. II, s. 199-204 (Kıbrıslı Mehmed Paşa (Selim Dırvana) yalısı); s. 212-216 (Kont Ostorog yalısı), İstanbul 1993.

EYÜP - ÇEMBERLİTAŞ

Prof. Dr. Beynun AKYAVAŞ

Eyüp semtinin adı Mihmandâr-ı Nebî, Alemdâr-ı Resûl Ebû Eyyûb El-Ensârî'nin adından gelir. Bütün dünyanın gözünün üstünde olduğu ve bu yüzden yirmi dokuz defa muhâsara edilen İstanbul'u 671 senesinde kuşatan Emevî ordusunun içinde bulunan ve surların önünde şehit düşen sahâbeden Eyyûb El-Ensârî'nin türbesi her gün yüzlerce, binlerce Müslüman tarafından huşû içinde ziyaret edilmektedir. Genç gelinler, dünyaya yeni gelmiş bebekler, küçücük sünnet çocukları, âdetâ başka bir hayata hazırlanan iki büklüm olmuş ihtiyarlar hepsi burada. Bize mahsus bir anlayışla ölüm ile hayatın bir arada yaşandığı, ölümün munisleştiği İstanbul şehrinin uhrevî havası Eyüp'de insanı büsbütün sarar. Türbeler, türbeler, türbeler, bir zarafet örneği olan ve altlarında artık neredeyse unutulmuş kahramanların, devlet adamlarının, âlimlerin, sanatkârların uzanıp yattığı baha biçilmez mezar taşları!... İşte karşımda, Eyüp Câmiinin dış avlusunda, fevkalâde güzel bir mezar:

Hüvelbâkî

Devlet-i Osmaniye ile Yunan hükûmeti beyninde 1313 tarihinde vuku bulan muharebe-i mücâhedanede asâkir-i muzaffere-i İslâmiye Başku-mandanı Müşîr Gazî Edhem Paşa merhumun medfen-i münevveridir.

Bir zamanların Altınboynuz'u olan Haliç'i seyrede seyrede, uzaklarda kalmış İstanbul'un kubbeli, minareli rüyasını göre göre Karyağdı Bayırı, Mezarlık yokuşundan yukarıya doğru çıkmaya başlayın. Nereye baksanız tarih!... Cihan Pehlivanı Kara Ahmed (1871-1902), az ileride Necib Fâzıl Kısakürek, Mareşal Fevzi Çakmak, Bahariye Mevlevîhanesi Kudümzenbaşı Bestekâr Zekâi Dede Efendi (1825-1897), Ressam Avni Lifij (1886-1927), Kaşgarî Murtaza Efendi Câmîi (1745), Şeyh Kaşgarî Abdullah ve Şeyh İsa Geylanî türbeleri. Büyük Türk dostu, Fransız deniz zâbiti ve edibi Pierre Loti'nin adıyla meşhur olan o sevimli kahvehane. Fransız diline ve sanatkâr kalemine olan hâkimiyeti, büyüğü üslûbu, nesri

şiiir gibi kullanması ile Fransız edebiyatında ayrı ve üstün bir yer tutan hak ve hakikat dostu Pierre Loti Trablusgarp, Balkan Harbi, Birinci Cihan Harbi ve Millî Mücadelede Avrupa üstümüze kudurmuş bir şekilde saldırırken tek başına kalmış Osmanlı devletini ve Türkleri her zaman ve ne kadar zor olursa olsun her şartta yiğitçe müdafaa etmesiyle gönlümüzde ayrı bir yere sahiptir.

"Dünyada, tarihte, Garb'a ilk defa dinî ve içtimâî müsamaha medeniyetini getiren Türklerdir. Türkler Yakın Şark'ın en temiz, en kuvvetli medeniyet unsurudur. Türklerin çekildikleri yerlerde ne nizam ne intizam kalmıştır. Türkler Garb'ın muhtaç olduğu müttefikidirler. Ağırbaşlılığı, doğruluğu, cesareti, kahramanlığı, asaleti seven, Türkleri de sever" diyen Loti Türkleri nasıl olup da bu kadar yakından tanıdı!...

Şahsî aşkı olan genç bir Türk kadını *Aziyade* (1879) adlı romanıyla ebedileştiren Loti sık sık geldiği bu küçük kahvehanede ne düşünürdü acaba? Ölen *Aziyade*'sini mi, Onunla beraber kaybolan gençliğini mi, ortadan kaldırılmak istenen, yüksek bir ruhla müdafaa ettiği Osmanlı imparatorluğunu mu, yoksa kalben yavaş yavaş Türk ve Müslüman olduğunu mu? İstanbul'da hakikî bir İstanbullu gibi ve samimî bir İslâmiyet ve Türk taraftarlığıyla yaşayan Loti Fransa'da Rochefort'daki evinde de hatıralarına ve hayranı olduğu millete sadık kalmıştır. Loti İstanbul'da misafir olarak bulunduğu Kandilli'deki Kont Ostrorog yalısı, *Vautour* ve *Gladiateur* gibi kumandanı olduğu gemiler hâric, aç ayrı semtte, üç ayrı evde ikâmet etmiştir: Hasköy, Çarşamba, Çemberlitaş.

Abdülhak Şinâsî Hisar, İstanbul Fetih Cemiyeti tarafından 1958'de neşredilen *İstanbul ve Pierre Loti* adlı eserinde "Osmanlı imparatorluğunun son mucizelerinden biri de, Pierre Loti gibi bir sanatkârın gözlerini bu kadar teshir edebilmiş olması ve kendi medeniyetine âşık edebilmesidir" demektedir. "İrken Fransız olmasına rağmen ruhen Türkleşen Loti" Hasköy'de câmiin karşısında, Çarşamba'da Fethiye Câmiinin civarında, Çemberlitaş'da ise Atik Ali Paşa Câmiinin yakınındaki bir evde yaşamıştır. Hasköy'e gidemedim, Fethiye Câmiinin civarındaki evi aradımsa da bulamadım, Çemberlitaş'daki evi gördüm. Yeniçeriler Caddesinde, Atik Ali Paşa medresesinin yanında bulunan ve Loti'nin Atik Ali Paşa Câmiinin minarelerinden yükselen ezan seslerini dinlediği bu ev üç katlı ve on dört odalı. İçine dik bir merdivenle girilen evde bugün kuyumcu atölyelerinden başka bir şey yok. Evin kapısının üstünde hem Fransızca hem Türkçe yazılmış bir kitâbe okunuyor:

"Türklerin saadet ve felâket zamanlarında necib ve sâdık dostu Fran-

sız Encümen-i Dâniş âzasından Pierre Loti bin üç yüz yirmi sekiz tarihinde burada oturmuştur".

Her taraftan tarih fıskırıyor!... Câmiler, türbeler, medreseler, hanlar, çeşmeler, sebiller, ahşap evler ve Bizans!...

Bizans zamanında ortasında Konstantinus sütununun bulunduğu, resmî merasimlerin yapıldığı ve Konstantinus Forumu diye bilinen bu geniş meydan sonradan Çemberlitaş adını almıştır. Konstantinus yani Çemberlitaş sütunu 330 senesinde Büyük Konstantinus tarafından Roma'daki Apollon mâbedinden getirtilmiştir. Somaki bir kâidenin üzerinde yükselen ve mermer çelenklerle süslenen silindir şeklinde dokuz kırmızı somaki bloktan meydana gelen sütunun tepesindeki "güneşi selâmlayan Apollon" heykeli kaldırılarak yerine Büyük Konstantinus'un heykeli konmuştur. Bugüne yedi bloku kalan sütun on yedinci asırda çıkan büyük bir yangında hasar gördüğü için Sultan II. Mustafa zamanında 1701 senesinde demir çemberler içine alınmış ve kaidesinin etrafı duvarlarla örülmüştür.

Geçenlerde kütüphanemde elime geçen 1 mayıs 1968 tarihli *Hayat Tarih Mecmuasında Şevket Rado'nun Hristiyan Âlemini Heyecana Verecek Bir Vesika! Hazreti İsa'nın Üzerine Gerildiği Haç Çemberlitaş'ın Altında mı?* başlıklı bir yazısını okudum.

Sultan IV. Mehmed'in hocası ve bir Osmanlı âlimi ve müellifi olan Hezârfen Hüseyin Çelebi'nin *Tenkıyhü't-Tevârih* adlı yazma eseriyle eserin sonundaki *Tarih-i Devlet-i Rûmiye* adlı kitabını okuyan Şevket Rado yazısında Hezârfen Çelebi ve eseri üzerinde değerli bilgiler verdikten sonra içinde İstanbul'un kuruluşuna ait mâlumat bulunan *Tarih-i Devlet-i Rûmiye*'de Hüseyin Çelebi, Hz. İsa'nın gerilmiş olduğu haçın İstanbul'a getirilerek Çemberlitaş'ın altına konulmuş olduğunu söylüyor diyor. Konstantinus'un annesi Helena Kudüs'de bulunduğu bu haçı İstanbul'a getirmiş ve taştan bir hücrenin içine koydurtmuş, Çemberlitaş sütunu bu taş hücrenin üstüne dikilmiş. Rado yazısını, eğer böyle ise Çemberlitaş dünya ölçüsünde bir değer kazanır ve ziyaret yeri olur düşüncesiyle bitiriyor.

Dördüncü haçlı seferinde (1202-1204) haçlı bir muharip olarak bulunan ve tarafımızdan Türkçeye çevrilerek Türk Tarih Kurumu yayınları arasında yer alan *Konstantinopolis'in Zaptı* adlı bir eser bırakan Robert de Clari bir tarih vesikası olan bu eserinde seferin nasıl hazırlandığını, Konstantinopolis'in nasıl zaptedildiğini, haçlı ordusunun şehri nasıl yağmaladığını, halka nasıl zulm edildiğini uzun uzun anlattıktan sonra İstanbul'un hârikulâdeliklerini, ihtişamını hikâye eder. Robert de Clari Mar-

mara sahilinde bulunan meşhur Bukoleon sarayındaki Sainte-Chapelle kilisesinde, Ayvansaray'da Blakherna sarayındaki Meryem Ana kilisesinde ve bugün harabelerinin üzerinde Fatih Câmîinin yükseldiği Havâriyyûn kilisesinde fevkalâde kıymetli mukaddes emanetler bulunduğunu söyler. Ne yazık ki, baha biçilemeyecek bu emanetleri haçlılar yağma etmişler, bunlardan bir kısmı da Robert de Clari tarafından Fransa'ya götürülerek Gorbie manastırına verilmiştir!... Söylenenler ne kadar doğrudur bilemeyiz. Bildiğimiz, İstanbul şehrinin bir mukaddes emanet olduğudur.

AZ ve ÖZ

Tren, uzun zamandan beri istasyonda bekliyordu. Hemen yanımızda bir başka tren vardı ve yolcular; pencerelerden, uykulu nazarlarla dışarıyı seyrediyorlardı.

Bu can sıkıcı bekleyiş, nihâyet sona erdi. Karşımda oturan yaşlıca zâta:

– Şükür, gidiyoruz, dedim.

İhtiyar, tatlı bir gülümsemeyle:

– "Hayır!" dedi, "giden biz değiliz, öbür tren! İnsanın gözü, nasıl da aldanıyor, değil mi?"

Dikkat edince, hakîkaten hareket hâlinde olanın, diğer tren olduğunu farkettim.

Yaşlı adam ise, konuşuyordu:

– "İnsanoğlu bu... Tutmuş, zaman diye bir hayâl uydurmuş.. sonra, kendini sâbit, zamânı da geçip gitmekte olan bir nesne diye kabûl etmiş! Hâlbuki, zaman diye geçip giden birşey yok.. hep, aynı vaktin içindeyiz; geçip giden biziz... Biz insanlar! Hep, bir aldanışın peşindeyiz. Göz nasıl, biraz önceki gibi aldanıyorsa, düşünceler de aldanış hâlinde! İki trene biraz şuurlu bakınca, yürüyenle duran nasıl ayırd ediliverdi ise, hayat da böyle!

Ama, insanların çoğu, böylesini seviyor. Hayâta şuurlu bakmasını bilemediğimiz için, hayâlle hakîkate yer değiştiriyoruz ve elbette hayâl ile de mes'ûd olamıyoruz."

A. Rıza AYTEKİN

İSMET TÜMTÜRK

Ergun GÖZE

Avukat İsmet Tümtürk. Dergi (Millî Yol) çıkaran İsmet Tümtürk. 1944 olaylarında tabutlukta yatan İsmet Tümtürk, Robert kolejini ilk mezunlarından, Kolejde idareye sahur yemeği çıkarttıran ve İngilizceyi bir mânâda tüketmiş İsmet Tümtürk. "Zayıftır" dediği Fransızcası benimkinden iyi olan İsmet Tümtürk. Cenap Şahabeddin'in oğlu İsmet Tümtürk. Deniz kabuklarına merak saran İsmet Tümtürk.

Ve bir trafik kazasında kaybettiğim İsmet Ağabey. 1951'den beri tanıdığım ve İsmet Ağabey dediğim İsmet Tümtürk bütün bu sıfatlarının özelliği içinde bir genel mazhariyete ermişti. İsminden nasiplenmişti. İsmi gibi şahsı da mâsumiyet ifadesiydi.

Mâsumiyeti mahkûm etmiş bir toplumda ne çarpıcı bir konum. Galiba soyadından da tam nasipli ki hiç bir zaman şikâyet te etmedi. O'nu hep yanlış tanıdılar, yahut tanımadılar hattâ tanımak bile istemediler. Ama o dâimâ mâsumiyeti ile herkese ve herşeye meydan okudu. Belki yanlış yazdım meydan bile okumadı, mâsumiyetini sürdürmeye devam etti. İlk bakışta, hüküm verip yafta yapıştırmaya meraklı insanlarla dolu bir toplumda bu tam bir kahramanlıktı. Sonu tam bir zafer olan bir kahramanlık.

Çalışma hayatını tam bir mâsumiyet içinde geçirip bir kenara çekilince bu kahramanlık hissine bile yabancı kalacak kadar masumdu ve Tümtürk'dü.

Köşesinde bile, Türk'ün, Türk inancının, tarihinin, kültürünün ve geleceğinin dostu idi. Hiç bir fedâkârlıktan çekinmeyen ve hiç bir mükafat talep etmeyen dostu. Bu dostluktan biraz fedakârlık etse dünya hayatı refaha gömülebilirdi. Aklının ucuna bile gelmedi.

İnsanın bir dostunu kaybetmesi dünyasından bir rengin eksilmesidir. Türk kültürünün, tarihinin, inancının, geleceğinin, âşıkının kaybolması ise Türk Dünyasından bir rengin eksilmesidir. İç içe kayıp. İbâdetine şahit olduğum İsmet Rasin Tümtürk, iş münasebetinde de ancak kâmil bir

dinî seciyeye lâıık dürüstlük, adâlet ve vakar içindeydi.

Kendini şaşırmış ve şaşırtılmış bir toplumda onu aramızda görmek ayrı bir saadet bir teselli idi. İki kişinin vefatını bu bakımdan hep garipsemişimdir. Birisi dostum Dünder Taşer'in, diğeri dostum ve Ağabeyim İsmet Tümtürk'ün vefatları. İkisi de aynı kıymetlerin dostu idiler. Vefatından sonra yayınlayabildiğimiz "Besmele Bahçesi" nin resim altlarının bir kısmını İngilizce'ye O tercüme etmişti. Tamamlamasına bir trafik kazası izin vermedi. Ondan kalan son hatıram yazdığı bir kısım resim altlarını verirken besmele dialarına bakıp rengi solmuş bir halde "Yahu bu nasıl güzel şey? Ne harika güzellikler?" deyişidir.

Ne var ki masumiyet gibi, güzellik gibi faziletler yok olmaz aslı vatanına döner. O da döndü.. Ebced bilmem ki,

"Çıkıp 'tabutluktan' 'Besmeleyle' girdi Cennet-i Firdevs'e" kabilinden bir şeyler yazayım.

KAVRAM KARGAŞASI

Nâzik ERİK

Son günlerde gazetelerde üst üste ele alınan bir konu var; kavram problemi...(*)

Okumak nasip olmadı ama ta 1976'larda yazılan yazıyı hatırladım... Acaba o zaman da böyle mi düşünmüştüm? Şimdi "kavram" deyince evvelâ kelimeyi düşünüyorum.

Kavram, yani mefhum; fehm edilen, anlatılan ya da anlaşılan fikir! İkisi de günümüzün meselesi olabilseydi ne güzel olurdu. Toplumca en büyük ihtiyacımız evvelâ anlamak son da düşünmek! Biz "aydın", "toplum" ya da aydın toplumu olarak ikisinden de mahrumuz, ikisine de yabancıyız gibi geliyor bana.

Hep böyle mi idik? Gayr-ı ihtiyari Selçuklu'dan başlayan Anadolu'nun Türkleştiği asırları düşünüyorum. Adım adım medrese, tekke - câmi- külliyelerle müslümanlaşan Anadoluyu. Sonra da fetret devrini! O günlerde bugünkü Cumhuriyetin topraklarında (12) devlet kurulmuş. Selçuklu devlet protokolünden gelen bu gelenek bu devletciklerin hayatında da devam etmiş. Bey Konağı -Saray Yavrusu-, câmi, medrese-tekke ve de külliye buralarda da kurulmuş. Beyliklerin istiklâl ve otoriteleri Osmanlı Devlet yapısında birleşse de tesis edilmiş olan kültür kaynakları yine de oldukları yerde devam etmiş. Yanan, yanmakta olan ışıklar! Hepsi de aynı mı? Eh, aşağı yukarı aynı sayılmalı. Hepsi de aynı Kitap, aynı sünneti tahsil edip hepsi de tevhide götürdüğüne göre ve hepsi de töre'ye bağlı kalıp İlây-ı Kelimetullah'ı, Muhabbetullah'ı neşrettiğine göre biribirinden farklı değişecek ne yönü olabilir ki! Tevhid'e adanmış gönüllerin kurduğu vahdet... Âileden başlayıp mahallede birlik, köyde kasabada birlik, şehirde ve de ülkede birlik... öyle yaşanmış olmalı. Yahut ben öyle hayal ediyorum diyelim..

(*) Mart 1999

Başka türlü olsaydı onca harbe, onca çileye ve son asırlardaki onca yokluk ve yoksulluğa rağmen bir devlet, imparatorluk olan bir devlet bunca zaman ayakta durabilir mi idi ki.. Tevfik Fikret'in deyimiyle Koca Çınar'ın yıkılışına hep dışardan içerden sebepler ararlar... Vahdet'in "Tevhid"le olan bağlantısını düşünenler olmuştur muhakkak. İlim zayıflasa, servet düşse, otorite parçalansa da toplumda töre ve de "şifâhî kültür", birliği, dirliği sürdürmüştür bir müddet derim ve harpler üst üste geldikçe gençler gidip "Koca"ların adı taşa kaldıkça damla damla erimiştir ilim de, irfan da, şifâhî kültür de! 35000 aydını Çanakkale'de toprağa verip Sakarya'yı genç subayların gayretlerine teslim edince sanırım daha da boşalmıştır rahlelerin önü... Ve de her ferдинin hatm-i şerif ile "yazar" olmasa da "okur" olduğu ülke, yeniliklere kalkışıp bir gecede topyekûn cahil olunca, mekteplerden sonra da okullardan çıkarlar gayrı! Ne medrese ne tekke... Ne şifâhî kültür ne de töre.. İşte ondandır derim karışıklık. Kavramlar mefhumların, ilmin, tefekkürün, felsefenin malıdır. Felsefeler ise hayatla, doğan ferдин hayatıyla ve milletin hayatıyla gelişir. Sonra da millete mal olur! Millete mal olamamış hiç bir felsefe uzun müddet yaşayamamıştır. Felsefeye dayanmamış hiçbir fikir hatta ideoloji uzun ömürlü olamamış, kök salamamıştır. Her şeye rağmen onların hepsi de bir milletin tarihi ile doğmuş, yaşamış ve gelişmişlerdir. Kavramlar işte bunları söyler.

Câhiliz! Çok câhiliz! Evvelâ mâzi câhili, tarih câhiliyiz. Dünyü bilmediğimiz için günü iyi kavrayamıyoruz. Yarını sağlam tefekkürle temelleşmiş tahayyüle oturtamıyoruz. Kitapların dediklerini okuyoruz, anladık, öğrendik sanıyoruz. Nereden geldiğini bilmediğimiz ama öğrenmeye çalıştığımız millete mal olmamış ilimlerin, felsefelerin köklerini kendi bağrımızda bulamıyoruz. Bu yüzden de ilimde geri, san'atta renksiz, tekâmülde sisliyiz diyoruz. Gücümüz yok! Çünkü kaynağımız kuru! Toplum olarak biz kitapların dedikleri ile aynı dilden konuşmuyoruz. Biribirimizin dilinden anlamıyoruz! Kavramlar karışık. Biribirimizi anlamıyoruz. Sözler çapaşık! Her birimiz çözülmenin eşiğinde yalnızlığa yuvarlanmak üzereyiz. Dünyün câhili, günün gâfili, yarınlara aczi içindeki talihsiziyiz.

Gücümüz beraberlikte, beraberlik birlikte, birlik ise tevhidde. Tevhide götürecek kavramlar, toplumu kavramlara götürecek, kavramlarla yürütecek eller nerede?

SULTANIM

Ekrem Kaftan

Fethettiğin bu gönlüm târumar bir diyârdır
Gözlerinde parlayan kalbimde yanan nârdır

Okşayıp ellerinle söndür yanan mülkünü
Zira yanan gönlümden ne kurtarsan o kârdır

Yeniden ihyâ edip saraylar kur gönlümde
Yaşa sonra sultanım, hayatın hep bahârdır

Kâh sevip okşa beni, kâh nâz ile süründür
Gör ki benim gözümde akan yaşlar cûybârdır

Sevdâmın azâbını tattıkça büyür sevdâm
Bu sevdâya âlemler, bilmem ki neden dardır

Her gece vuslat kılıp, bekletme sabahları
Göreyim âh sultanım, benim yârim ne yârdır

Güller açsın her zerren bûsemin âteşiyle
Bileyim şu gönlümü kanatan gülde hârdır

18 Aralık 1999

DİL BESTE'DEN

Fırat KIZILTUĞ

KÂR-I MUHTEŞEM

Meragalı Abdülkâdir'in (1360(?)-1435) bestelediği, ismi gibi muhteşem eser. Rast makamında ve Devr-i Revan usûlünde tertibedilmiş. Meragalı Abdülkâdir, başka hiçbir eser bestelememiş olsa idi, sadece bu eseri bestelemekle yetinseydi dahi, bestekârlık gücü, dehâsı, kudretinin yüksekliğinin derecesi önünde yine başeğmek, tarifsiz takdir duygularıyla kendinden geçmek gerekirdi.

KÂR-I MUHTEŞEM, zamanımızdan binlerce yıl öncesinin seslerini, en üst zirveye taşıyan eserdir. Cihan Devleti'nin mûsikîsidir. Ezelden ebede batmayan, hep yenilenen, her zaman kayıtsız şartsız hâkim ve müstakil yaşama ihtişamını dile getiren bir eserdir.

KÂR-I MUHTEŞEM, hem hâkim olma, teslimiyet, züht, takva, vecd duygularının hepsinin ifâdesidir. Yürek çarpıntılarının en şiddetlisi, gönül sızılarının en derini ve acı vereni. Nerden gelinip, nereye gidileceğinin suali ve cevabı. Hem hâkim, hem mahkûm, hem muhteşem ceza, hem de en âlicenâp hüküm. Tek tek sesler tetkik edildikçe, muhtevâsındaki sırları, doğrudan kalbe işleyen sihirli kudret.

Zemin hânesi, Selçuklu, Karahanlı yahut Osmanlı saltanatlarının kuruluş ve yükselme devirlerinin terennümünü andırır. Meyanındaki Hicaz süslemeler, hüznüleri, bizzat hayatın "gelimli-gidimli dünya olduğunun peşinen idrakini hikâye eder. Büyük bir ustalık ve kudretle, Türkî Perdesi ile, Segâh üstündeki çarpıntılar, yedi iklim kanat çırpma, acının-tatlının, bahtın-tâliin, gülmenin-ağlamanın bir arada olduğu ve yaşama biçimi kabul edilmesi telkinini beyan eder.

KÂR-I MUHTEŞEM kalemle anlatılamaz ki... Dinlenir, yaşanır, kendinden geçilir. Günlerce düşünülür. Çünkü söyledikleri, ses zerreleri biçiminde, kâinat varlıkları sayısı kadardır. Tabî ki, Meragalı Abdülkâdir, vasıttadır. Söyletilmiş ve muhteşem millete, KÂR-I MUHTEŞEM unvanıyla bağışlanmıştır.

MÂHUR PEŞREVİ

Bu makamdan çok peşrev var. Hattâ sahibi meçhul bir Mâhur peşrevi çok lâtiftir. Bizim konu edeceğimiz: GAZÎ GİRAY HAN'IN (1554-1607) MÂHUR PEŞREVİ'dir.

Hiçbir peşrevde olmayan bir üslûpla bestelenmiştir bu eser. Ne kendisinden öncekilere benzer, ne de kendinden sonrakilere benzeyebilmiştir. Tektir, hayret uyandırmak, insanı şaşırtmak, düşündürmek ve hep ileriyi, Günbatıyı, Kızılalmayı târif eden şehâdet parmağına benzeyen ses âbidesi.

Hânelerde hiçbir geçki yok. Bütün yapı Mâhur Makamı'nda hareket eder. Tıpkı Kafkas Dağları'na benzer. Hırçın ama muhteşem, hızlı ve tez canlı ama, menzilini iyi bilen savaşı. Gerektiğinde oktan hızlı, kılıç parıltısından atak. Pervâsız görünen itaatı, kaderine rıza gösteren bir isyankâr.

Ergenekon'dan boşanan, Altayları aşan at ve toynak sesleri, nal ve tel kudreti. "Cihânı, bir padişaha çok, iki padişaha az" gören zihniyetin bestesi. Zihniyet ne kelime?... Hayat biçiminin. Yedi göbek, dede gibi düşünen, yedi göbek torun gibi hareket eden mantık.

Türk olup da Mâhur Peşrevi'nin önünde "titrememek ve kendine dönmek" mümkün değil.

Bu peşrev: "Sen Türk oğlu!.. Gök çökmezse, yer delinmezse" ezeli emrinin nağmesi, kitabı, hitâbı ve muhatâbı. Atı, silahı, yurdu ve kopuzu ile mücehhez Türk'ün eksiksiz târifi.

İnsan, bir GAZÂ ERİ'nin tanburundan şahlandığına inanamıyor. Salтанat ve mûsikî. ALTIN ORDA ve KIRIM. Karadeniz ve Osmanlı. Hudutlar hem yakın, hem uzak...

"İSLÂM ŞEHİRİ" KAVRAMI: BATI KÜLTÜRÜNDEKİ SOSYAL HAYÂTA KARŞI DOĞU İSLÂM'ININ MAHREMİYETİ*

Eugen WIRTH

Mütercim: Yrd.Doç.Dr. Mazlum UYAR

Yaklaşık on yıl kadar önce Orta Doğu İslâm şehrinin temel husûsiyetlerini özet olarak sunmaya çalıştım (Wirth 1975; Wirth in Bo-uhdiba-Chevallier 1982). Filoloji, İslâm ve târîh araştırmalarından farklı olarak bir taraftan coğrafi kavramları, yâni herhangi bir bölgenin merkezi olarak bir şehrin fonksiyonlarını, diğer taraftan da kültür malzemesi örneklerini, yâni bina ve bir şehirde bulunan diğer unsurları temel olarak kullanmaya çalıştım.

Bu katkılarla Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki kısacası Yakın ve Orta Doğu'daki şehirlerin değişmez karakteristik özelliklerini daha net ve açık bir şekilde ortaya koyabileceğimi zannediyorum. Ben herhangi bir kişinin sâdece İslâm dünyasındaki şehirlerde bulup, Klasik Antik dönem ve Orta Çağ Avrupası'nda rastlayamayacağı beş genel özelliği ortaya koydum:

1. İkâmete mahsus bölgelerdeki çıkmaz sokak yapısı.
2. Dışarıdan görüşü engelleme ve iç bahçe özelliği.
3. Yanyana ve tedricî olarak dışarıyla irtibatı kesilmiş ikâmete mahsus bölmeler.
4. Dışarıdan gelebilecek herhangi bir tecâvüz ve ayaklanmaya karşı duvarların içinde güvenlik ve korumaya verilen özel çaba.
5. Ortadoğu İslâm şehrinin özel bir tür mekânı olarak merkezî ve değişmez alışveriş ve ticaret mahalli olan pazar.

(*) "The Concept of the Islamic City-Privacy in the Islamic East versus Public Life in Western Culture", Eugen Wirth (Institute for Geography, University of Erlangen), Applied Geography and Development: A Biannual Collection of Recent German Contributions (ed. Jürgen H. Hohnholz, Manfred Domrös, Gerd Kohlhepp, Horst Mensching, Alfred Bittner), Institut für Wissenschaftliche Zusammenarbeit, Tübingen, Germany 1992, s. 22-38

Bu mevcut kültür malzemesi örneklerinin büyük çoğunluğu m.ö. 1000 ile 2000 yılları arasında kadim Doğu'da mevcuttu. Bu yüzden "İslâm şehri"nden değil de "Orta Doğu şehri"nden bahsettim.

Söz konusu kavram Yakın ve Orta Doğu coğrafyasında geniş ölçüde bahsedilip tartışılmıştır. Araştırmacı olarak, buna rağmen, şu ana kadar yapılmış olan çalışma ve bulgularla yetinilmemeli; çünkü gün geçtikçe yeni problemler ortaya çıkıyor ve bizim bunlara cevap bulmak için çaba göstermemiz gerekiyor. Ben bu yüzden burada son on yıl içinde geliştirmiş olduğum istikametini şemasını çizmeye çalışacağım.

İNSANLAR TARAFINDAN KENDİ ÖZEL İHTİYAÇLARINI KARŞILAMAK İÇİN VÜCÛDA GETİRİLMİŞ BİR ATMOSFER OLARAK ŞEHİR

Şehrin fonksiyonları meselesiyle işe başlayalım. 1975'de uzun bir özet olarak sunduğum bir yazıda, Doğu İslâm ve Batı Avrupa şehirlerinin kültürel yapıları arasındaki farklılıkları dikkate almaksızın, her ikisinin de şehir olması bakımından müşterek özelliklerinin olması gerektiği gerçeğini vurguladım: hem Doğu'da ve hem de Batı'da büyük kasaba ve şehirler geniş bir çevre ve bölgenin merkezî yerleridir ve her ikisi de aynı urban fonksiyonları icra eder. Bu fonksiyonlar belki üç ana kategoriye ayrılabilir: yâni idâre, savunma, ekonomi ve pazar fonksiyonları. Bunlara dînî ve rûhânî hayat da ilâve edilebilir. Diğer taraftan bir Doğu hükümdarının sarayı kesinlikle bir Avrupa Barok stili kalesinden, bir câmi katedralden ve bir kral sarayı da idâre binâsından farklıdır. Fakat söz konusu binâlar ve urban merkezleri genelde aynı ve benzer fonksiyonları yerine getirirler. Bütün şehirlerde müşterek olan şeyleri gözönünde bulundurursak, kültürel muhtevânın özellikleri, eğer bir yer işgal edecekse, ancak ikinci sırayı alabilir.

Bunun aksine, bugün ben üzerine basarak şunu vurgulamak isterim: Batı'da olduğu gibi Doğu'da da şehirler ve çevreleri bütün bir bölge için sâdece merkez olma fonksiyonlarını icra etmekle kalmaz, aynı zamanda kendi içindeki insanlar için husûsî fonksiyonlar yerine getirirler. Her şehir, içinde yaşayan insanların ihtiyaçlarının ortaya koyduğu fiillerin bir iskeletini temsil eder. O, nesiller boyunca teşekkül eden insan grup ve toplumlarının oluşturduğu sun'î bir atmosferdir. Bu yüzden şehir, özel bir sosyal alışveriş biçimi olarak ortaya çıkacak faâliyetlerin bir arenasıdır.

İslâm şehri de aynı şekilde, farklı bir planlama ve yapılaşmanın bir

neticesi olarak algılanabilir ve herhangi bir faâliyet gibi kültürel muhtevânın bütünlüğü içine entegre edilmiştir. İnsanlar, ictimâî faâliyetlerde, kendi görüşleriyle doğru orantılı olarak, tabiatla uyuşmayan yeni bir atmosfer meydana getirebilirler. Bu türden şehir plancılığı temel idâre ve ticâret fonksiyonlarından ziyâde Yakın ve Orta Doğu'nun kültürel karakteristiklerini yansıtır. Söz konusu kavramlar bütün olarak, Yakın ve Orta-Doğu'nun husûsî özellikleridir; fakat bunlar aynı zamanda Arap, İran, Türk ve Berber insanların ve Abbasî, Timurlu, Memlük, Safevî veya Osmanlı politik, sosyal ve ekonomik organizasyonlarının da özellikleridir. Bu idârelerin hepsi şehirlerdeki insanları farklı görüş ve modellere göre ve her bir durumda farklı ve özel bir şekilde yönettiler.

Sâkinlerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yarayan bir şehrin fonksiyonları pek çok ve değişiktir. O, barınma ve dış düşmanlara karşı korunmayı temin eder; su ve yiyecek gibi günlük ihtiyaçların sağlanmasını garanti altına alır; atık (çöp) meselesini halleder; binâlar yükseltir ve çalışma ve profesyonel uygulamalar için gerekli olan mekânlara imkân verir.

Buna ilâveten şehirde, kültür ve dînî uygulamaya âit müesseselerin özel faaliyetlerini düzenlemeye hizmet eden binâ ve yapılar vardır. Bu yüzden İslâm şehri sâkinleri orada câmi, türbeler, okullar, pazar, hamamlar, kahvehâneler, askerî teçhizat depoları, mezarlıklar, parklar ve bahçeler bulacaktır. Özellikle birkaç fonksiyon, ekonomik ve politik bakımdan üst sınıfın ihtiyaçlarını karşılamayı hedef edinmiştir; yardım amacı güder ve dînî vakıf ve benzeri kurumlara (gizli) bağış yapmak için fırsatlar doğurur. Bu yüzden herhangi bir sâkin, ihtiyar veya yetimler için uygun bir barınak hazırlayarak kendisini daha dindar bir kişi olarak hissedebilir.

Zikredilen ihtiyaçların tatmin şekilleri Yakın ve Orta Doğu bölgesinin kültüründe daha husûsîdir. Burada şehirdeki hayat tarzlarının farklılık düzeyleri daha geniş olduğu gibi kendimizi temel ekonomik ihtiyaçlar ve maddî faydalardan daha çok uzaklaştırılmış buluruz. Böylece, görünürdeki hareketliliğin arka planı veya dînî festival ve kültüre ait kutlamalar dikkate alındığında, İslâm şehrinin daha özel bir karakter arzettiği ortaya çıkar. Mesela İslâm şehri sâkinleri gösteri, şenlik ve buna benzer faaliyetler için geniş yollara; ziyâret, at yarışları, kabuller ve halk müsabakalarının gerçekleşmesi için de açık mekânlara ihtiyaç duyarlar. Şehrin binâlarını yapmak ve şehri oyun ve kutlamalar için bir sahne olarak kullanmak sûretiyle, geniş hareket kâbiliyeti ve organize gücüyle kaynaklar üzerinde tasarruf sâhibi olan, şehrin üst tabakasıdır. Böylece şehir para, prestij ve güç sâhibi sosyal grupların yaşam tarzlarını teşhiri ve

kutlamalar için gölge bir sahne olma hüviyetine bürünür.

Son olarak şehir, heybetli binâlarıyla, bir taraftan da kendi dışındaki dünyâya otorite ve gücünü duyurma görevini yerine getirmek zorundadır. Şehrin muhteşem binâları bir taraftan bu gücün meşalesi, anıt veya zafer işareti işlevini görürken diğer taraftan da dindarlık, hayırseverlik veya hayırsever zihniyetin ifadeleridir. Onlar çoğu kere, tebaanın gözünü korkutmak veya sokaktaki adama gerçek inananların oluşturduğu toplumun gerçek bir üyesi olduğu hissini vermek için yapılmıştır. Arslanlarla süslenmiş şehir kapıları; saraylara ve değişik binalara ulaştıran büyüleyici girişler ve kadîm Orta Doğu'nun birçok şehirlerinde gösteriş amacıyla yapılan muhteşem yollar, en azından câmiler, hamamlar, çeşmeler, hastahâneler ve İslâm şehrinin aşevleri bu türün dokunaklı örnekleridir. Bu yüzden İslâm kültür diyârının bâzı şehirlerinde halka âit abidevî yapılar, millerce alanlık çevrede göze çarpan işaretler olarak gösterişli yolların her iki tarafında sıralanmışlardır.

Eğer araştırmacılar, şehirdeki kuruluş ve fonksiyonları, o şehirde yaşayan insanlara yönelerek incelerlerse, İslâm şehrinin belirli karakteristik ve özelliklerini daha net bir şekilde ortaya koyabilirler; çünkü, daha önce de bahsedildiği gibi, bölgenin kültürüne ait birçok kapalılıklar (gizemler), örnekler ve hareket modelleri, bu yolla daha açık olarak ortaya çıkıyor.

Bunun güzel bir örneği, İran ve Fas'taki birçok şehrin etrafı çoğu kere duvarlı veya halka âit kapılarla donanmış geniş yol, bulvar ve caddelelidir. Bunlar İran ve Berber atlı toplumunun halk müsabakaları, kutlamalar, biat törenleri ve binicilik oyunları için lüzumlu mekanlarıdır. M.s. yaklaşık 1250 yıllarında sâdece Halep'te bile uzunlukları 400, 540 ve 620 metre kadar varabilen beş hipodrom bulunmaktaydı.

Başka bir örnek de, şehrin (duvarlarının) dışındaki bahçelerdir. Söz konusu bahçelerde sulama sistemleri, ağaç kümeleri, çiçekler, çeşmeler, yaz evleri, sayfiyeler ve kulübeler bulunur ki bu örneklerle İslâm kültürü içinde her yerde rastlayabilmek mümkündür. Abbasîler'in Rakka, Timur-lular'ın Herat ve Safevîler'in İsfahan'ında bu türün örnekleri vardı (Edde-Terrasse o. J.; Northedge 1990).

Bütün bu bahçe modelleri, İslâmî bir yerleşimden de öte bir mânâ ifade ediyorlardı. Bu tür yerler, sarayın dâhil olduğu merâsimlerde kullanılıyordu ve buralar, yabancı delegeleri ve hükümet konuklarını kendi adlarına lâıyk bir şekilde ağırlamaya ve ayrıca da dînî ve içtimâî alışkanlıkları kutlamaya uygun mekânlar olarak kabul ediliyordu.

MAHREMİYET: HÂKİM KARAKTERİSTİK OLARAK FAS ÖRNEĞİ

Yazının başında da belirtmiş olduğum maddî kültürün beş özelliğine şimdi dönebiliriz. Bina ve benzer mekânlar, bir İslâm şehri çalışmasının nihâî hedefi olamaz; çünkü bunlar insanlar tarafından kendi görüşlerine ve şahsî ihtiyaçlarına göre vücuda getirilmişlerdir ve bu da gaye ve mânâ probleminden kaynaklanır. İslâm şehrinin bazı husûsiyetlerinin sosyal hayatın taşıdığı bir yansıması ve âile hayatının mahremiyetinin bir ifadesi olduğunda şüphe yoktur. Dominique Chevallier (1982), bâzı makâlelerinde şunlara atıfta bulunmuştur: "lieux enclos", "ou l' Oriental situe ses identifications socio-familiales et communautaires".

İnziva, el-ayak çekme ve mahremiyete âit güçlü eğilimler sadece ikâmete mahsus bölgelerde ortaya çıkar. Greko-Roman bakiyeleri ve Hıristiyan Avrupası'nda şehrin halka açık olan bölgeleri, Yakın ve Orta Doğu'da "mahrem" olarak kabul edilmiş ve buralara giriş sınırlandırılmıştır. Osmanlı ve Safevî imparatorluklarının ekonomik, sosyal ve hukukî düzenleriyle şekillenmiş olan bâzı büyük Orta Doğu metropollerinde özelleştirmeye doğru böylesine eğilimler, ancak daha detaylı bir çalışmayla ortaya konabilir. Fakat bu durum, Mağrib şehirlerinde ve özellikle Fas'ta oldukça âşikârdır. 1975'den beri yoğun olarak ilgilendiğim Fas, burada bir örnek olarak kabul edilebilir.

Sünnî Orta Doğu coğrafyasında câmi ziyâretinde herhangi bir sınırlama ile karşılaşmayan Arap ve Avrupalı hıristiyanların Fas'ta câmilere girmeleri yasaklanmıştır. Bu, Fransız idâresinin hâkim olduğu yıllarda da geçerli olan bir uygulamadır. Bunu başlangıçta, Mâlikî mezhebinin sıkı kurallarıyla izah etmek mümkündür; fakat Fas'ta krallığa âit sarayların bulunduğu bölgeler de koruma altına alınmıştır ve geçiş imkânsızdır. Diğer taraftan dışarıdan sâdece ağaç sıralarının ve depolarının görüldüğü bu sarayların yüksek duvarlarının arkasında, mahrem âile hayatının sırlarının muhafaza edildiğini söylemek de mümkün değildir. Meknes sarayını örnek olarak gösteren Barrucand (1985), bu bölgelerde hâlâ gizliliğin hâkim olup girmenin mümkün olmadığı bölgelerin bulunduğunu ve bu kısımlara kral âilesi ve muhafızlarının dışında kimsenin giremediğini ikna edici bir şekilde ortaya koymuştur. O, saray çevresinin sanki iki tarafı duvarlarla çevrilmiş sokakları andıran caddeler tarafından çevrildiğini ve buradaki hizmetçilerin bile gelip geçerken görülmelerinin mümkün olmadığını açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Fas'ta, prensip olarak bütün inananlara açık olması gereken câmi ve

buna benzer ibâdet yerlerinde, aşırı derece bir ayrımcılık göze çarpmaktadır. Geniş cuma câmilerinin hâricinde bütün câmiler, günde beş vakit namazın dışında kapalı tutulmaktadır. Şanki câmiler sadece kendi bölgesinin sâkinlerine hizmet eden müesseseler görünümündedir. Prensipte bütün müslümanlara açık olan 150 câminin yanında, Fas şehrinde, sadece kendi üyelerine hizmet verebilen çok sayıda Kur'ân okulları, medrese, zâviye, ravza ve türbe gibi dînî ibâdet ve toplantıların icra edildiği yerler mevcuttur.

Mezarlıklarda bile özel kısımlar tahsis edilmiştir. Ortalarında ülkenin kendi geleneğine uygun inşa edilmiş kubbelerin bulunduğu bu yerler duvarlar ve sağlam kapılarla muhafaza edilmiştir ve halkın buralara girişi yasaklanmıştır. Yine benzer bir şekilde Finster (1989), Yemen'deki câmilerle ilgili henüz yayınlanmamış olan bir makâlesinde, câmi ve mezar mîmârisinde açık kemer ve kapıların yerine halkın giriş-çıkışını engelleyecek tarzda duvar ve kilitli kapı anlayışının hâkim olduğunu dile getirmektedir.

Fas'ın duvar içinde kalan bütün kısımları, XIX. yüzyılın ikinci yarısında bile mahrem kabul edilip Avrupalılara yasaklanmıştır. Gizlice girmeye cesâret eden batılı misafirler, yakalanması durumunda ölüm cezasını göze alarak, kendilerini İstanbul'dan gelen müslümanlar olarak takdim etmişlerdir. Bu da yine Fas'ın urban bölgelerindeki gizliliğin, mütecessis gözlerden âile hayâtının mahremiyetini muhafaza ve umulmadık müdâhalelerden korunma amacını aştığını gösterir. Bu ne kutsaldır, ne gizlidir, ne özeldir ve ne de korunacak kadar önemli bir şeydir. Bu, açıkça toplum hayâtının önemli bir kısmının insiyatifini halkın elinden almak ve yine kendileri tarafından oluşturulan belirli kriterlere göre, belirli sâhaları sadece belirli kesimin istifâdesine sunmaktan başka bir şey değildir.

Bu yüzden sâdece şehir merkeziyle bu gizli bölgeler arasındaki ana cadde ve sokaklar ve alışveriş merkezlerinin bulunduğu pazar bölgesi, Fas'ta günümüze kadar halka açık yerler olabilme hüviyetini muhafaza etmiş ve giriş konusunda herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Sonuçta sadece şehir trafiğinin fizikî sınırlaması ve ekonomik faaliyetler, bu gizli bölgeden kendisini kurtarabilmiştir. Çarşının içindeki bâzı bölümler, hammamlar, çeşmeler, değirmenler, fırınlar ve iskân bölgesindeki kahvehâneler bile en azından yarı-gizli hüviyetini muhafaza etmiştir.

Böylece şehir ve ev duvarları arasında kalan bölgeler, ancak halka açık olma özelliğini koruyabilmiş ve herhangi bir sınırlamayla karşılaşmamıştır. Seyahat sezonunda, Fas şehrini günde 100-200 otobüslük batılı

turist ziyâret eder. Bu insanların akın akın şehrin bu özel bölgelerine yığıldıklarını görmek büyüleyici bir olaydır. Turistlerin büyük kısmı tarafından ziyâret edilen medrese ve tabakhâneler bile özel bölgeler olarak kabul edilir ve buralara ancak giriş ücreti veya bahşişle girilebilir.

Fas'ta, gizliliğe bu derece önem verilmesine rağmen, devletin şânına yakışır bir temsil gücü yoktur. Hiç kimse, halka âit binâlara yatırım yapmakla ilgilenmemiştir. Halbuki bu, az bir mîmârî bilgiyle gerçekleştirilebilecek konudur. Fas'taki câmi tuvaletlerinin çatıları bile gayet gösterişli bir şekilde inşa edilirken, çarşının merkezî caddelerine hiç önem verilmemiştir. Fas'taki sarayların tophâne, tahıl ambarı ve hattâ ahırları bile kemer ve kubbelerle süslenmiştir ve savunma amacıyla yapılan yerler de gayet heybetli görünmektedir. Diğer taraftan hiç bir ticârî veya halka âit binâyâ böyle bir îtina gösterilmemiştir.

Fas'ın pazarı, merkezî alışveriş ve iş merkezi gösteriştan uzak sâde bir yapıdır. Pazarın ana caddelerinin iki tarafındaki binâlar, plansız, rastgele oturtulmuş yapılar görünümündedir. Orta Doğu'nun diğer şehirlerinin çoğundan daha fazla yağmur almasına rağmen, ticârî merkezlerin bulunduğu caddeler, yağmurdan korunmaya uygun şekilde yapılmamıştır. Ne dış görünümü ve büyük kapılarıyla insanı cezbeden hanlara, ne kemerli ve kubbeli büyük salonlara ve ne de şehir merkezinde büyük külliyelelere rastlamak mümkündür. Halbuki Osmanlı imparatorluğu ve İran'daki meşhur pazarlar, süsleri ve heybetli dış görünüşleriyle halkı büyülediği gibi, bu ihtişamı şehrin diğer cadde ve binâlarında da görmek mümkündür. Fas'taki herşey tamâmîyle plansız, geçici ve uyduruk bir şekilde yapılmıştır. Hatta bir yabancının yolunu bulmasını kolaylaştıracak işaretlere bile rastlamak mümkün değildir.

Dikkat çeken bir husus da, idâreciler ve üst tabakanın faaliyetleri bakımından Osmanlı ve Safevî imparatorluğuyla Mağrib arasındaki zıtlıktır. Mağrib'de ne idâreciler ve ne de üst sınıf, varlıklarını ortaya koyup halkın gözünde müsbet bir imaj oluşturmak veya yardım amacıyla halka açık bir yer inşa etme ihtiyâcını hissetmemişlerdir. Kral veya sultan, emekliye ayrıldıktan sonra bile, halktan tecrit edilmiş bir şekilde yaşamaya devam eder. Fas'ta halka âit merâsim ve kutlamalar için geniş caddeleyle yetinilmiştir. Bâzı raporlardan öğrendiğimize göre, halkın katıldığı gösteriler, genelde, eski Berber geleneğine uygun olarak at üzerindeki etkinliklerden ibarettir.

Sâde ve sevimsiz duvarlardan oluşan cepheleriyle büyük ve geniş yollar, sâdece ekonomik zorunluluk gözönünde bulundurularak vücûda

getirilmiş olup halkın başka türlü ihtiyaçları hiç dikkate alınmamıştır. Daha doğrusu yollar ve caddeler, halkı (kralların) kendi özel hayatlarına çekmek için değil, buradan dışlamak ve gizliliği korumak amacıyla yapılmışlardır. Bu yüzden dış duvarlar, sâdece içerideki özel hayâtı korumak amacıyla inşa edilmiştir.

ANTİTEZ: SOSYAL HAYÂTIN BİR KALESİ OLARAK BATI ŞEHİRİ

Klasik dönem batı şehrinde durum yukarıda zikredilenin tam zıddıydı; yâni toplum hayatına nisbetle özel hayâtın çok az şansı vardı.

Neredeyse şehrin bütün kısımları, prensip olarak her vatandaşa açık ve yöneticiler ve mahallî sivil konseyler binâ, tiyatro, amfiteatr, tapınak, kaplıcalar, stadyumlar, koşu meydanları, spor salonları, dîvanlar, şehir salonları olarak bazilikalar, mahkemeler, gösterişli kemer ve sütunlar, yollar, halk çeşmeleri, parklar ve bahçeler inşa etmek için âdetâ birbirleriyle yarışa girdiler. Zengin ve süslü giriş kısımlarıyla bu binâlar ve yapılar, urban toplumu ve sivil katılım duygusunu ortaya koyar.

Klasik dönem şehrinde, birinci derecede özel yerler bile halkın girişlerine açık hâle getirildi ve halk mekânlarına dönüştürüldü. Ceasar ve Augustus, Roma'daki kendi özel bahçelerini hayatları boyunca halkın istifâdesine sundular ve daha sonra da, vasiyetle onları Romalılara bıraktılar. Diğer bir örnek de Diocletian sarayıdır. Orası hiç bir zaman bânîsinin mülkiyetine geçmediği gibi, yapılır yapılmaz derhal halkın istifâdesine sunuldu. Arkeolojik yoldan bize ulaşan kitâbelere bakılacak olursa, tapınakların kutsal bölümlerinin yanısıra sâdece kabir bölümlerine geçiş olmadığı anlaşılır (Cuvigny and Wagner 1985).

Sosyal hayatın bu önceliği, Aristo'nun Politeia'sında da ortaya çıkmış ve bunu, insan varlığının ve insanın kendisini tanımasının zorunlu neticesi olarak görmüştür: Devlet, bütün vatandaşları bağrına basar. Sosyal hayat, kendi kendisine yeten, mutlu ve fazîletli bir hayatın en önemli şartı ve gayesidir. Bunu tabiat açısından değerlendiren Aristo'ya göre sosyal hayat, birey ve âile hayatından daha yüksek, daha erken ve daha temeldir ve tabiat noktasından insan "zoon politikon"dur.

Roma devleti, aynı zamanda "res publica" olarak isimlendirildi ve Cicero, De re publica isimli eserinde, toplum hayatına daha şumüllü bir sınıf ve statü verdi: "Cicero, "res publica"yı "sanctissimum nomen" şeklinde adlandırır ve bu yüzden söz konusu terime yüksek bir siyasî değer anlamını yükler (Drexler 1988, s. 7). Özel hayat ve özel alan, Romalılar'ın fazla önem vermediği bir sâhadır ve bu yüzden sâdece birkaç Latin

kaynağı bundan bahseder. Bu sâhadaki bilginin ekserisi, ya Plautus ve Trencce komedilerinden ya da mahkeme kayıtlarından, yâni halk önünde yapılan özel dâvâlardan elde edilir. Üstelik Latince'deki "pravitus" terimi "korunmuş" ve "mahrem" mânâsına gelmez; sadece mülkiyet hakkını ifade eder. Bizim "private" kelimemiz daha çok Latince'deki "secretus" kelimesiyle eşdeğerdir.

Yakın ve Orta Doğu İslâm kültüründeki ev ve Grek ikametgâhından farklı olarak Roma evi, prensipte halka âit ve özel diye ikiye ayrılmamıştır. Yabancılar, ev sâhibinin misâfirleri olarak, herhangi bir sınırlama ile karşılaşmadan evin her bölümüne geçebilirler. Aynı şekilde evdeki kadın da, herhangi bir sınırlama ile karşılaşmadan misâfirleri kabul edebilir.

Yukarıdaki tabloya uygun olarak Roma şehirlerinde, komşuları ve yoldan geçenlerin, evin özel kısmına bakmalarını engelleyecek herhangi bir düzenleme ve tedbir de alınmamıştır. Romalı memurlar, toplantılar düzenlemek ve görüşmeler yapmak sûretiyle, bâzı durumlarda kendi resmî görevlerini evlerinden yürütmüşlerdir. Bununla birlikte mahallî sivil konsilin faaliyetleri evin dışındaki mekânlarda cereyan etmiş ve toplantı, bir diğerine haber verme, birlikte karar alma, beraber kutlama ve hükümete ilişkin görevlerde yer almak için yapılan toplantılar daha çok halka âit binâ ve mekânlarda yapılmıştır.

Muhtemelen kuzey İtalya'nın şehir devletlerinin öncülüğüyle oluşan özel hayâta karşı toplum hayatının bu önceliği, neticede batı şehrinin müesseseleşmesine ve kendi kendini anlamasına yol açmıştır. Orta ve modern çağların Avrupa şehrinde bütün yer ve mekânlara, halka âit ve bu yüzden geçilebilir olarak kabul edilmiştir. Kasaba veya şehirde kimin bir ev veya mülkü varsa o vatandaş kabul edilmiş ve her yere rahatça girebilmiştir. Bu sebepten urban sivil konsilinin gelişmesi için çaba gösterirken, özel sâhalar da bu ölçüde daraltılmıştır.

Mahremiyet ve giriş sınırlamaları ise, gerçekten Yahudi gettolarında ve manastırlara âit topraklarda mevcut olmuştur. Diğer taraftan kiliseler, belediye binâları ve esnaf odaları, bu sınırlamalardan uzak kalmışlardır. Aynı zamanda halka âit binâları dikip onlara maddî katkıda bulunan da, şehir konsillerinden başka müesseseler değildi. Ev ve hatta âilenin bütün gününü geçirdiği oturma odası bile bütün vatandaşlara ve yabancı iş arkadaşlarına açıktı. Yabancıların da ülke vatandaşıyla aynı seviyede olması gerektiği düşüncesinin de etkisi yok değildi.

Avrupa şehrinde toplum hayâtına verilen öncelik, hristiyan toplumunun paylaşma özelliği ve askerlik görevine duyulan saygı gibi husus-

larla izah edilmek istenebilir. Fakat böyle bir açıklama yeterli değildir; çünkü devlet, sınırsız bir şekilde tasarruf gücüne sâhiptir. Korunmuş bir özel hayat hakkının sınırlılığı, devletin özel hâne üzerinde bile iddia edebileceği kontrol hakkından anlaşılabilir: XVII. yüzyılda devlet, Fransız Protestanlar'ın kendi özel mekanlarında gerçekleştirmiş oldukları faaliyetleri incelemeye aldı. Yine XX. yüzyılda Naziler, BBC vericilerine ayarlanmış radyo istasyonlarını teftiş ettiler. Diğer taraftan İskenderiyye, Dımeşk, Halep, Bursa, İzmir ve İstanbul'daki Avrupa'ya âit ticârî temsilciliklerin özel alanlarının ne kadar mükemmel korunmuş olduğu ayrı bir husustur. Mesela orada Cizvitler herhangi bir engelle karşılaşmaksızın hizmetlerini yerine getirebiliyor ve hatta Corpus Christi törenlerini bile icra edebiliyorlardı.

Müstebit kralların saray ve mâlikâneleri ve hattâ hayatlarının daha mahrem olan kısımları, her sınıftan olan insana her zaman açıktı. XVIII ve XIX. yüzyıllarda geçen, içinde, aynı sınıfa mensup olan bir şahsın ev sâhibinin izin vermemesine rağmen muhâfızları itmek suretiyle evin en mahrem kısımlarına bile girebildiği sahneler bulunan oyunlara rastlamak mümkündür. Biz seyirciler bugün bunu bir tabunun ihlâli olarak yorumluyoruz. Fakat bu imkânsızdır; çünkü dâvetsiz misâfir, kendi hakkı olan şeyi yapıyor. Saraylarda yatak odalarına ve diğer özel odalara sevkeden gizli kapılar da, çoğu kere yanlış yorumlanmıştır; çünkü onlar, aşk mâcerâlarına ve buna benzer olaylara göz yummak amacıyla yapılmış şeyler değil; bilakis ev sâhibinin, tahammül sınırlarını zorlayan ziyâretçi ve misâfirlerden kaçabileceği son sığınak olarak görülmüştür.

Bugüne kadar getirmek sûretiyle örnekleri daha da çoğaltmak mümkündür. En azından sınırlı bir özel sâha hakkı bile husûsî olarak reddedilmiştir. Aşağıda zikredilen örnekler dikkate alındığında, bu daha iyi temellendirilir. Hollandalıların perdelerini çekmeksizin ve pancurlarını indirmeksizin gece bütün ışıklar açık olduğu halde oturma odalarında oturmaları; Kuzey Amerika'daki Mormonlar arasında, ev sâhiplerine evlerini herhangi bir şekilde kapatma izninin verilmemiş olması; bugün mahrem sayılan bâzı özel tecrübelerin magazinlere ve televizyon şirketlerine satılmasının normal hâle gelmiş olması ve halka açık bir yerde çıplak yıkanmanın normal sayılması gibi hususlar, özel hayatın sahâsını oldukça sınırlandırmaktadır.

Yukarıda zikredilen noktalar, referanslar ve tablonun biraz sivri olduğu doğrudur. Alman Temel Anayasa Kânûnu'nun (Grundgesetz) 13, I maddesinde zikredilen "evin dokunulmazlığı" ve başkasının mülküne

izinsiz olarak ayak basmanın cezâyı gerektiren tecavüz olduğu gibi hususlar, özel ev ve âile hayatının kanun koyucu tarafından büyük ölçüde koruma altına alındığına işâret etmektedir. Federal Anayasa Mahkemesi'nin meşhur nüfus sayımı kararı, ferde kendi özel hayatını düzenlemek için dokunulmaz bir saha hakkı tanımıştır. İşte bu sâha, toplum hayatından bağımsızdır.

Toplum hayatıyla gizliliğin birbirlerini ortadan kaldırması, dünyadaki hiçbir gelişmiş toplumda mümkün değildir. H. P. Bahrdt'a göre ikisi arasındaki bu zıtlık ve karşılıklı birbirine bağımlılık, urban sosyal hayatının temel bir prensibidir.

Diğer taraftan bizim için bu problem, az veya çok tartma (değerlendirme) meselesidir. Bu, Fas'la Batı dünyasının şehirlerini kıyasladığımızda açıkça ortaya çıkar. İslâm dünyasının şehirlerinde mahremiyet, çoğu kere toplum hayatından daha yüksek bir yere sâhiptir ve urban hayatının büyük bir kısmı, özel bir sâha olarak halka açık değildir. Neticede halka âit yer ve mekânlar, daha az öneme sâhiptirler. Diğer taraftan Batı dünyasının ve klasik dönemin şehir ve kasabalarında, halka âit müesseseler, binâlar ve bölgelere yüksek bir statü verilmiştir ve özel sâha (hayat) hem politik, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatın zorunlulukların bir sonucu olarak ve hem de sâhasının iyice sınırlandırılmış olması sebebiyle, oldukça önemsiz bir yere sâhiptir.

Devamı gelecek sayıda

GÖRDÜKLERİM-DUYDUKLARIM-OKUDUKLARIM

Kemâl Y. AREN

KAHRAMANLIK RUHU ÖLSÜN MÜ?...

13.Şubat.2000 tarihli Hürriyet Gazetesi'nde⁽¹⁾ *Sedat ERGİN*, *Kahramanmaraş'ın 80. Kurtuluş Yıldönümü* sebebiyle yapılan törenleri konu edindiği yazısının sonndan bir önceki paragrafında: "*Peki, gösterilerde dost bir ülkenin bayrağının indirilmesi, temsîlî de olsa askerlerinin öldürülmesi ne ölçüde uygundu?*" diye sormuş.

80 sene önce benim milletime –şahsıma değil, öyle olsa belki bağışlayabilirim, ama benim milletime– yapılmış bir kötülüğü unutmalıyım, öyle mi?... O zaman olanları bugün hatırlamamalı, yapanları bağışlamalıyım, öyle mi?... Benden istenen bu mu?

İyi de o zaman neden Maraş'ın önüne "*KAHRAMAN*" sıfatını taktık?... *DÜŞMANSIZ KAHRAMANLIK OLUR MU?... Ya da,*

SÜTÇÜ İMAM, BACISININ BAŞ ÖRTÜSÜNÜ YIRTAN SANAL BİR DÜŞMAN İÇİN Mİ SİLÂHA SARILDI VE BÜTÜN MARAŞ'I ARKASINA ALDI DA KURTULUŞU GERÇEKLEŞTİRDİ?...

Ne yani, *G. ORWELL*'in 1984⁽²⁾ adlı eserindeki fanteziyi hayata geçirip, tarih kitaplarımızı, ansiklopedilerimizi, her 10 senede bir, değişen dostluklara ve düşmanlıklara göre yeniden mi yazalım?...

Tarihimizi doğru dürüst öğrenememekle uğradığımız kayıplar yeterli bulunmuyor mu ki bir de hadiseleri ve fâillerinizi unutmamız isteniyor?

Şu entellerimizi bir türlü anlıyamıyorum vesselâm...

(1) Ben sadece Sedat ERGİN'in paragrafını aldım. Oysa ki aynı günkü Hürriyet, 1. sayfa üst manşetinden şu başlıkla iç sayfanın anonsunu veriyordu: "*RUMLARI KURTARDIK AMA FRANSIZLARI SÜNGÜLEDİK.*" Hemen altında ise çarpıcı bir biçimde haberi şöyle özetlemiş: "*Geçen yıl, İzmir'in Kurtuluşu törenlerinde Türk askerlerinin Yunan askerlerini süngülemesi sahnesi iptal edilerek, dostluğa verilen önem sergilenmişti.*" denildikten sonra Kahramanmaraş'ta bu hassasiyetin(!) gösterilmemesi yadırganıyordu.

(2) "1984" George ORWELL. Işık Kitapları. İST. 1958. s.43-44 ve devamı.

Merhum Arif Nihat ASYA:

"Onlardan kaldı bu toprak...

Biz gezip tozmayalım mı?

Yabanlar kıskânır diye

Destan da yazmayalım mı?"⁽³⁾ diyordu.

Ben sizlere soruyorum: *"Yazılmış destanları da unutalım mı?"....*

İNSANLAR!.. İNSANLAR!...

Bir büyük zâtın sözleri:

"Semâdan bir melek hayretle der: İnsanlar, insanlar!..

Nedir bu rû-yi arzı kaplayan al kanlar, insanlar?...

Ölen kim, öldüren kim, zulmeden kim, ağlayan kimdir?

Biraz fikreyleyin: Sizden değil miydi onlar, insanlar?

*

Öyle bir dünyada dolaşıyoruz ki:

İnsanlar birbirlerine gülümsüyorlar,

ama,

birbirlerinin gözlerinin içine bakamıyorlar.

NEDEN?...

İnsanlar birbirleriyle konuşuyorlar,

ama,

birbirlerine hiç bir şey söylemiyorlar.

NİÇİN?...

Ve,

semâdan bir melek hayretle soruyor:

Sizden değil miydi onlar, insanlar?

*

"Ey bizleri hem gün, hem de gecede gören:

Biz seni göremiyoruz!

Sebebi görmemiz, bize gözbağı olmuştur!"⁽⁴⁾

(3) "Onlar". Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor. A.N.ASYA. Toprak Yayınları. İST. 1959. s.8-9.

(4) Hz. Mevlânâ. "Mesnevî" Prof. Dr. Eva de Vitray - Meyerovitch / "Duanın Ruhu" Şûle Yayınları. İST. 1999. s. 176.

Sebebi görmemiz... Ah bu aldanış!... Ah!

"Hak şerleri hayreyler
Zannetme ki gayreyler
Mevlâ görelim n'eyler,
N'eylerse güzel eyler." (5)

Bekleyelim, görelim! Sabredelim! Allah için sabredelim...

"ŞİHÂB'ÜL-AHBÂR"

ve
PROF. DR. ALİ YARDIM (6)

Tanıtıma son dan
başlayalım:

PROF. DR. ALİ YARDIM: İzmir, Dokuzeylül
Üniversitesi İlahiyat Fakültesi HADİS Anabilim
Dalı Başkanı.

Geçen sene "**PEYGAMBERİMİZİN ŞEMÂİLİ**"-
ni neşretti. Muhteşem bir çalışma. Kendisi yir-
miüç senelik bir çalışmanın mahsûlü olduğunu
söylüyor. Nitekim ihtisas çevreleri eserin değeri-
ni hemen farketti ve bu tür ilmî çalışmalarda az
rastlanan bir hâdise: Dört ayda ikinci baskısı ya-
pıldı.

Daha önceleri de: "**İSLÂMDA EĞİTİM-ÖĞRE-
TİM TARİHİ**" (tercüme), "**HADİS I-II**" (ders kita-
bı), "**İZMİR MİLLÎ KÜTÜPHÂNE YAZMA ESER-
LER KATALOĞU I-II**" gibi büyük ama antiaktüel
çalışmaların sessiz kahramanı.

Şimdi de

"**ŞİHÂB'ÜL-AHBÂR**" "*Şemâil'in neşri ile kalemin kilidi açıldı herhalde*"
diyor **Ali YARDIM** Bey. "*Şihâb'ı bir seneden daha
az bir zamanda tamamlayıp yayıncısına teslim ettim.*"

Mübârek ola!..

Künyesi:

XI. yy. yazılmış, Mısırlı âlim ve devlet adamı
KUZÂF'nin tertib ettiği bir HADİS kitabı
ŞİHÂB!....

Özellikleri: I-

Avam için hazırlanmış bir eser.

(5) Niyâzi Mısıfı

(6) "ŞİHÂB'ÜL-AHBÂR Tercümesi" Prof. Dr. Ali YARDIM. Damla Yayınevi. İST. 1999.

Kolayca ezberlenebilecek türden hadisler seçilmiş. Hafızalarda kolay yer etsin, sohbetlerde hemen hatırlansın diye.

II- Selçuklu ve Osmanlı (yükseliş devrinin sonuna kadar) kültürü bu eseri çok benimsemiş, çok sevmiş, çok kullanmış.

Nerelerde kullanmış? – Hz. Mevlânâ'nın Mesnevisi'nde.

– Sadrettin-i Konevî Hz.leri: Ders kitabı olarak.

– Abidevî eserlerde kitâbe metinleri çoklukla bu eserdeki hadislerden seçilmiş.

– Ve dahi, sokaktaki adamın kabir taşının kitâbesinde. (Bu son cümleyi eserin nerelere kadar yayıldığını ifade etmek için kaydettim.)

Daha önce tercüme edilmiş mi?

Evet, defalarca....

Peki, *Ali YARDIM*

Bey'in tercümesinin

farklılığı neresinde?

I- Nefis bir Türkçe...

II- Baş ve sona eklediği açıklamalar, kültür analizleri ve yorumlar.

VE, BENCE EN

ÖNEMLİSİ:

Hiç bir tercümede bulunamayacak bir zenginlik: Tarihçiler, edebiyatçılar, sosyologlar, psikologlar, etnologlar için tükenmez bir hazine: Kitaptaki hadislerin yüzde sekseninin kullanıldığı yerler tesbit edilmiş. Bu vasfıyla eser **Prof. Ali YARDIM**'in eseri olmuş.

SONUÇ:

Ali YARDIM Bey Allah senden razı olsun!..

ÇAT KAPI: "BEN SANA MAİL (OLDUM DEĞİL) ATTIM."

Tabir: Chat yapmak! Ben hiç yapmadım, ama yapanlardan duydum hoş bir şeymiş!.. Sanal dostluklar kuruluyormuş. Sanal bir âlemmiş bu.

Herhalde öyledir!.. Ne kadar da çok meraklısı ve müşterisi var!.. Anadolu'yu ve Trakya'yı bilmiyorum ama İstanbul'da hemen her sokakta

üçer beşer tane kahveleri, affedersiniz 'CAFE' leri var. İçleri günün her saatinde gençler ve bilhassa çocuklarla dolu.

Dostluklar kuruluyor, aşklar filizleniyor, envâî çeşit konularda fikir alışverişleri, bilgi değiş-tokuşları yapılmış.

20. Asrın kazandırdığı bu teknoloji harikalarına hayran olmamak mümkün değil! Fevkalâde önemli....

Ben yine de üzgünüm:

Nasıl dostluklarsa bunlar, insanlar birbirlerinin düşüncelerini, duygularını öğreniyorlar ama birbirlerinin gözlerinin içine bakamıyorlar çünkü dört duvar arasında ve bir ekranın karşısındalar.

İnsanlar birbirleriyle konuşuyorlar ama hiç bir şey söylemiyorlar.

Gönülden gönüle giden yol, gözlerden gözlere akan muhabbet ısıltılarında, dudaklardan kulaklara ve kalbe ulaşan yumuşacık, sevda yüklü sestedir.

Ama CHAT KAPI ve MAIL bunu vermiyor.

Sevgili gençler biz o muhabbet dolu ısıltıları, sevda yüklü yumuşacık seslerin mutluluğunu çok yaşadık, ne yazık ki sizler bunları tadamıyorsunuz. Çok yazık, çok!..

KUBBEALTI NEŞRİYATI

2000 NİSAN AYI FİYAT LİSTESİ

Peykhane Sok. Nu: 3 Çemberlitaş / İSTANBUL

Tel: 0 (212) 516 23 56 Fax: 0 (212) 638 02 72

Posta Çek No: 337056

Şekerbank T.A.Ş. Çemberlitaş Şb. 3200864 3

(Fiyatlarımıza K.D.V. dâhil değildir)

Öğretmen ve öğrencilere indirim yapılır.

SÂMİHA AYVERDİ KÜLLİYATI

20. Asrın Işığında Müslümanlık

Ne İdik Ne Olduk

Hancı

Dost

Dost (İngilizce)

Kölelikten Efendiliğe

Kölelikten Efendiliğe (İngilizce)

Kölelikten Efendiliğe (Arapça)

Ah Tuna Vah Tuna

Mâbedde Bir Gece

Bağ Bozumu

Rahmet Kapısı

Mektuplardan Gelen Ses

Küplüce'deki Köşk

Yusufçuk

Yolcu, Nereye Gidiyorsun..

Hâtıralarla Başbaşa

Türk Tarihinde Osmanlı Asırları

Dile Gelen Taş

İbrâhim Efendi Konağı

Mesihpaşa İmamı

5.500.000.-TL

2.000.000.-TL

1.650.000.-TL

2.400.000.-TL

3.250.000.-TL

2.200.000.-TL

2.650.000.-TL

2.650.000.-TL

3.150.000.-TL

2.500.000.-TL

2.000.000.-TL

2.000.000.-TL

1.200.000.-TL

2.000.000.-TL

2.500.000.-TL

4.125.000.-TL

2.875.000.-TL

9.250.000.-TL

2.400.000.-TL

4.750.000.-TL

2.750.000.-TL

NİHAD SÂMİ BANARLI KÜLLİYATI

Bir Dağdan Bir Dağa

Kültür Köprüsü

Kitaplar ve Portreler

Devlet ve Devlet Terbiyesi

İmân ve Yaşama Üslûbu

İstanbul'a Dair

2.250.000.-TL

2.250.000.-TL

2.250.000.-TL

2.250.000.-TL

2.350.000.-TL

1.650.000.-TL

KEMÂL YURDAKUL AREN

Sâmiha Ayverdi'nin Eserlerinde Ahlâk

Anneler Uyanın

1.400.000.-TL

1.000.000.-TL

WILL DURANT ve ARIEL, Terc.: Hüseyin ZAMANTILI

Tarih Üzerine

1.100.000.-TL

W. MONTGOMERY WATT, Terc.: Mehmet S. AYDIN

İslâm Vahyi

1.500.000.-TL

HAYRİ BİLECİK

Mefhumlardan Tefekküre

1.000.000.-TL

MUHARREM ERGİN Oğuz Kağan Destanı	750.000.-TL
DR. YILMAZ SOYYER Türk Sosyolojisinin Başlangıcında Bedî Nûrî	1.150.000.-TL
PROF. DR. TAHSİN BANGUOĞLU Dil Bahisleri	2.500.000.-TL
DR. MEHMET NURİ UYGUN Safiyüddin Abdülmü'min Urmevî ve Kitâbü'l-Edvârî	4.500.000.-TL
PROF. DR. ÖMER FÂRUK AKÜN Türk Dili Karşısında Türk Münevveri	600.000.-TL
EKREM HAKKI AYVERDİ Türk Mîmârîsi ve Dünya	500.000.-TL
BEŞİR AYVAZOĞLU Geçmişî Yeniden Kurmak	1.100.000.-TL
PROF. DR. FEVZİ SAMUK, PROF. DR. NECATİ AĞIRALIOĞLU Kur'ân-ı Kerîm'e Göre - Meryemoğlu Mesih Hz. İsâ (Türkçe - İngilizce)	1.000.000.-TL
NÂZİK ERİK Ulu Çınarın Gölgesinde	2.500.000.-TL
TAHA AKYOL Hâricilik ve Şîa	1.500.000.-TL
SAİT BAŞER Fikir ve İman Zemini (Açıkturumlardan derleme) Gök Tanrı'nın Sıfatlarına Esmâü'l-Hüsna Açısından Bakış	1.500.000.-TL 850.000.-TL
PROF. DR. KÂZİM YETİŞ Türkçe'nin Nakışları	1.750.000.-TL
İSMET BİNARK Sâmiha Ayverdi Bibliyografyası Ekrem Hakkı Ayverdi Bibliyografyası	12.000.000.-TL 13.000.000.-TL
MEŞKÛRE SARGUT Ârifler Bahçesinden Gönülden Gönüle	1.650.000.-TL 1.900.000.-TL
PROF. DR. HALİL AÇIKGÖZ Cemil Meriç ile Sohbetler	2.000.000.-TL
PROF. DR. MEHMET DEMİRCİ Türkistan Notları Yûnus Emre'de İlâhî Aşk ve İnsan Sevgisi	1.250.000.-TL 1.950.000.-TL
PROF. DR. MUHİDDİN SERİN Hattat Şeyh Hamdullah Hattat Aziz Efendi Hat San'atı ve Meşhur Hattatlar Şevki Efendi'nin Süllüs ve Nesih Meşk Murakkai Kazasker Mustafa İzzet Ef.'nin " Meşk Murakkai Mehmet Hulusi Yazgan Ef.'nin " Meşk Murakkai	25.000.000.-TL 18.500.000.-TL 32.500.000.-TL 4.000.000.-TL 3.750.000.-TL 3.750.000.-TL

Hattat Şevki Ef.'nin Hilye-i Şerif Levhası (Muhakkak, sülüs, nesih hatlarla orijinal ebadında ofset baskı)	2.500.000.-TL
Hattat Hulusi Ef.'nin Hilye-i Şerif Levhası (Orijinal ebadında)	1.500.000.-TL
Mehmet İlmi Ef.'nin Hilye-i Şerif Levhası (Sülüs, nesih hatlarla orijinal ebadında ofset baskı)	1.000.000.-TL

KEMÂL EDİB KÜRKÇÜOĞLU

Osman Şems Efendi Dîvânı'ndan Seçmeler	4.000.000.-TL
--	---------------

PROF. DR. AHMED YÜKSEL ÖZEMRE

Üsküdar'da Bir Attar Dükkânı	2.750.000.-TL
Geçmiş Zaman Olur ki...	3.000.000.-TL

TÜRK KADINLARI KÜLTÜR DERNEĞİ

Sâmiha Ayverdi - Türk Kültürüne Hizmet Edenler 1	1.000.000.-TL
Ortak Türkçe Meselesi - Panel	1.000.000.-TL
Türk Kadını İçin	2.000.000.-TL

Yayına Haz.: BAHAEDDİN YEDİYILDIZ, AYŞE YILDIZ TOPUZ

Yahyâ Kemâl Anma Toplantıları Bildirileri	1.500.000.-TL
---	---------------

Ders/Yardımcı Ders Kitapları

PROF. DR. ALİ FUAT BAŞGİL

Gençlerle Başbaşa	1.250.000.-TL
Din ve Laiklik	2.750.000.-TL

İNCİ AYAN BİROL, ÇİÇEK DERMAN

Türk Tezyini San'atlarında Motifler (Türkçe - İng.)	8.000.000.-TL
---	---------------

NİHAD SÂMİ BANARLI

Türkçe'nin Sırları	3.000.000.-TL
--------------------	---------------

Dr. G. KEHRER, Terc.: Semahat YÜKSEL

Din Sosyolojisi	1.000.000.-TL
-----------------	---------------

PROF. DR. YILMAZ ÖZAKPINAR

Kültür ve Medeniyet Anlayışları ve Bir Medeniyet Teorisi	1.500.000.-TL
Batılılaşma Meselesi ve Mümtaz Turhan	2.500.000.-TL
Hafıza Yanılmalarının Doğuşu ve "İki Ayrı Hafıza Kodu"	1.500.000.-TL
Hafıza	1.750.000.-TL

PROF. DR. MÜBAHAT KÜTÜKOĞLU

Tarih Araştırmalarında Usûl	3.500.000.-TL
Osmanlı Belgelerinin Dili	22.500.000.-TL

PROF. DR. MEHMET KARPUZCU

Çevre Kirlenmesi ve Kontrolü	3.500.000.-TL
------------------------------	---------------

PROF. DR. KÂZIM YETİŞ

Yeni Türk Edebiyatı (Osmanlıca Seçme Metinler)	3.000.000.-TL
--	---------------

FEVZİYE ABDULLAH TANSEL

İyi ve Doğru Yazma Usulleri III	3.500.000.-TL
---------------------------------	---------------

Kubbealtı Akademi Mecmûası

(3 ayda bir çıkmaktadır) 2000 Abone bedeli	7.000.000.-TL
Ekim 96 / 100. Sayı	2.000.000.-TL
25 Sene 100. Sayının İndeksi	650.000.-TL

TÜRK MÜSİKİSİ KLÂSİKLERİ

İLAHİLER - Neşre Hazırlayan : YUSUF ÖMÜRLÜ

2- CİLT - Ali Rızâ ŞENGEL (Sûznak, Nihâvend, Sabâ vb. makamlarda 120 eser)	3.500.000.-TL
3- CİLT - Ali Rızâ ŞENGEL (Uşşak, Beyâtî, Nevâ vb. makamlarda 112 eser)	3.500.000.-TL
4- CİLT - Ali Rızâ ŞENGEL (İsfahan, Hüseyinî, Hicaz vb. makamlarda 89 eser)	3.500.000.-TL
5- CİLT - Abdülkâdir TÖRE (Segâh, Segâh-Mâye ve Müsteâr makamlarda 123 eser)	3.500.000.-TL
6- CİLT - Abdülkâdir TÖRE (Hüseyinî, Gülizâr, Muhayyer makamlarda 102 eser)	3.500.000.-TL
7- CİLT - Abdülkâdir TÖRE (Sûz-i Dil, Irak, Evc, Ferahnâk makamlarda 101 eser)	3.500.000.-TL
8- CİLT - Abdülkâdir TÖRE (Ferah-Fezâ, Can-Fezâ, Arazbar makamlarda 102 eser)	3.500.000.-TL
9- CİLT - Abdülkâdir TÖRE (Yegâh, Şedd-i Araban, Bestenigâr, Şehnaz, Hisar, Hisar-Bûselik, Tâhir v.b. makamlarda 155 eser)	4.000.000.-TL

KLÂSİKLER - Neşre Hazırlayan: YUSUF ÖMÜRLÜ

1. FASİKÛL Mâhur Rast	950.000.-TL
2. FASİKÛL Beyâtî-Uşşak-Mâhur-Rast	950.000.-TL
8. FASİKÛL Kürdilihicazkâr	950.000.-TL
10. FASİKÛL Nevâ	950.000.-TL
14. FASİKÛL Hüseyinî	950.000.-TL
26. FASİKÛL Beyâtî	950.000.-TL
29. FASİKÛL Karcığar	950.000.-TL
31. FASİKÛL Acem - Kürdî	950.000.-TL
32. FASİKÛL Acem - Kürdî	950.000.-TL
33. FASİKÛL Hüseyinî	950.000.-TL
34. FASİKÛL Nihâvend	950.000.-TL
35. FASİKÛL Nihâvend	950.000.-TL
36-37. FASİKÛL Mâhûr	1.550.000.-TL
38-39. FASİKÛL Bûselik	1.550.000.-TL
2. FASİKÛL Saz Eserleri	2.000.000.-TL
3. FASİKÛL Saz Eserleri	2.000.000.-TL
4. FASİKÛL Saz Eserleri	2.000.000.-TL

KLÂSİK TÜRK MÜSİKİSİ SERİSİ (SES BANTI)

Meral UĞURLU I	2.500.000.-TL
Alâeddin YAVAŞCA III	2.500.000.-TL
Meral UĞURLU IV	2.500.000.-TL
Meral UĞURLU V	2.500.000.-TL
Miraciye I	2.500.000.-TL
Miraciye II	2.500.000.-TL
Pâdişah Bestekârlar	2.500.000.-TL
Pâdişah Bestekârlar (CD)	5.000.000.-TL
TAKIM (7 ADET)	17.500.000.-TL

Altın Çini

ALTIN ÇİNİ

KÜTAHYA-TÜRKİYE

Sebilerenler Cad. Karamalığıl Apt.

Zemin Kat No: 36 Kütahya

Tel: (274) 216 24 12 - 216 35 60

BAKIR VE TARİH

Yerküremizin değişik yörelerinde günümüze kadar söylenebilmiş bir uygarlık destanı olan bakır, 6000 yıldan bu yana insanlığın sürekli olarak kullandığı ana metallere biridir. Doğada çok nadir olarak saf halde bulunabilmesine rağmen, uygarlığın ilk evrelerinde doğrudan işlenebilmiş, aletlerin silahların ve süs eşyalarının yapımında kullanılmıştır.

Tarih öncesi çağlarda ilk insanlar çarpıcı renklere sahip bakır yataklarından ilkel izabe yöntemleriyle bakır elde etmeyi başarmışlardır. İzleyen dönemde bakırın kalayla alaşım yapabilme özelliğini kullanarak bakır-kalay alaşımları geliştirilmiş ve bu dönem insanlık tarihinde Bronz Çağı olarak anılmıştır.

Arkeolojik kazılarla ortaya çıkarılan sanat eserlerinden, bakırın İ.Ö. 4000 yıllarından bu yana zengin uygarlıkların beşiği olan Anadolu'da, İran, Irak ve Mısır'da yaygın olarak kullanıldığını öğreniyoruz. Atalarımız, bakıra büyük önem vermişler ve ona özel anlamlar yüklemişlerdir. Sözelimi eski Mısırlılar bakırı ölümsüzlük sembolü olan "♀" işareti ile göstermişlerdir. Daha sonraları "Venüs Aynası" ve Tanrıça Venüsün doğum yeri olan Kıbrıs ile ilişkilendirilerek "Cuprum" olarak tanımlanmıştır.

Cazib renginin dışında iyi işlenebilmesi, kolayca alaşım yapabilmesi ve paslanmaya karşı olan yüksek dayanımı, bakırın yoğun olarak kullanılmasını sağlamıştır. Daha ileri çağlarda yüksek ısı ve elektrik iletkenliği, kolayca lehim yapılabilme özellikleriyle bakır daha da büyük önem kazanmıştır.

sarkuysan

ELEKTROLİTİK BAKIR SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

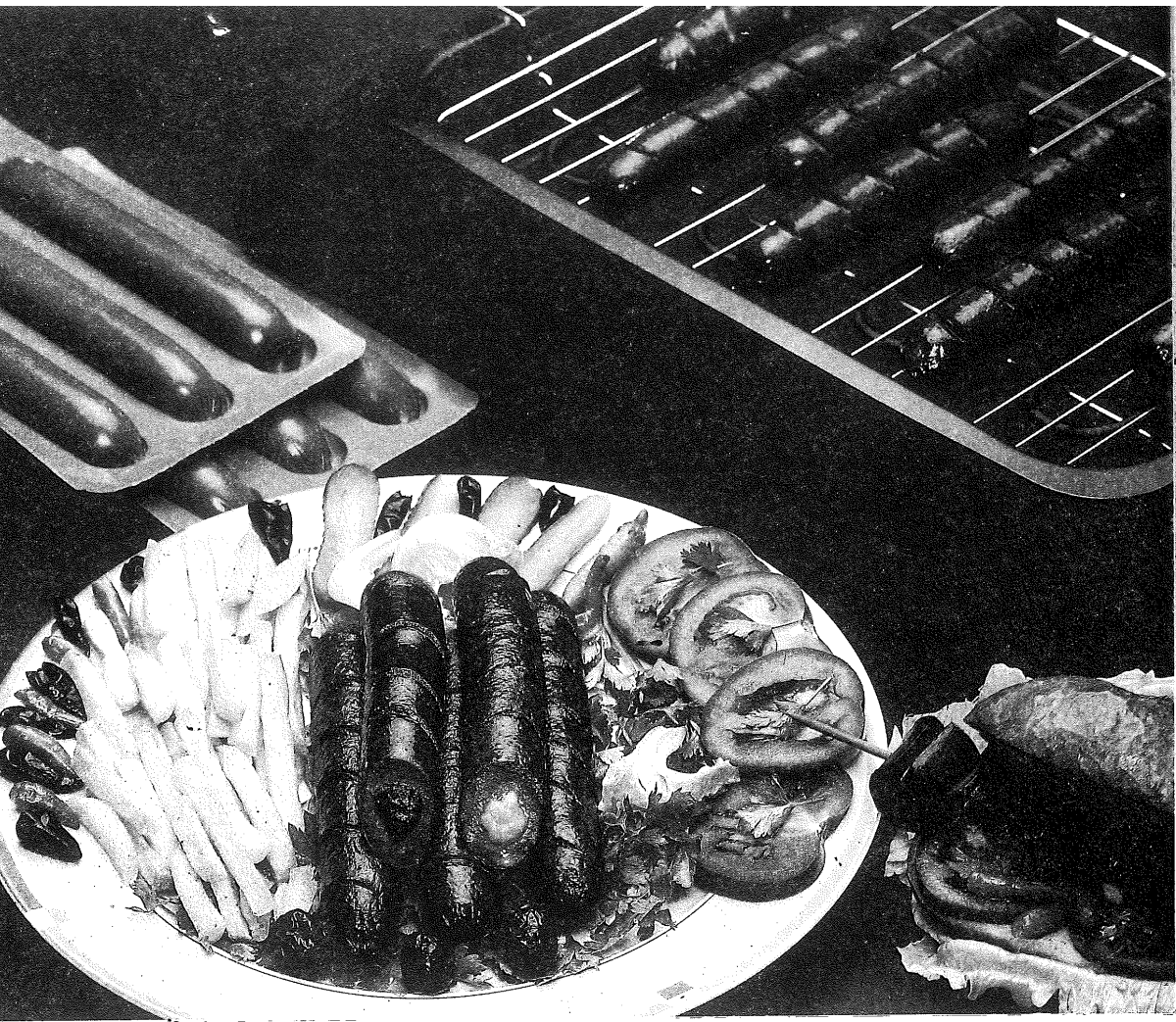

TS - ISO - EN 9002
Belge No. KG 022/94

MİLENYUM TEKNOLOJİLERİYLE ÜRETTİĞİ,
ELEKTROLİTİK BAKIRDAN MAMUL ÇUBUK-TEL,
KALAY/NİKEL, KAPLI TEL, YASSI/PROFİL TEL,
BORU VE BAKIR ALAŞIMLARI
TÜRK VE DÜNYA KALİTE STANDARTLARINA
UYGUNDUR.

MERKEZ: Şişhane Okçumusa Cad. No: 1 Beyoğlu - İSTANBUL
Tel.: (0212) 252 60 00 Fax: (0212) 251 23 04
Http://www.sarkuysan.com. E.mail: info@sarkuysan.com
FABRİKA: Osmangazi - 41401 Gebze - KOCAELİ
Tel.: (0262) 653 45 07 Fax: (0262) 653 36 63

Beşler'den yepyeni bir sosıs... Beşler Karnaval

Beşler damak zevkinize yepyeni bir
lezzet armağan ediyor: Karnaval...

Türkiye'de ilk kez çift dolum tekniğiyle
hazırlanan iki ayrı lezzet; Özel Soslu
ve Kaşarpeyniri katkılı sosıslar.

"Yenince Beşler yenir."

B

en temizim, tertemizim,

Yarınıym ülkesinin...

Yaşanması günler için

Bana temiz bir dünya verin!

Bir Duru, bir Duru, bir Duru daha...

Haydi daha saf,

Daha temiz bir dünyaya!..

*Duru! Daha saf, daha temiz,
daha doğal bir dünya.*

Sizinle aynı takımdayız!

*Hayatın bir takım oyunu
olduğunu, her deneyim bize
yeniden hatırlatıyor.*

*Güneş Sigorta dostlarının, her
parçası uyum içinde çalışan
sistemimize olan güveni ve inancı
işte bu yüzden.*

*Ve işte bu yüzden, uzman bir
kadronun ötesinde, uyum içinde
çalışan güçlü bir ekibe ve tam
bir takım ruhuna sahibiz.*

*Çünkü bizim gücümüz, sizin
gücünüz...*

*Çünkü bu takım daima birlikte
olacak...*

İçiniz rahat olsun...

GÜNEŞ SİGORTA